

Ano 2008 · nº 7

Coral De Ruada

1954

Centenario do nascimento
de Isolino Canal Freire (1908-2008)

Revista Coral De Ruada

número 7 · ano 2008

COORDINADORES:

Emilio Rodríguez Portabales
Álvaro Iglesias Montes

COLABORADORES:

Víctor Campio Pereira
María del Puerto Fernández Brañas
Gerardo Gómez Gómez "Chaparro"
Xosé Antón Laxe Martiñán
Eladio Quevedo Almoína
Xosé Manuel Rivas Troitiño
Emilio Rodríguez Portabales
Juan José Rumbao Requejo
"Teixugo"

Xaquín Vales Rodríguez "Xocas"

FOTOGRAFÍAS:

Cedidas desinteresadamente por CORAL DE RUADA,
María del Puerto Fernández Brañas,
Isolino Canal Domuro, La Región,
Maria Martínez Clavell, Xaquín Vales Rodríguez

RECENSIÓNS:

Atlántida (Matamá-Vigo), La Región

ENDEREZO:

Rúa da Paz, 9. 32005 Ourense
Tel. e fax.: 988 247 117

PÁXINA WEB:

www.coralderuada.com

E-MAIL:

info@coralderuada.com

DEPÓSITO LEGAL:

OU-168/2004

Fotografías de portada:

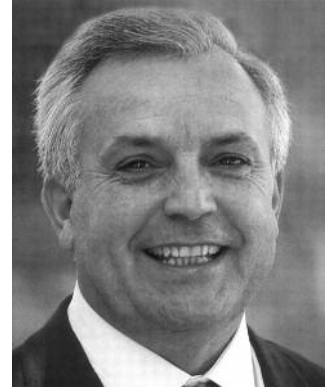
2007. Concerto no teatro Lauro Olmo do Barco
de Valdeorras.

1954. Fotografía da Coral De Ruada na época en que
Isolino Canal Freire era director. A foto está tomada
na parte baixa do actual barrio de San Francisco, un
pouco por enriba da parte leste da Catedral. Esta foto
foi coloreada e empregada na capa dos tres discos
gravados pola Coral mentres que Isolino Canal foi
director da mesma.

Sumario

- 3 Saúdo do Presidente da Deputación Provincial
de Ourense (*José Luis Baltar Pumar*)
- 4 Saúdo do Presidente da CORAL DE RUADA
(*Eladio Quevedo Almoína*)
- 5 Entrevista: Entrevista a "Treixadura"
(*Xosé Antón Laxe Martiñán*)
- 8 Vistas: Carlos Núñez, Moncho Borrajo,
Clotilde Iglesias e Luis Pérez (*erp/CDR*)
- 12 Colaboracións: A CORAL DE RUADA e o gaiteiro
de Soutelo (*Xosé Manuel Rivas Troitiño*)
- 15 Colaboracións: DE RUADA, en tres tempos
(*Víctor Campio Pereira*)
- 19 Colaboracións: Os cantores cudeirás
(*Xaquín Vales Rodríguez*)
- 35 Anecdótico da CORAL: Capítulo segundo
(*Gerardo Gómez Gómez "Chaparro"*)
- 39 Escribiron de nós...: "Discurso do secretario
da RAG no acto de Mondariz"
(*Manuel González González, secretario da
RAG*); "Agradecemento do presidente da RAG"
(*Xosé Ramón Barreiro Fernández*);
"CORAL DE RUADA" (*José Luis Penedo no
xornal La Región*); "XVIII Certame de corais
Atlántida de Matamá (*revista Atlántida*)
(*erp/CDR*)
- 45 Nosas músicas: Composición dedicada a San
Martiño (*Xosé Antón Laxe Martiñán*,
Juan José Rumbao Requejo, erp/CDR)
- 46 Discografía propia (V)
(*Emilio Rodríguez Portabales*)
- 48 In memoriam
(*aim e erp/CDR, Eladio Quevedo Almoína*)
- 54 Persoeiros: Isolino Canal Freire
(*Emilio Rodríguez Portabales*)
- 62 Persoeiros: Virxilio Fernández González,
mi abuelo (*María del Puerto Fernández Brañas*)
- 64 De Coña: Soneto da zanfoña (*Teixugo*)
- 65 Actividades da CORAL DE RUADA:
Ano 2007 (*aim/erp/CDR*)
- 74 A Xunta de Goberno informa (*cjhm/erp/CDR*)

*A opinión dos colaboradores non ten por que
coincidir necesariamente coa da Xunta
de Goberno da CORAL DE RUADA.*

A xeito de limiar

Para min é sempre un pracer poderme referir a calquera das actividades con que nos agasalla esta nosa Coral dende hai xa tantos anos, polo que dar conta da saída desta nova revista supón unha verdadeira satisfacción.

Neste novo número podemos comprobar que seguen a traballar co entusiasmo e dignidade que poñen en tódalas súas actividades. Así, podemos ver como, ademais de actuar por toda a xeografía da nosa terra, foron capaces, por exemplo, de organizar o <<II Certame Internacional de Coros “De Ruada”>>, con presenza de varias agrupacións corais galegas e un coro de cámara da cidade húngara de Pècs, ou de representarnos en terras andaluzas na “XIV Feria Internacional de los Pueblos”.

Non é de estrañar que tanto traballo realizado ao longo de case 90 anos lles fose recoñecido unha vez máis. Deste xeito a Coral De Ruada suma ás moitas condecoracións e recoñecementos que xa posúe a Medalla de Ouro Gaiteiro de Soutelo do ano 2007.

Saúdos e parabéns a toda a familia ruadista.

José Luis Baltar Pumar
Presidente da Deputación de Ourense

Saúdo do Presidente

Queridos Amigos:

Práceme presentarlles un novo número da nosa revista, que chega a vostedes grazas á sempre desinteresada colaboración da *Deputación Provincial de Ourense*.

Para comezar, quero facer un pequeno repaso das actividades da CORAL DE RUADA desde a publicación da revista anterior:

Participamos en numerosos concertos (Vilanova dos Infantes, Matamá, Ribadumia, Vila de Cruces, Allariz, Viveiro, Bueu, Ourense...). Acudimos a Mondariz-Balneario, convocados pola Fundación Premios da Crítica e o Concello da citada vila, co obxecto de participar nos actos conmemorativos dos celebrados en 1920 (nos que xa participara a CORAL DE RUADA) co gallo do ingreso na RAG de Ramón Cabanillas e Antonio Rey Soto. Estes actos incluíron a presentación do libro do coralista Xaquín Vales "Actos académicos en Mondariz" e un concerto da Coral, que pechou a celebración. Fomos convidados polo coro irmán Cántigas da Terra, un ano máis, ao teatro Rosalía Castro da Coruña para participar no III Ciclo de Coros Históricos de Galicia.

Ademais, representamos a Ourense na "XIV Feria Internacional de los Pueblos", celebrada en Fuengirola (Málaga). Participamos nos actos de clausura da exposición "A nosa Voz. Cen anos de Himno", en San Domingos de Bonaval, Santiago de Compostela. Organizamos, coa colaboración da Concellería de Cultura, Festas e Festival do Cine do Concello de Ourense, o <<II Certame Internacional de Coros "De Ruada">> durante as Festas do Corpus 2008 e que contou, no fermoso marco da Igrexa de Santa María Nai, cos grupos *Coro do Conservatorio Profesional de Música de Viveiro*, *Coral Polifónica de A Guarda*, *Coral Polifónica de Betanzos* e *Coro de Cámara de Pècs (Hungría)*. Estreamos, na Catedral de Ourense, o Himno a San Martiño, con música do noso director **Juan José Rumbao Requejo** e letra do noso gaiteiro, o poeta **Xosé Antón Laxe Martiñán**. Participamos no acto de presentación, na casa da Cultura de Allariz, do novo

libro de poemas deste mesmo autor, titulado "Quen beillaría iso?". Participamos no acto institucional de inauguración da restauración do paraninfo do instituto Otero Pedrayo de Ourense, coa presenza do presidente da Xunta de Galicia, **Emilio Pérez Touriño**, a Conselleira de Educación, **Laura Elena Sánchez Piñón**, e das primeiras autoridades autonómicas, provinciais e locais.

E todo isto sen descoidar as actividades habituais, como o Concerto dos Amigos, a Romaría en Oseira, e os tradicionais concertos de Nadal e Reis na Catedral e na Igrexa das Caldas, respectivamente.

Lamentablemente, non todo foron boas novas, xa que ao longo deste ano deixáronnos veteranos ruadistas de distintas épocas da CORAL. É o caso de **Dolores Cebreiros Lorenzo** e **Abel Elpidio Gómez Pérez**, coralistas, ámbolos dous, da primeira metade do pasado século; **María de los Ángeles Hernández Gómez**, esposa do exdirector Manuel de Dios; **Ángel Fernández Fernández "Lito"**, excelente tenor que abandonou a CORAL DE RUADA a mediados dos anos oitenta e **Melquisedec Barreto Quiroga**, coralista de Honra e insignia de ouro da Coral, que abandonou DE RUADA no ano 2000, despois de máis de cincuenta anos ininterrompidos de permanencia na mesma.

Quero destacar a dedicación xenerosa do director e dos coralistas, homes e mulleres, que traballan dun xeito exemplar, facendo posible que a CORAL DE RUADA se atope ás portas dos seu 90º aniversario.

Tamén, unha vez máis, grazas ós nosos fieis **Amigos** e ás institucións públicas (*Deputación Provincial de Ourense, Concello de Ourense, Consellería de Cultura, Xerencia do Teatro Principal, etc.*) e privadas (*Caixanova*) que nos apoiaron durante o ano 2007, agardando que o sigan a facer no sucesivo.

Unha forte aperta para todos e cada un de vostedes.

Eladio Quevedo Almoína
Presidente da CORAL DE RUADA

Entrevista a "Treixadura"

Os membros de "Treixadura" posando para a nosa revista. (Foto: María Martínez Clavell).

O día 20 de agosto de 2006 Treixadura facía a presentación do seu último traballo, *Unha semaniña enteira*, no Campo de Vilanova de Allariz e no marco da Festa da Empanada. *Unha semaniña enteira* é o cuarto traballo discográfico do grupo, após *Obrigado*, *Unha noite no muíño* e *Unha noite non é nada*. Neste último abundan no remol que o canto popular deita na música galega e, alén diso, reivindicando as melodías populares cantadas e a transmisión oral das mesmas de xeración en xeración. Da mesma maneira, n' *Unha semaniña enteira* xúntanse dúas concepcións fundamentalmente arraizadas no pouso cultural galego: o canto e a gaita. O Orfeón Treixadura e Treixadura Gaiteiros teceron unha arañeira mesta e chea de alento popular

para formaren un disco vivo, emocionante. A música tradicional, mantida ao abeiro dos coros decanos galegos como A CORAL DE RUADA ou Cantigas e Agarimos e arroupados polos sons das gaitas, así como as novas cantigas que Treixadura anosou e nas que deitou unha luz nova configuran o repertorio deste traballo. Su *Unha semaniña enteira* pairan Tino Baz, Pablo Cés ou clásicos entre os clásicos como Os Campaneiros de Vilagarcía ou o Coro Cantigas da Terra da man da composición propia de Paulo Nogueira. A Revista da CORAL DE RUADA quixo estar alí, n' Allariz —como adoitan dicir *os nela nascidos*—, para recoller as opinións e impresións que os protagonistas d' *Unha semaniña enteira* quixeron compartir conosco.

Xosé Antón Laxe Martiñán: *Treixadura non é un grupo de gaiteros do común, dentro dos canons das formacións tradicionais. Como definiríades Treixadura?*

Treixadura: Treixadura é un grupo de gaiteros que utiliza os recursos posíbeis para ser un grupo de gaiteros no século XXI que poida dar un espectáculo á altura dos que se fan neste tempo; é dicir, nun escenario, con un público ás veces máis pasivo pero ás veces moito máis activo. Non é un grupo de gaiteros que anima a romaría abaixo pero se a podemos animar dende arriba moito mellor. Ser, é un grupo de música tradicional.

XALM: *Ao contar coa participación, neste último disco, do Orfeón Treixadura afástase do esquema común das formacións tradicionais.*

T: O Orfeón naceu en Treixadura co obxectivo de reivindicar un pouquiño o que é a música popular cantada. O que facemos non é en esencia a música de taberna, tampouco o que fan os coros; é unha cousa intermedia ca que queríamos reivindicar e lembrar o que é este tipo de música cantada que hoxe non se fai moito. Parece que está un pouco avandonada, por iso fixemos este disco, que é moi cantado.

XALM: *Ao escoitar “Unha semana enteira” lembro aos meus tíos, o meu avó e os seus amigos cando eu era pequeno nas tabernas de Sobradelo, de Vilaxoán de Arousa, de Vilanova, Corón, Caleiro...cantando todos xuntos.*

T: Esa é a idea orixinal, por iso naceu o Orfeón: para recrear a cantiga enxebre. Porque antes si que se cantaba nos bares e, de feito, este repertorio non é o clásico repertorio de orfeón, de coro, tampouco a cantiga clásica de taberna, pero si é unha cousa intermedia que engloba a un tempo todo isto.

XALM: *De que fontes bebe Treixadura? Compón Paulo Nogueira e...*

T: Treixadura téñ un 90% de repertorio tradicional. Música dos gaiteros da zona: Os Campaneiros de Vilagarcía, Os Areeiras de Catoira, Os Encantiños de Godos -da zona de

Caldas de Reis, Os Morenos de Labadores, en Vigo... esas son as nosas fontes. Despois os Cancioneiros de música galega axúdannos moito. E, alén diso, tamén contamos coa nosa aportación propia, coas composicións propias, da man de Paulo Nogueira. Con todo isto facemos un cocktail e de aí sae Treixadura:

XALM: *Que evolución esperades ou procurades para Treixadura.*

T: Agora, a curto prazo, procuramos completar esta cuatriloxía que ao principio nos parecía un soño case irrealizábel. Catro discos para un grupo de gaiteros é complicado e nós xa imos no cuarterto, e queremos completar este traballo. Temos moita ilusión e estamos traballando arreo para que o próximo disco sexa unha cousa potente, algo que resuma de algunha maneira todo o que é a música tradicional non só de gaiteros senón de todo o que con isto teña que ver. Non vos podo contar aínda as ideas porque están a medio concretar e tampouco sabemos se técnicamente será factíbel todo o que queremos abarcar pero procuraremos facer un disco amplo.

XALM: *O que está claro é como se titulará.*

T: Iso é o único que temos claro até este momento.

XALM: *Con respecto aos anteriores, con este disco, estades a levar a cabo unha presentación moito máis ambiciosa, buscades chegar máis ao público.*

T: Mediaticamente o grupo está sendo moito máis recoñecido, aínda que isto é algo que nunca nos preocupou pero que neste intre si agradecemos porque, loxicamente, o apoio dos medios hoxe en día é fundamental. Pero, con certeza, nunca foi algo que nos “rompera a cabeza”. O que si nos preocupaba era non deixarnos levar, non deixarnos influenciar polas modas que ao longo de todos estes anos foron aparecendo e desaparecendo. Sempre quixemos manter unha liña moi particular, na que sempre crimos. Se hai algo do que estamos contentes agora é de que, despois de máis de

“Treixadura” en plena actuación na Praza Maior de Allariz. (Foto: Maria Martínez Clavell).

quince anos, un grupo de gaiteiros pode sobrevivir neste mundo tan amplo. Iso quere dicir que se non desaparecemos e aínda nos mantemos e o público nos reconece será porque o fixemos máis ou menos ben, e iso dános azos para seguir na mesma liña.

XALM: *Aínda que estamos ás portas de “Unha semana enteira”, cando poderemos ouvir “Esa si que é muiñada”?*

T: Agora aínda estamos tirando o primeiro zume deste disco e nós ímolos sacando de tres en tres anos. Esperamos que, como moito, no 2009 estexa pronto. Pero nunca se sabe, porque o que queremos facer é un proxecto moi ambicioso e entón é preferíbel tardar un pouco máis e facelo ben. Este último disco tardamos moito en facelo, pero é un disco de produción propia no que fixemos o que quixemos e permitímo-

nos o luxo de facer unha presentación profesional, non depender de discográficas nin de editoras que nos marcasen o camiño.

Despedímos de Treixadura, naquela calurosa tarde de agosto, coa certeza de que deixabamos a uns amigos da CORAL DE RUADA e que coa súa música e coa súa palabra marchabamos aínda máis namorados, se isto for posíbel, da nosa música tradicional. Sabemos que daquela comezou unha relación coa CORAL DE RUADA que desexamos se proxecte por moitos moitos anos.

Eles marcharon camiño do bar, como bos gaiteiros.

Para Guillermo, in memoriam.

Visitas

Carlos Núñez

O día 15 de febreiro o célebre gaiteiro vigués (descendente de ourensán) **Carlos Núñez** acudiu a Ourense para ofrecer a conferencia-coloquio “Música gallega sin fronteras”, enmarcada na programación do “Foro La Región”. O acto, que contou cunha masiva asistencia de público, tivo lugar no salón de actos do Centro Cultural da Deputación (edificio Simeón).

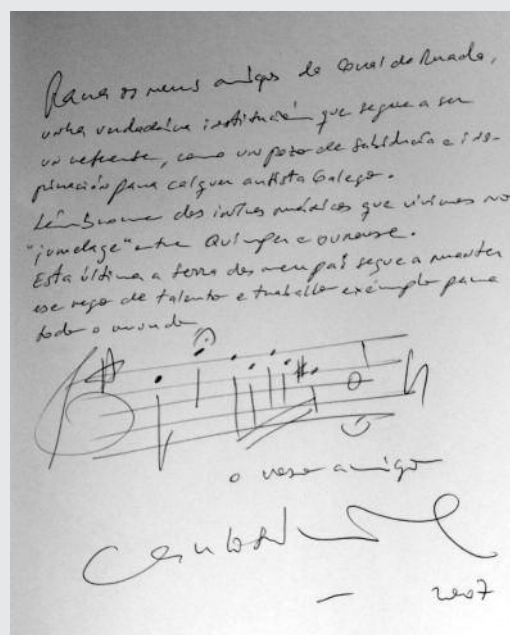
Unha vez finalizado o acto, o presidente da CORAL DE RUADA, Eladio Quevedo Almoína tivo ocasión de saudar a **Carlos Núñez** e lembrar a magnífica actuación conxunta con DE RUADA, en Quimper no mes de xullo de 2006.

Carlos Núñez escribiu no noso Libro de Honor unhas fermosas palabras, acompañadas dunhas notas musicais, cheas de cariño e recoñecemento para DE RUADA:

*Para os meus amigos da Coral de Ruada,
unha verdadeira institución que segue a ser
un referente, como un pozo de sabiduría e ins-
piración para calquera artista galego.
Lémbrome dos instantes máxicos que vivimos no
“jumelage” entre Quimper e Ourense.
Esta última a terra do meu pai segue a manter
ese rego de talento e traballo exemplar para
todo o mundo.*

*O voso amigo
Carlos Núñez
2007*

Na fotografía que se xunta pódese ver a **Carlos Núñez** e o presidente da CORAL DE RUADA, Eladio Quevedo Almoína, na escalinata do salón de actos do Centro Cultural da Deputación ao finalizar o acto.

Moncho Borrajo

A mediados de setembro o polifacético artista ourensán (de Baños de Molgas), **Moncho Borrajo**, viaxou a Ourense para presentar, no teatro Principal, o seu traballo *Despedida y cierre*, un espectáculo co que quere

despedirse do público ourensán, despois da súa anunciada retirada do mundo do espectáculo.

Un momento antes da súa actuación, o xenial humorista tivo o detalle de escribir no noso Libro de Honor a dedicatoria seguinte, acompañada dunha fermosa autocaricatura:

*Para a boa xente da
Coral de Ruada
¡Agarimosamente!*

Moncho Borrajo 14-9-2007

Clotilde Iglesias e Luís Pérez

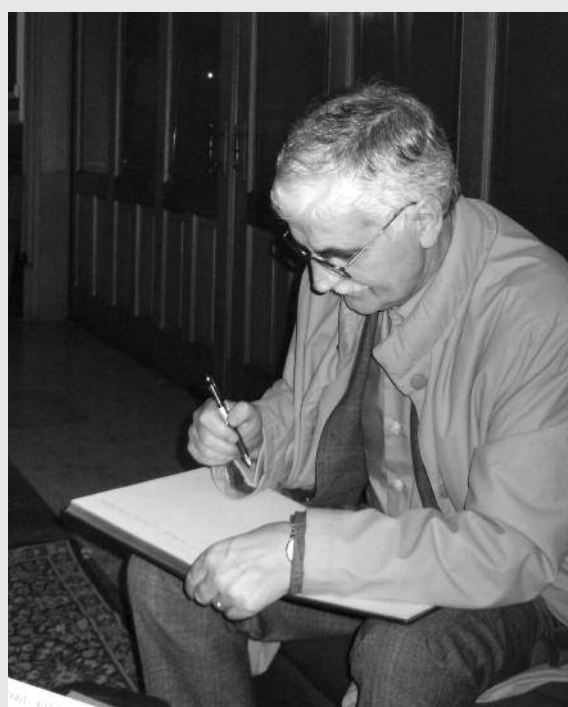
A primeiros de decembro de 2007, tiveron lugar os actos de homenaxe ao escritor ourensán Eduardo Blanco Amor con motivo do 28º aniversario do seu pasamento. Durante estes actos, realizouse unha ofrenda floral na sepultura do cemiterio de San Francisco, onde descansan os seus restos mortais, e na Alameda, onde se atopa o seu monumento.

Para participar nestes actos, desprazouse, desde Bos Aires, **Clotilde Iglesias**, filla do prolífico (participou en 52 filmes) e polifacético actor ourensán, residente na capital da Arxentina e falecido en 1991, Fernando Luís Iglesias Sánchez *Tacholas*. Dáse a circunstancia de que *Tacholas* foi membro da **CORAL DE RUADA** nos seus inicios e que estivo sempre ao pé de **DE RUADA** en tódalas ocasións en que a **CORAL** visitou Arxentina. **Clotilde** foi alumna de Eduardo Blanco Amor.

O día 4 tivo lugar a presentación, no salón nobre do Liceo Recreo Ourensán, do libro de Blanco Amor “*Ars amandi*”, onde se recollen poemas de temática, como o título indica, amorosa. Esta recompilación de poemas foi realizada polo escritor ourensán **Luís Pérez Rodríguez** quen, por outra banda, é seguidor da **CORAL** (sempre nos ven escoitar cando actuamos na Coruña, cidade na que reside) e biógrafo de Fernando Iglesias *Tacholas* (Edicións do Castro editou en 1996 o seu libro

<<Fernando Iglesias “Tacholas”, un actor auriense na Galicia ideal>>).

Con estes antecedentes, será doado comprender que para nós foi motivo de orgullo que os dous –**Clotilde e Luís**– escribisen sendas dedicatorias no Libro de Honor da **CORAL**:

Ourense, 11-12-07

Pra a Coral "De Ruada", a casa da música popular,
eterna, desta Galicia que se fai día a día e que
está sempre disposta a medrar ao son de Ruada.
Desde o recordo de "Tacholas", que levou os sons
desta Coral a Bos Aires e andou con ela polas rúas
bonaerenses coma o seu embaixador, este admirador
desta Coral, do bispado e provincia de Ourense.

Luís

Ourense 4-12-07-

Pra a Coral de Ruada, "o Coro"
como eu a coñecía, un saúdo moi garimoso
da filla de un dos ex integrantes da coral
que tivo que deixalo por mor das situacións
que a vida nos presenta, e que non quixeramos
que endexamais os viváramos. Coa lembranza
do nome do meu pai, Fernando Iglesias, "A Gaita"
e logo "Tacholas", na vida na Arxentina -

Un bico e apertas tenras de
Cloti Iglesias

Ourense, 4-12-07

Pra a Coral "De Ruada", a casa da música popular,
eterna, desta Galicia que se fai día a día e que
está sempre disposta a medrar ao son De Ruada.
Desde o recordo de "Tacholas", que levou os sons
desta Coral a Bos Aires e andou con ela polas rúas
bonaerenses coma o seu embaixador, este admirador
desta Coral, do bispado e provincia de Ourense.

Luís Pérez

Ourense 4-12-07-

Pra a Coral de (sic) Ruada, o "Coro"
como eu a coñecía, un saúdo moi garimoso
da filla dun dos ex integrantes da Coral
que tivo que deixalo por mor das situacións
que a vida nos presenta, e que non quixeramos
que endexamais os viváramos. Coa lembranza
do nome do meu pai, Fernando Iglesias "A Gaita"
e logo "Tacholas", na vida na Arxentina.

Un bico e apertas tenras de

Cloti Iglesias

A CORAL DE RUADA e o gaiteiro de Soutelo

Avelino Cachafeiro “O Gaiteiro de Soutelo”
(Debuxo de Castelao).

A CORAL DE RUADA recibiu a Medalla Gaiteiro de Soutelo no 2007² co que as dúas institucións –porque iso son os lendarios Gaiteiros de Soutelo De Ruada, que perviven– volveron a compartir espazo na prensa galega.

Moito antes, nos anos 20 do pasado século, O Gaiteiro de Soutelo e a CORAL DE RUADA xa compartiron galeguidade, calidade, discográfica e decorador. E, sen dúbida, uns e outros escoitáronse e admiráronse.

Ese reencontro na pervivencia fai que se poida dicir, como Heráclito en Efeso hai 2.500 anos, panta rei, todo flúe, nada cambia. No 2008, con tanta tecnoloxía nova non se pode sostener que todo segue igual –a historia endemais se repite, aínda que algúns acontecementos parezan xa vividos– pero algo si: os primeiros sons da emblemática CORAL DE RUADA e os maxistrais do Gaiteiro de Soutelo.

Quen o fai posible é a compañía Ouvrinos, que permite poder volver a oír, incluso con máis calidade, algunhas das creacións e recreacións máis ricas e enxebres do folclore ou dos artistas galegos

1. É autor do libro “O Gaiteiro de Soutelo. Unha expresión da cultura popular” (publicado en 1977 por *El Ideal Gallego da Coruña*; este libro foi reeditado en facsímile no ano 2000 polo Concello de Forcarei e a Xunta de Galicia).

2. O acto tivo lugar en Soutelo de Montes o día 18 de agosto de 2007 e dáse a circunstancia de que, ademais da Coral De Ruada, foi galardoado coa medalla Gaiteiro de Soutelo o único sobriño sobrevivente de Avelino Cachafeiro, José Fírvida “Maduro”.

Dous momentos do acto en que o presidente da CORAL DE RUADA recibe –para a agrupación coral– a Medalla Gaiteiro de Soutelo.

Todo comezou en Ourense. Alí estaba a discográfica Regal, da que escoitei a primeira referencia nos anos 70 cando escribía a biografía de Avelino Cachafeiro, o mítico Gaiteiro de Soutelo. Foi proclamado o mellor gaiteiro de Galicia en xullo do 1924 en Santiago de Compostela, en plena exaltación galeguista, con Castelao de cronista e os ourensáns Vicente Risco e Ramón Otero Pedrayo de testemuñas, vencellados ó premio literario que se disputaba antes que o de gaiteiro.

Nese primeiro traballo de Regal confírmase que con todo merecemento o Gaiteiro de Soutelo foi o mellor dos nosos intérpretes. A súa Muíneira de Chantada, froito da súa investigación, segue sendo insuperable na súa versión, como reconece Carlos Núñez, o seu sucesor mais universal

Seis discos son os que gravan con Regal en xullo do 1928 Os Gaiteiros de Soutelo, que na orixe incluían, ademais de Avelino, a seus irmáns Castor (terceiro premio en Santiago) e

GAITEROS DE SOUTELO DE MONTES

HERMANOS CACHAFEIRO
Impresionar, exclusivamente, para los Discos Eléctricos «REGAL»

Los Gaiteiros de Soutelo de Montes son unos consumados artistas. No ha sido nunca nuestro sistema comparar, pero en este caso especial, al dar a conocer estos discos eléctricos «REGAL», no podemos por menos de desahogar nuestra gran satisfacción y decir lo que honradamente pensamos, de que son las *Foliadas, Muñeiras, Alboradas y Fandangos* mejor interpretados y mejor grabados que se han puesto en discos hasta la fecha. Es inútil decir el esmero con que han sido hechos estos discos y el cuidado que se ha puesto en los detalles más insignificantes. De todo esto hemos obtenido el único resultado posible. Seis discos perfectísimos artística y eléctricamente. No dejo de poseerlos.

25 c/m. etiq. negra. Ptas. 8

RS 1264	FOLIADA DE BARRO DE AREU. Solo de gaita y canto. LA ALFONSINA. Muñeira. Dúo de gaitas.
RS 1265	EICHO DE DAR QUERIDIÑA. Foliada. Dúo de gaitas. A VOLTA DA FESTA (Pascalle). Dúo de gaitas.
RS 1266	ESTROUPELES-TROUPELE. Muñeira. Dúo de gaitas. RIANXEIRA. Foliada Rías Baixas. Dúo de gaitas.
RS 1267	FANDANGO DE PONTEVEDRA. Dúo de gaitas. MUÑEIRA DE CHANTADA. Solo de gaita por Avelino Cachafeiro.
RS 1268	FOLIADA DE LUXAN. Dúo de gaitas. FARRUQUÍNA, CHAMAN A PORTA. Muñeira. Dúo de gaitas.
RS 1269	FOLIADA DE TENORIO. Solo de gaita y canto. ALBORADA ROSALÍA DE CASTRO. Dúo de gaita por Avelino y Bautista Cachafeiro.

Catálogo da casa Regal, de 1929, onde se anuncian os discos gravados polos Gaiteiros de Soutelo.

Bautista e mais o pai, Fermín, tamén gaiteiro, como seu pai.

Pero Regal tamén ía gravar outra mostra da boa música galega, a que cheguei non sei se por azar ou por necesidade como establecía Monod. Buscando unha versión coral de Os teus ollos, a romántica canción de Curros a que puxo música Manuel Castro Chané, a quen lembra unha placa nunha casa en ruína na ruela de Pitelos de Santiago, onde viviu, cheguei a De Ruada e ó CD da súa Escena Coral Gallega.

Coido que con eses discos os galegos deberon gozar en pleno rexurdimento e os do exterior deberon chorar ao oír os sons das afastadas romarías e festas. Como pasou cos Gaiteiros de Soutelo. E coa súa reedición, os que vivimos agora podemos comprobar a calidade que lles deu sona e comprender a necesidade de que sigan soando.

Un traballo de Emilio Rodríguez Portabales pon ó descuberto cántas coincidencias, ademais das temporais, houbo entre os gaiteiros da miña terra e a CORAL DE RUADA.

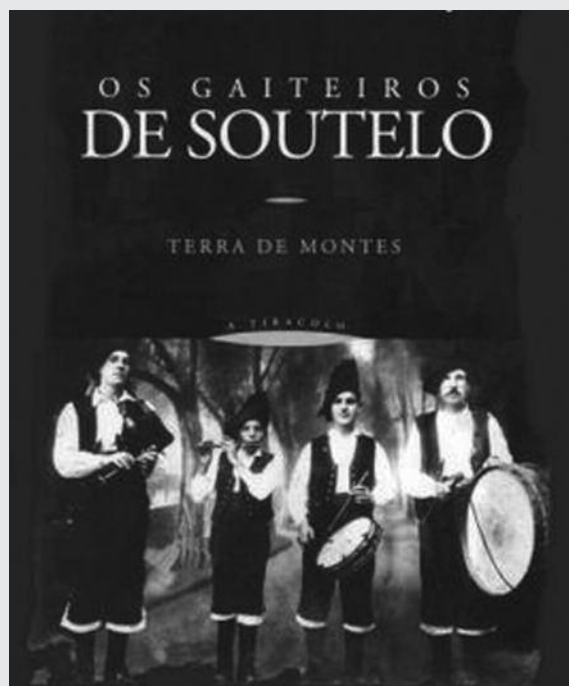
Daniel González, o primeiro director, percorre pobos e aldeas de Galicia na procura de cantos e bailes populares que lle sirvan de base para a creación dun repertorio propio, escribe Emilio.

Parte das músicas dos irmáns Cachafeiro proceden tamén desa busca das raíces.

A Sociedade Filarmónica de Pontevedra foi un dos primeiros destinos de Cachafeiro, antes de súa proclamación. E Perfecto Feijóo foi un dos inspiradores da creación de De Ruada, segundo Xosé Antón Laxe Martiñán, que sitúa o xerme en 1918, cun gaiteiro, Virgilio Fernández González, entre os promotores.

Regal xunguirá tamén a ambos colectivos artísticos. E, aínda mais, Camilo Díaz Baliño creará os decorados que lembren Galicia ós emigrantes na América cando escoiten tanto a De Ruada como ós de Soutelo, aínda que neste caso tamén se sumará Castelao. Porque De Ruada e os Gaiteiros tamén coincidirían na necesaria saída cara América, en febreiro do 1930 no caso dos artistas de Soutelo.

A Camilo Díaz (pai de Isaac Díaz Pardo) correspóndelle tamén a primeira bandeira galega coa que se arroupou o coro, segundo o traballo do tamén gaiteiro de De Ruada Xosé Antón Laxe Martiñán, que vincula a orixe do coro co intento de emular a Perfecto Feijóo, tan

Capa do CD editado por Ouvimos coa recompilación das pezas gravadas polos Gaiteiros de Soutelo en 1929.

importante tamén nos primeiros tempos de Avelino Cachafeiro.

Satisfaime ver que non só se manteñen institucións aparecidas en tempos de conciencia galeguista, como a Xeración Nós e todo o que representa de exaltación do galego, senón que se recuperan achegas concretas de entón, o que era impensable noutros tempos.

A CORAL DE RUADA que agora recrea outras composicións pode presumir de pasado e presente, porque, aínda que cos nomes propios dos seus coristas e intérpretes, leva o nome colectivo nestes case cen anos de vida. Tamén o meu biografiado Avelino Cachafeiro, xunto cos seus familiares e veciños, renunciaron ó nome propio para proclamarse Os Gaiteiros de Soutelo.

Atopar as primeiras producións de De Ruada e reconstruír o contexto e as coincidencias co Gaiteiro de Soutelo é posible cos avances tecnolóxicos e os estudos de coralistas. Por iso, como en Lampedusa, todos eses cambios dos discos de pedra ós CD foron necesarios para que todo siga igual: o primeiro son e os de agora, pero co mesmo espírito de galeguismo. Mil primaveras máis para a CORAL DE RUADA, os seus coralistas, gaiteiros e tamborileiros e a súa afección.

Porque, reconeceu un día Avelino, coido que elevamos o prestixio de Galicia. Que tamén se pode dicir con xustiza do que fixo e fai De Ruada.

DE RUADA, en tres tiempos

Os tres foron tempos prodixiosos. A súa simple expresión xa evoca en min un prodixio. Porque “ir de ruada”, na miña adolescencia, era expresar unha maxia. Era deixar por un intre a rutina do traballo cotián para me perder na noite, por sendeiros e corredoiras, na busca do lecer e da diversión. Era o intre de lle dar á miña vida o sentido que o quentor do meu sangue me pedía: a rexouba.

Despois veu outro o tempo da mocidade, que lle engadiu á palabra un novo matiz amical. E aínda un terceiro no que a expresión “de ruada”, por sorpresa, se trocou para min nunha saudosa emoción. Vexámolo nos tres tempos:

TEMPO PRIMEIRO

A rexouba estaba no turreiro. Chegábase alí, dende a miña casa, por unha canella abeirada de vellas casoupas que embocaban na eira. A eira lindaba co adro, onde se erguía a igrexa, de estilo románico, co campanario coroado por un galo de latón que actuaba de catavento. O adro estaba entestado coa rectoral por un muro. No lintel do portalón da rectoral lucía unha figura zooide, de pedra, a xeito de tótem, nada recatada nas súas intimidades. Era unha imaxe pagá que non cadraba moi ben alí, naquel lugar sagrado, a carón da igrexa. Pero malia a todo, non deixaba de ter un certo senti-

do de compensación. Porque aquela figura págana representaba -alomenos para min- o outro lado da vida, o lado máis alegre: o da rexouba. Era a moeda bíblica destinada ó César, segundo o señor abade nos explicaba ás veces, dende o púlpito, no sermón dominical.

Dende a parede foránea da rectoral, pola banda do leste, empezaba o campo, onde se erguía unha cruz de pedra, historiada, cun Cristo moribundo e cunha Nai doente. Era o turreiro.

O turreiro era o foro da aldea, a súa *alma mater*. Alí, debaixo dun inmenso e vello carballo, discutíanse asuntos de vital importancia para a parroquia, dictábanse sentenzas firmes, tomábanse decisións definitivas e acatábase sempre a voz da experiencia dos máis vellos. Era tamén alí onde a mocidade de Garabás se xuntaba para cantar e bailar ó son dunha pandeireta, dunha gaita, dun acordeón, dunha zanfona ou de calquera outro instrumento caseiro que puidera ser submetido a percusión e ritmo: cunchas, garfos, culleres, *ferriños*, potas, latas do pemento, etc...

Era a hora da ruada. Ir de ruada supoñía, pois, ir de tronda. Tronda que se podía trocar en trullada, foliada, fiadeiro ou noutra caste calquera de rexouba, segundo as diversas circunstancias, nas que sempre xogaban un papel moi importante os ciclos das estacións e mailo calendario da labranza.

(Paréntese. Ben sei que este tempo do que estou a falar xa non existe. Ben sei que desapareceu para sempre da miña vida e aínda da vida do meu pobo. Desapareceu barrido polo andaval da historia, que sempre arrastra consigo as augas batuxadas da vida, coas súas capas, pousos e sedimentos. Pero eu aínda o teño todo aquí, tan dentro de min, tan nas miñas entreteas, que agora que o evoco para contalo, estouno a revivir con tal intensidade que semella que non soamente non morreu, senón que aínda aconteceu onte ou nantonte. Perdóeseme, xa que logo, a excesiva profusión de datos e detalles que tal vez sobren neste relato, pero que eu considero necesarios para poder expresar aquel tempo tal

como foi vivido, na empatía daquel mundo rural que me modelou ó seu xeito).

Saiamos da casa despois do remate das faenas do día, xa coa luz do solpor batendo nas vidreiras do poñente. Outras veces, a ruada era unha práctica nocturna realizada despois da cea. Pero sempre, en calquera caso, eran o canto e mailo baile os dous elementos indispensables. Xa o dixeran Silio Itálico, falando de nós, no seu libro *Guerras púnicas*, datado no século I: “*Son (os galegos) homes amigos de cantar cancións rudas na súa lingua nativa, o ben bater cos pés no chan, nas súas danzas, e tocar acompasadamente harmoniosas cítolas*”.

Así que xa nos vén de antigo esta paixón pola música. Debe de ser a maxia dalgún vello telurismo, a revoeira dalgún asombro ancestral, que levamos por dentro. Porque así era tamén a ruada na miña aldea de Garabás: canto e danza.

Hai unha música cósmica e unha música telúrica. A cósmica describiuna poeticamente Frei Luis na oda que compuxo para o seu amigo Salinas, cego e músico. Alúdese alí a harmonía do universo, ó seu orde cósmico, que segundo a teoría pitagórica, ten como expresión a música.

A telúrica nace na alma do pobo e anda máis ó tempero da vida, máis a ras de terra, tropezando co repiniqueo da choiva, co trote dun regueiro, co voo dunha bolboreta, co chouto dun saltón, co ruído dun cadoiro, co bule-bule de sarabela ou co zoar do vento entre os piñeiros. Así debeu de nacer a muiñeira. Así deberon de nacer tamén os cantos populares da seitura, da arada, da vendima, de romaxes, de arrieiros, de berce, ribeiranas, montañesas... Xa falei disto nalgures, pero recunco agora aquí, porque eran xustamente estes elementos naturais os que nos facían rebulir os pés sobre a lama do turreiro, alá na miña aldea de Garabás, no tempo lonxano da miña adolescencia, que agora estou a lembrar aquí coa mesma claridade coa que recordo os meus atafegos de onte.

Regresabamos ás nosas casas sempre con noite pecha E viñamos coa alegría reflectida nas nosas caras, cun fachico aceso na man e cun longo aturuxo na gorxa, que mesmamente semellaba un esgutío de guerra: o vello esgutío lento, fondo e dilatado da miña tribo galaica.

TEMPO SEGUNDO

Isto que de rapaz vivín no turreiro da miña aldea, volvino topar de mozo na cidade, pero agora xa sen turreiro, agora xa no taboado dun escenario, trocado en canto coral. Isto puido ser así grazas a aqueles galegos de pro que, xa dende o século XIX, tentaron de recompilar e mesmo reproducir a nosa música popular. Cantaban porque si, porque levaban o canto no seu sangue, tal como Silio Itálico os reflectira no espello dos seus ancestros. Abondaba, pois, con que dous ou tres mozos se xuntasen en calquera sitio, para que empezase unha festa musical. En calquera recuncho da cidade, en calquera café, taberna ou baiuca, podía nacer unha coral. E naceron moitas. Pero foi esta, a “De Ruada”, a que lle deu á cidade o seu xorne máis ourensán, a súa gloria musical e perdurable, sobrevivindo no tempo.

Non é lugar aquí para escribir a súa historia. Xa está escrita pola man de expertos, coma o cóengo Miguel Ángel González e mailo xornalista Servando Ellacuriaga, que a sacaron en libro, ou coma o galeguista Xaquín Vales, investigador e ruadista, que non perde ocasión para profundar na súa esencia e desenrolo. Os seus libros “Canto Mariñán ou Canto do Mar?”, “Actos académicos en Mondariz” ou os seus minuciosos traballos de investigación publicados nesta mesma revista, dan fé do que estou a dicir.

Pero o que me interesa arestora aquí é incidir de novo na CORAL DE RUADA como depositaria, intérprete e difusora dos bailes e cantigas da miña adolescencia e que máis tarde, na miña mocidade, volveron aparecer, mais xa non no turreiro de Garabás, senón nos taboados da cidade, e non como cantigas espontáneas e soltas, senón como canto coral medido e traballado.

Actuación da Coral De Ruada a mediados dos anos 50.

Foi a miña amizade con Manuel de Dios, director da Coral, a que me puxo en contacto con esta nova situación. A súa valía como intérprete e difusor dos temas máis enxebres do noso folklore musical, soaba por toda a cidade. Eu non puiden ser coralista (o meu oído torpón non mo permitía), pero sempre fun amigo da Coral e mesmo asistín algunha vez, de espectador, ós ensaios, tan só por escoitar os seus cantos. Sempre acudín tamén á súa cita nos escenarios da cidade e tamén a acompañei nalgunha das súas viaxes, como aquela que fixeron a Verín no maio do 57, onde os verinenses escoitaron, ademais de muiñeiras, foliadas e outros cantos populares, a música culta elaborada polos compositores do Rexurdimento, con letra dos grandes poetas daquela época, en obras como “Negra Sombra”, “Lonxe da terriña”, “Un adiós a Mariquiña”, “Os teus ollos”, etc...

Foi tamén alí onde o humorista allaricense Rumbao, nos fixo rir ás gargalladas co prebe picante dos seus atrevidos contos, ateigados de graza e de retranca.

TEMPO TERCEIRO

Despois veu o tempo da emigración por terras manchegas. Máis alá do Padornelo, a terra

Actuación da Coral De Ruada a mediados dos anos 50.

xa non era a mesma. En Herencia (C. Real), onde vivín, xa non había canellas abeiradas de vellas casoupas que partían da miña casa natal cara lugares entrañables. O portalón da súa rectoral, ó pé da igrexa, xa non estaba coroado pola figura dun tótem nin na súa praza maior había unha cruz de pedra historiada, coa efixie dun Cristo moribundo. Tampouco había no seu campo un vello carballo acolledor nin cantigas e danzas no turreiro. (Tampouco había turreiro).

Na Mancha a luz fería. Caía a chumbo sobre os ollos e sobre os trigos. O seu ceo tampouco era, como en Garabás, combado e baixo, senón recto e alto. Os camiños alongábanse pola Chaira como cóbregas e o vento pasaba lambendo os trigais en infinitas ondaxes. Nada tiña que ver aquela terra amarela e lisa coa miña ondulada e verde terra ourensá, que alí tanto botei de menos. Tiven que me afacer a unha nova vida. E foi precisamente alí, naquelas terras e por aqueles días, onde por sorpresa me volví encontrar coa maxia das miñas amadas cantigas da adolescencia. O terceiro tempo foi así:

Entrei no restaurante “Parador del Sol”. Sentei nun curruncho acolledor e pedín a comida. Dispúxenme a comer alí, naquel exótico local, arrolado pola musiquiña ingrátida dun bolero de Machín, que naquel intre amenizaba o xantar de tódolos comensais. Decorría o tempo así, entre bocado e bocado, grolo e grolo de viño manchego e musicais borboriños románticos.

E nisto Machín parou de cantar. E ía eu pinchar co garfo un cacho de xerelo frito, que xa

se enfriaba no prato, para levalo á boca, cando de súpeto, inesperadamente, coma cando o cuco na hora da sesta empeza a cantar estremecendo a carballeira, así empezou a soar nos meus oídos o acento dunha muiñeira que brincaba, alegre e vibradora, na palleta do punteiro dunha gaita e no coiro dun pandeiro.

Milagre! Estaba alí connmigo a CORAL DE RUADA, co seu director, o meu amigo Manuel de Dios, acompañándome. Estaba alí, no tocadisco daquel bar, ó lado dos boleros de Machín. Aconteceu todo tan de súpeto, que non fun quen de me poder controlar na emoción. Notóuseme nos xestos e na cara. Notouno, sobre todo, o camareiro, cando me viu inmóbil e pasmado, nunha ridícula postura, coa boca aberta, cos ollos agrandados, coa man no aire e co xérello espetado no garfo. Axiña acudiu onda min interesándose polo meu estado de ánimo e preguntándome se o pescado que me acababa de servir estaba ben. Díxenlle que si, que estaba ben, pero que naquel intre o que a min me apetecía non era un xérello frito, senón unha boa empanada de raxo, garnecida con anguías do río Miño e regada cun bo viño do Ribeiro, para acompañar o entrañable son daquela música que, dun xeito tan inesperado e sorprendente, empezara a acarriñar os meus oídos. El, claro está, non entendeu nadiña daquela miña inoportuna perorata, pero por aquilo da profesionalidade, escoitoume con atención e sorriu amablemente.

Todo ficou nunha anécdota. Todo fica agora no simple recordo dunha emoción.

Os cantores cudeiráns

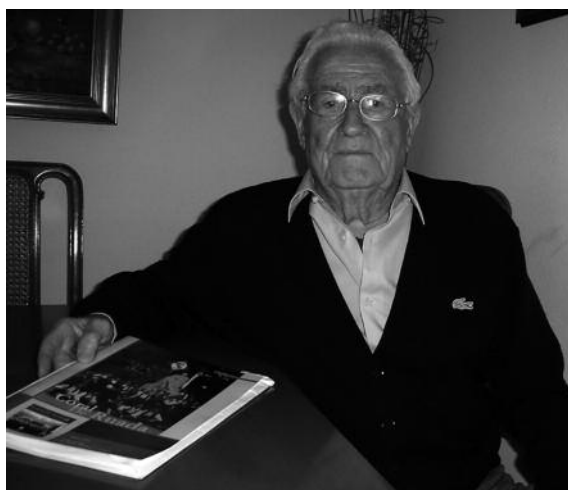
*Para Amadeo e Pilar,
estes fragmentos corais
tirados do arquivo da memoria.*

*Así mesmo, a Rafael e Amparo
pola agarimosa acollida.*

I

Dentro da perceptible liña de recuperación da memoria colectiva da CORAL DE RUADA emprendida hai sete anos pola nosa revista, quero traer hoxe a estas páxinas a lembranza dos irmáns González Cardero e de Rafael Lorenzo, que de ter en conta a opinión doutros compañeiros ruadistas que chegaron a coñecerlos, ocuparon un lugar salientable na historia da nosa agrupación coral.

O encontro co noso inesperado protagonista tivo lugar na igrexa parroquial das Caldas, no barrio ourensán da Ponte, pouco antes do inicio do Concerto de Reis celebrado o xoves 3 de xaneiro de 2008. O noso incansable seguidor e antigo ruadista, José Gallego –*Chuti*–, presentounos con inmensa satisfacción a Amadeo González Cardero e á súa filla Pilar, co comentario de que se trataba do ex ruadista vivo máis lonxevo pois estaba a piques de cumprí-los 92 anos; daquela, descoñecía *Chuti* que aínda vivía Rafael Lorenzo e que era mes e medio máis vello ca este. O noso presidente Eladio Quevedo tivo a deferencia de sentalos ao seu carón, no primeiro banco da igrexa, para que seguisen o noso concerto desde un lugar pre-

Fotografía 1. Amadeo G. Cardero coa revista CORAL DE RUADA. [Foto Xaquín Vales, 18-1-2008].

ferente, circunstancia que foi do agrado dos actuais coralistas. Tralo concerto, tanto el como a súa filla amosáronnos a fonda emoción e satisfacción pola actuación da Coral, acordando para despois de Reis unha entrevista con Amadeo para a nosa revista, quedando citados no piso da súa sobriña Maribel, que tamén forma parte desa entrañable e numerosa familia de Amigas/os de DE RUADA da que recibimos un incondicional apoio.

Fotografía 2. A casa familiar en Cudeiro –a primeira da esquerda–, no Camiño Real.
[Foto Xaquín Vales, 31-5-2008].

Unha semana máis tarde presenteime no enderezo indicado da avenida de Marín, onde pasei unha amenísima tarde de conversa con Amadeo e os seus achegados rememorando tempos pasados e realizando entre todos un laborioso exercicio memorístico para reconstruír, coa máxima fidelidade, a pouco coñecida etapa ruadista na que participaron os irmáns González Cardero e as irmás Fernández Álvarez.

Acomodado no salón da vivenda co noso protagonista [*Fotografía 1*], demos comezo á conversa que se prolongou durante 3 horas, na que os recordos foron xurdindo paseniñamente, avivados ás veces con determinadas preguntas que lle

fun formulando ao longo da tarde, facilitándome de entrada algúns antecedentes familiares.

Amadeo naceu o día 16 de xaneiro de 1916 na localidade ourensá de Cudeiro –dous anos antes da fundación do coro DE RUADA–, no seo dunha familia dedicada á labranza da que aínda se conserva a casa patrucial que dá ao Camiño Real [*Fotografía 2*]. A familia constituíana o matrimonio e seis fillos –tres homes e tres mulleres chamadas Paz, Isabel e Hermitas–, dos que Amadeo era o máis novo dos homes. Cando levabamos certo tempo divagando acerca do ano do inicio da relación dos tres irmáns co noso coro auriense, acudiron na nosa axuda Pilar e Maribel, amósandonos cheas de razón unha das fotografías incluídas no libríño que acompaña o último disco editado do CORO DE RUADA¹, na que localizaron sen problema aos tres irmáns e que segundo consta no pé da foto é a última da Coral antes do comezo da Guerra Civil de 1936 [*Fotografía 3*]. De termos en conta este fiel documento fotográfico, así como o feito de que o noso interlocutor lembra que os seus irmáns Graciano e Ánxel se incorporaron ao coro un par de anos antes ca el, podemos

Fotografía 3. Última foto de DE RUADA antes da Guerra Civil. Amadeo é o 2º pola dereita e Ángel o 4º, dos que están de pé na fila 3º; Graciano é o 2º pola esquerda dos sentados na 1ª fila, apoiado no bombo. [Arq. Fot. CORAL DE RUADA].

Fotografía 4. No segundo andar da parte frontal do edificio primitivo ensaiaba a CORAL DE RUADA. [Foto Xaquín Vales].

aventurar que a entrada de ambos irmáns produciuse arredor do ano 1934, logo de 3 anos de escasa actividade da CORAL despois do regreso da xeira por Sudamérica [1931] cando, no mes de xullo do ano 1934 volve Daniel González a se facer cargo da dirección de DE RUADA para participar, en Compostela, nas festas do Apóstolo e no Congreso de Ciencias, e o mércores 8 de agosto dese mesmo ano no recibimento tributado en Ourense ao presidente da Republica española, Niceto Alcalá Zamora, na súa xeira por Galicia².

Lembra Amadeo que naquela época, eran seis os mozos de Cudeiro que cantaban neste coro da cidade das Burgas: Ánxel e máis el, cantando de barítonos e Graciano, de baixo; dos outros tres, tan só se lembra de Rafael –Rafa–, que pertencía á corda de tenores, pero non sabe achegar máis datos. Recoñece que os ensaios diarios representaban un grande sacrificio para eles, posto que tiñan lugar 5 días á semana durante un par de horas no segundo andar dun antigo edificio da praza do Corrixidor [Fotografía 4], baixo a dirección do mestre Daniel González, de quen di que era man santa para o coro e que Isolino Canal facía funcións de subdirector.

Fotografía 5. Inscripción na fachada lateral esquerda. [Foto Xaquín Vales].

O vetusto edificio ao que fai referencia Amadeo formaba parte das denominadas *Casas reales* de Cimadevila (S. XV-XVII), que eran a residencia do corrixidor da cidade de Ourense. Accedíase a elas a través dun gran patio central de columnas e basas poligonais que facía funcións de distribuidor, ao que se chegaba desde un portón exterior situado na fachada lateral esquerda –como lembran antigos ruadistas–, correspondente ao antigo edificio número 17 da praza, aproximadamente á altura do portal 10-B actual, na que tan só se conserva na súa fachada unha inscrición do ano 1620 que se atopaba gravada no lintel da porta de acceso ao lagar [Fotografía 5]. O brasón real reaproveitado que se conserva no edificio contiguo onde ensaiaba a CORAL (o antigo número 16), tamén procede daquel importante conxunto de arquitectura civil desgraciadamente desaparecido, e debía coroa-la entrada orixinaria³.

Respecto da súa actividade laboral, lembra que sendo un raparigo de 12 anos comeza a traballar como pinche na construción, carrexando

Fotografía 6. A Fonte nova, na praza do Trigo. [Foto Xaquín Vales].

barrís de auga para os seus compañeiros da obra, que enchía na Fonte nova situada a carón da catedral, na praza do Trigo⁴ [Fotografía 6]. Ao cabo dalgúns anos ascendeu a albanel, traballando durante 18 anos para o mestre de obras Secundino Couto Solla en diversas obras executadas na cidade de Ourense, destacando entre elas o campanario da igrexa das Caldas. Os días laborais baixaba a pé –ás 7 da mañá– desde a casa familiar de Cudeiro, co petate da comida na man e despois de traballar arreo durante toda a xornada subía de novo cara a aldea nada máis remata-lo ensaio co coro, na compañía dos seus veciños cantores.

Os sábados e domingos mudaba a angueira dos garridos mozos, posto que baixaban xuntos á vila para iren bailar ao Parque As Cabañas, no barrio do Couto, a pouca distancia da igrexa de Angelita Varela, ou ao Parque Bouzo –que sen lugar a dúbidas era o mellor– situado na estrada de Monforte por baixo do hospital Modelo, xustamente onde hoxe se ergue o Instituto das Lagoas, pasado o campo de fútbol Lonia onde xogaba o equipo da Unión Deportiva Orensana. Gustáballes moito o baile e despois de pagar 4 ou 6 réas por estaren danzando todo o serán coas mozas, na pista de baile do recinto desde as 4 ou as 5 da tarde ao son dunha pequena orquestra formada por catro ou cinco músicos, os mozos cudeiráns con idades comprendidas entre os 16 e 21 anos axuntábanse ás 9 da noite no cruzamento das rúas do Progreso con Ervedelo para regresaren á aldea. Unha vez reunidos, comezaban a cantar polo Progreso adiante en dirección á Ponte Maior, pasando diante do Restaurante Español situado fronte ás escaleiras que baixan desde a Alameda do Cruceiro; aquí estaban sempre as cinco fermosas fillas do dono do restaurante, agardando ansiosas o paso dos animosos mozos de Cudeiro cantando galegadas, entre as que non podía falta-la “Negra sombra” nin outra da que tan só lembra Amadeo esta conmovedora cuarteta:

Morreu Rosalía Castro
morreron montes e veigas;
xa non nos queda en Galicia
quen nos cante as muiñeiras.

Cantando alegremente cruzaban o río Miño pola antiga ponte de orixe romana e subían li-

NOS CANEIROS

Ilustración 1. “18 de agosto. Comienza la noche... la ría de Betanzos es un hormiguero de gente que ocupa multitud de barcas de todas clases. Van engalanadas con ramaje, banderitas... farolillos... Regresan de la clásica romería, cantando, todos muy alegres y llenos de entusiasmo”. [Viñeta: T. Bóveda, en *Así canta Galicia*].

xeiros cara ao barrio do Vinteún, para coller finalmente o atallo do Camiño Real que os conducía a Cudeiro.

Polo que respecta á composición do coro, lembra que o formaban naquela época unhas 27 voces, das que 6 ou 7 eran femininas [todas cantaban de tiples pois daquela non se diferenciaban as das contraltos] e o resto eran homes repartidos en tres cordas [tenores, barítonos e baixos]. Fala da *balada* “Negra sombra” como da cantiga que máis o emocionaba e a que tiña unha mellor acollida entre o público, polo que a cantaban ao remate das actuacións, que case sempre tiñan lugar nos teatros Principal e Losada. Das escenas *corais galegas*, lémbrese tan só de tres: *Nos Caneiros*, na que cantaban dentro dunha engalanada barca a *foliada* betanceira “Ai Pepiño adiós!”⁵, acompañada polo abaneo da barca nas simuladas augas do río Mandeo [Ilustración 1], así como doutras dúas que se representaban seguidas ao estaren relacionadas as temáticas: *Na seitura* e *A malla*, comentando respecto da primeira que contaba cun decorado de fondo de Camilo Díaz Baliño, o mesmo que recolle a foto da actuación no Coliseo Xesteira [Fotografía 7] e maila escenografía descrita por Daniel González⁶. Nesta estampa campesiña salienta que se sentía o ruído de fondo da sega con gadaña e que o seu irmán Ánxel era o solista⁷; situado de pé no

Fotografía 7. Membros da CORAL DE RUADA e da súa directiva, no escenario do Coliseo Xesteira. Graciano é o situado á dereita de Daniel González, na fila posterior, detrás da moza que está a carón do director. (Foto: R. Vázquez (¿), (13-3-1948))

centro do escenario, cun brazo apoiado na gadaña e coa outra man aguzando a orella⁸, cantaba un fermoso *canto de sega* coa ollada perdida nun ceo imaxinario, orientada cara aos espectadores de xeral:

Hei d'ir a túa seitura
 hei d'ir a túa segada
 hei d'ir a túa seitura
 qu'a miña vai acabada.
 Ai, la, le, lo, ai, la, la, la!⁹

De seguido, unha das espelidas mozas que recollían no escenario as gavelas da palla coa espiga para levalas posteriormente á meda, dáballe ao segador a oportuna resposta:

Anque veño d'a seitura
 anque veño d'a segada,
 anque veño d'a seitura
 inda non veño cansada.
 Ai, la, le, lo, ai, la, la, la!¹⁰

Polo que respecta á escena coral *A Malla* que se representaba a continuación, o noso informante advirte que daquela non tiña canto, a pesar de que Daniel González nola presenta deste modo no seu cancionero *Así canta Galicia* [Ilustración 2], editado no ano 1963¹¹:

(...) Seis fornidos mozos cogen cada uno su "mallo" colocándose tres a un lado y otros tres a otro de la "eira" en la que las mozas previamente habían extendido gran cantidad de paja extraída de la meda próxima.

Dada la señal, un mozo entona un precioso canto de "malla" a cuyo ritmo los "malladores" levantan y golpean con el "mallo" sobre las espigas haciendo así que el grano salte de ellas y se vaya juntando en la "eira".

* * *

Aquela alegría de cantos, bailes e romarías trocouse en pouco tempo en amargura, tristura e morte co estoupido da Guerra Civil, *que puxo fin á ruada* —a festa campesiña por excelen-

CANTO DA MALLA

Ilustración 2. “Día espléndido de sol abrasador. Los mallos suben y bajan golpeando la espiga que presenta abundante cosecha... las mozas retiran primero la paja que renuevan seguidamente... Todo es alegría...”. [Viñeta: T. Bóveda, en *Así canta Galicia*].

*cia—, apagou os cantos e transformou as vellas diversións*¹². O seu irmán maior Graciano —da quinta do 34— foi mobilizado axiña e enviado como cabo de Artillería á fronte de Teruel e ascendido máis tarde a sarxento, mentres que Ánxel —da quinta do 35—, tamén coa mesma graduación de cabo, encomendáronlle tarefas relacionadas coa Aviación. Cando lle correspondía incorporarse a filas a Amadeo —da quinta do 37—, explica que conseguiu librar ao estaren participando na contenda os outros dous irmáns, en virtude dunha lei aprobada no seu momento por Franco, polo que seguiu a traballar na construción, na cidade de Ourense.

Rematada a guerra, DE RUADA inicia unha segunda etapa no ano 1940 coa constitución dunha nova directiva elixida o 9 de febreiro e unha actuación o 11 de maio no teatro Losada¹³. Neste tempo coñece en Ourense a unha fermosa moza chamada Pilar Fernández, que vivía na rúa de Pizarro moi preto do lugar habitual de ensaio, que posteriormente e na compañía da súa irmá Magdalena pasan a incrementalo elenco de tipes da Coral. Despois dun certo tempo de relacións, deciden casa-lo día 2 de febreiro do ano 1944, festividade da Candeloria

que se celebra en Cudeiro e que a nosa tradición relaciona co casamento dos paxaros. Contaba daquela a noiva con 20 anos e o noivo 28, celebrando o convite de voda no bar da Esperancita situado fronte aos xardinciños do Padre Feijoo, no centro neuráxico da vella Auria. Como a tantos outros, correspóndelles vivi-los duros anos da posguerra, residindo nun dormitorio de aluguer no barrio de San Francisco onde nace a súa primoxénita Pilar. Naqueles tempos difíciles escasea o traballo na construción e hai que laborar no que se tercié, como na arrenda das viñas, por un misérrimo xornal de 3 pesetas. Na procura dunha saída laboral aceptable, solicita xunto co seu irmán Ánxel o ingreso en Renfe, séndolle concedido a este ao pouco tempo dada a súa condición de ex combatente no bando nacional, marchando destinado a Barcelona para exercer nesta empresa estatal o seu oficio de axustador. Un ano máis tarde e logo de arduas xestións, tamén Amadeo consegue ingresar no ano 1946 na mesma empresa como albanel, tendo que trasladarse definitivamente a Madrid, na compañía da súa dona Pilar e maila cativa de 2 anos. Como lle aconteceu a tantos galegos ao longo da historia, ambos irmáns tiveron que emprender unha nova vida lonxe da súa Terra, véndose obrigados a deixar definitivamente a CORAL. Ánxel casou ao cabo dun tempo con Remedios, unha ourensá que vivía en Barcelona, mais non abandonou o canto ao conseguir compatibilizalo seu traballo no ferrocarril co de vocalista en orquestras barcelonesas.

A súa cuñada Magdalena continuou cantando durante 3 anos na CORAL, emigrando posteriormente a Brasil reclamada desde alí polo seu esposo, país ao que se vira obrigado a marchar un ano antes por motivacións políticas. Comenta que tiveron varios fillos, pero que ambos faleceron hai anos.

O outro irmán, Graciano —nacido o 13 de xaneiro de 1913—, a quen alcumaban *O relo* e que traballou moito tempo como serrador, na fábrica de madeiras do Seoane situada na entrada da estrada de Oira nada máis cruza-la Ponte nova, seguiu cantando na CORAL ata o ano 1960 converténdose en toda unha institución dentro do coro, como lembra o noso solista Gerardo Gómez, incorporado á agrupación coral ourensá no ano 1957 con tan só 16 anos. Tamén nolo

confirma Darío, o primoxénito de Graciano, comentando que o seu pai aínda cantou esporadicamente con DE RUADA ata o ano 1962, deixando o aserradoiro e traballando eses últimos anos na construción, ata que abriron nese ano o comercio de ultramarinos e bar no barrio de Mariñamansa, na casa da súa dona Cristalina situada na estrada que ía cara a Seixalbo, xusto na entrada ao barrio do Santo Cristo, nunha casa que foi derrubada e que construíra a súa avoa Antonia ao casar cun capataz dos legoeiros. Polo que me confesou Darío, esa casa que fora durante moitos anos parada e fonda de carruaxes antigos, ven sendo a mesma que se cita ao comezo da novela blancoamoriana *A Esmorga*, supostamente visitada polo Cibrán para apaga-la sede cun par de vasetes de branco, ao inicio daquela interminable xornada de xoldra:

A pouco andar, e cando ía chegando polo mesón que lle dín da Cristalina, o tempo atepedouse, coasi de súpeto, cun neboeiro que se viña erguendo do sul, negro coma mis pecados, pro de máis bó levar que aquela friaxe de coitelos que me deu no rosto da cara ó saír da casa da miña amiga [...]¹⁴.

Graciano casara con Cristalina nos anos 40 e desa unión naceron tres fillos: Darío, Antonio e Juan. Comenta Darío, que naceu no ano 1950, que os primeiros recordos que garda

do seu pai son de cando el era un neno de 5 ou 6 anos e o acompañaba aos ensaios da CORAL, daquela nun antigo caserón da praza do Corrixidor. Dirixía Manolo de Dios e tamén cantaba –de tenor 2º– o seu irmán Xosé Luís; ao finalizaren os ensaios, os ruadistas ían de viños pola zona, rematando sempre no *Pingallo* –o bar-restaurant dos compañeiros Emilio Gallego e o seu fillo *Chuti*–, onde continuaban cantando. Lémbrese así mesmo, de se desprazar co seu pai a algunha das actuacións, gardando un especial recordo dunha delas, na cidade olívica.

Refire Amadeo, que o seu irmán maior atopábase mal dos bronquios e que por ese motivo tivo que abandona-lo canto. O noso informante xubilouse en Renfe no ano 1981, dando por rematada a súa actividade laboral, residindo desde hai 18 anos na localidade madrileña de Chapinería, no municipio de San Martín de Valdeiglesias, coa súa filla Pilar. O seu irmán Graciano faleceu o 15 de xaneiro de 1995.

Rematada a conversa, os meus informadores acompañáronme deica a porta do ascensor e logo de despedirnos ata unha vindeira visita a Ourense, Amadeo confesoume que despois de tantos anos sen ter contacto co coro, o que máis o emocionou dese reencontro foi o contemplar de novo a bandeira galega da CORAL DE RUADA, durante a súa actuación na igrexa das Caldas.

II

Como tiña sumo interese en coñecer novos datos sobre os cantores cudeirás para deixar pechado este novo capítulo do memorial da CORAL DE RUADA, decidín mandar a Cudeiro varias encomendas por medio de persoas coñecidas relacionadas con esta localidade ourensá. Catro meses despois da conversa mantida con Amadeo e grazas á información facilitada por varios veciños de Cudeiro e uns parentes de Rafael Lorenzo, puideron coñecer algo máis desta interesante historia. A través da avoíña Plácida López Pereira, que conta no seu haber con 94 primaveras e unha rúa dedicada a ela no seu pobo, souben que Amadeo, o pai dos González Cardero, fora en Cudeiro sancristán da igrexa de San Pedro [*Fotografía 8*], que na súa opinión era unha excelente persoa e todo un

cabaleiro. Vivía con toda a familia nunha casa que dá ao Camiño Real (o actual núm. 7) e a traseira á rúa do Barral; dos seis vástagos do sancristán, a quen máis tratou foi á filla maior Pacita, que tiña unha marabillosa voz e cantaba de solista no coro parroquial, xunto coa súa irmá Hermitas. A señora Plácida non coñece datos dos outros tres cantores, mais púxome en contacto cun sobriño do tenor Rafael Lorenzo, que era naquela época unha das grandes voces do coro DE RUADA. Con este e coa súa dona Amparo Luna mantiven varias conversas acerca do seu tío Rafael, que vive actualmente na localidade madrileña de El Escorial e que por motivos de saúde apenas viaxa a Galicia, reconstruíndo deste modo unha parte substancial da súa biografía.

Fotografía 8. Igrexa de San Pedro.
[Foto Xaquín Vales, 31-5-2008].

Rafael Lorenzo Pérez, a quen os ruadistas chamaban o gran *Rafael* ou o *nenito da voz de ouro*, naceu o 28 de novembro de 1915 no lugar da Seara Vella [Saravella, no apresurado dicir dos veciños], pertencente á parroquia de As Barxas, a un quilómetro de Cudeiro. Fillo de Ricardo e Isolina, dedicouse de mozo ao oficio de piteiro –como a súa nai–, mercando galiñas e polos polas feiras da contorna para logo revenderillas ao *Pernales*, de Sobral, ou ao *Aldea*, de Ponte Canedo, que as facturaba por ferrocarril para fornece-los mercados avícolas de Madrid e Barcelona. O seu sobriño Rafael López Lorenzo, nacido no ano 1935, lembra que ao incorporarse o seu tío ao servizo militar aprendeu o oficio de camareiro servindo aos mandos e, posiblemente, tamén o de condutor, regresando cunha moto á aldea nada máis licenciarse. Nela desprazábase aos lugares no que o contrataban como camareiro para servir nas vodas e outros eventos festivos, nos que remataba sempre amenizando as longas sobremesas dos banquetes coa súa marabillosa voz. Tamén traballaba de chofer, trasladando dun lado a outro ao enxeñeiro que andaba co trazo dos tendidos eléctricos.

Nos anos 1934 ou 1935 entra a formar parte da CORAL DE RUADA, coincidindo probablemente coa entrada dos González Cardero, e continúa nela ata os anos 50 [Fotografía 9]. O día 2 de xuño de 1944 estréase en Ourense, no teatro Losada, a zarzuela de ambiente galego en tres actos, *Non chores, Sabeliña*, do recoñecido músico lugués Gustavo Freire (1885-

1948) e con libreto do escritor mindoniense José Traperero Pardo¹⁵ [V. Anexo, p.13]. Despois do éxito acadado, repítense as representacións no Coliseo Xesteira o día 20 dese mesmo mes.

A acta da Xunta directiva do *Orfeón Unión Orensana* celebrada o 28 de xaneiro de 1944, presidida por Cándido Cid López en calidade de presidente da sociedade, fai referencia ao inicio dos ensaios:

Se acuerda ensayar la zarzuela “Non chores [,] Sabeliña” para una gira a Lugo, Santiago y Coruña, dándose confianza para financiarla a D. Adolfo Domínguez y para ensayar, orquesta y demás [,] a Conde, Doallo y Cao¹⁷.

Rematadas as representacións desa zarzuela na cidade das Burgas, apróbase a liquidación deses festivais na reunión da Xunta directiva do 29 de xuño dese mesmo ano e anunciase a súa representación na Coruña para os días 10 e 11 de xullo, e o 13 na cidade de Lugo:

Se aprueba el estado de liquidación de los festivales dados los días 2 y 20 del corriente en el Losada y Xesteira [,] con la zarzuela “Non chores, Sabeliña”, cuyo saldo a favor es según el contador de 1.824,95 pesetas. Igualmente se aprueba la cuenta de gastos de montaje de la zarzuela presentada por el Secretario.

Se acuerda una excursión a La Coruña y Lugo con la zarzuela “Non chores, Sabeliña”, agradeciendo a D. Sergio Feijoo Quintas el ofrecimiento que hizo de adelantar el dinero que se precise, para los días 10 y 11 en La Coruña, 12 descanso y 13 en Lugo durante el mes próximo, facultando al Secretario y Presidente para la administración y contrata de tal excursión [...]¹⁸.

A pesar de que o coro participante nesas representacións foi o do *Orfeón Unión Orensana* dirixido por José Manuel Nóvoa López, no elenco de actores e actrices participaron un bo número de integrantes da CORAL DE RUADA¹⁹. Así, ao personaxe principal José ponlle voz o barítono Ánxel González Cardero, un dos protagonistas desta historia, facendo de cego Luís Doallo, un dos monologuistas da Coral vencellado tamén ao *Orfeón Unión Orensana*; entre os tenores solistas destacan Rafael Lorenzo e mailo tenor 2º José Rebollo, poñendo o enxebre acompañamento musical o gaiteiro Antonio López –ademais dos

Fotografía 9. A CORAL DE RUADA na posguerra no patio interior das Casas Reales ou do Corrixidor¹⁶. Rafael Lorenzo é o 3º pola esquerda na ringleira do fondo; Ángel G. Cardero o 2º pola esquerda na 2ª fila; Amadeo –coa pandeireta– e Graciano –co tamboril–, son dos sentados, os dous da dereita. No centro do grupo, o director Daniel González con traxe e paxariña. [Arq. fot. Rafael Lorenzo].

20 profesores da orquestra–, que facía dúo de gaitas en DE RUADA con Rosendo Santos²⁰. Entre as actrices, salienta-la participación da tiple cómica Filo Fernández no papel de Luísa, e Maruja Fernández no de Baselisa.

Rafael Lorenzo casa no ano 1951 cunha moza da Rabaza chamada Rosa Vázquez Sas e teñen cinco fillos: dous nados en Ourense e outros tres en Madrid, cara onde emigran a finais dos 50. Gerardo Gómez lembra que cando viaxaron á capital do Estado coa CORAL DE RUADA para actuar na súa praza Maior, na empresa automobilística Femsa e na demostración do primeiro de maio do ano 1959 no estadio Santiago Bernabeu, Rafael Lorenzo foinos saudar ao autobús. Segundo o seu sobriño, Rafael comezou aló traballando no reparto de mercaderías, acudindo máis tarde a Ourense para sacalo carné de conducir de 1ª especial posto que aquí era máis doado de quitar que en Madrid, o que lle permitiu conducir camións, traballando desde entón na subministración de materiais de cons-

trucción ás obras. Durante certo tempo debeu cantar nalgunha agrupación coral galega da gran cidade, como o proban dúas fotos facilitadas polo propio Rafael [*Fotografías 11 e 12*]. O seu sobriño dispón de escasa información respecto da súa etapa madrileña, mais coida que debeu deixar ao pouco tempo esta agrupación folclórica, molesto en certo modo polo galego acastrado falado polos novos compañeiros cantores. A piques de cumprir 93 anos, é o ex ruadista vivo máis lonxevo, xunto con Amadeo.

Rafael López coñece diversas anécdotas referentes ao seu tío, algunha relacionada co incipiente mundo do cine xa que a súa voz se escoita na película española *Mar Abierto* [1946], nunha escena amorosa na que os protagonistas aparecen sentados nun penedo. Comenta que Rafael tivera que cantar agachado tralo rochedo, recibindo pola participación a escasa cantidade de 20 pesos, pero o que máis o amolou daquela nova vivencia foi que o seu nome non figurase nos títulos de crédito do

Fotografía 10. CORAL DE RUADA nunha actuación da Obra Sindical de Educación y Descanso. Rafael Lorenzo é o segundo pola esquerda na primeira fila, e Graciano o 2º da dereita na fila posterior. Esta foto inclúe dedicatoria do director Daniel González: *A José Sas con todo afecto*. [Arq. Fot. Rafael Lorenzo, Ca. 1949]

filme. Visionada a película e lida a ficha técnica facilitada por Emilio R. Portabales [V. *Filmografía*, p.15-16], puiden constata-la veracidade da situación nun plano moi semellante ao do cartaz anunciador do filme, no que a cámara recolle á dereita á parella protagonista formada por Antonio e Carmiña sentados nun penedo, e co fondo da ría viguesa ocupando boa parte do encadramento, oíndose ao lonxe un espléndido alalá mariñeiro cantado por Rafael, do que escolmo unha das cuartetos:

Amoriños que naceron
xunto á beiriña do mar(e);
esos amores neniña
non se poden olvidar(e).

Outra das anécdotas coñecidas sobre Rafael garda relación cunha actuación do coro DE RUADA na vila zamorana de Puebla de Sanabria, onde os ourensáns cantaron durante boa parte da mañá sen que os patrocinadores do evento se preocupasen de darlles ao remate o oportuno xantar. Apurado pola fame, o noso protagonista localizou ao seu carón unha cesta con ovos cocidos e, sen apenas decatarse, foi mandando ao bandullo

máis dunha ducia. Cando despois da longa viaxe de regreso, o noso cantor chegou aquela noite á casa da nai do informante na que acostumaba comer, fíxolle a esta o seguinte comento:

- *Pequena*: Hoxe non me poñas cea porque veño farto de comer ovos duros. Dame un guiñote de augardente.

Sorprendida Alicia Lorenzo por tan inesperada demanda xa que o seu irmán endexamais bebera viño nin augardente, pasoulle diligentemente a botella e o gran Rafael mandou pola gorxa abaixo varios grolos seguidos daquela ardente apócema, que axiña lle solucionaron o complicado atasco intestinal.

Por certos comentarios no coro e máis dalgún veciño, sabemos que Rafael posuía unha fermosísima e potente voz que se facía sentir desde a Seara Vella ata Velle, na outra banda do río Miño [Fotografía 13]; en troques, presentaba certos problemas de pouco oído musical e de dificultade para memorizala letra das cantigas, como recordan antigos ruadistas consultados, polo que dispuña dun curto repertorio fóra do moi trillado do coro²¹. Sobre esta cuestión, lem-

Fotografía 11 e 12. Rafael Lorenzo cos integrantes dun grupo folclórico galego (Foto Brunet y Ruíz) e nunha festa familiar (Novembro de 1960) [Arq. fot. Rafael Lorenzo].

bra o seu sobriño que nunha determinada época celebrouse en Ourense un concurso de canto denominado *Proscenio*²², no que as actuacións finais se levaban a cabo no Coliseo Xesteira, outro dos escenarios onde acostumaba actuar DE RUADA. Un ano, Rafael resultou ser un dos finalistas do concurso e durante as eliminatorias previas fora cantando as tres únicas cantigas que tiña como repertorio, recibindo por ese motivo certas indirectas do público. Agardando sorprenden aos oíntes na gran final, decidiu preparar unha nova cantiga e despois de botar certo tempo cos ensaios tivo que desistir de cantala o día decisivo, ao non ser capaz de lembralo seu título para que o anunciase o presentador, tendo que botar man unha vez máis do manido repertorio. Nesta ocasión escapouselle o triunfo, resultando gañador un tal Rei²³, a pesar de ser semellante o nivel de calidade de ambos tenores.

Dos outros dous cantores cudeiráns —de ter en conta a referencia numérica de Amadeo— non conseguín información posto que ninguén se lembra deles, como se desaparecesen ambos no neboeiro do pasado, mais non perdo a esperanza de recuperalos algún día. Faltan unicamente estes dous cantores para completar esta historia pero, en troques, achegamos novas de Pilar e Magdalena, as dúas irmás que naquela época cantaron de tiples coa Coral.

* * *

Non quixera rematar esta colaboración sen lle lembrar aos nosos lectores e amigos, que neste ano 2008 e máis no vindeiro andamos a celebrar dous acontecementos relevantes: o 90 aniversario da fundación do coro DE RUADA,

acontecida o 5 de outubro de 1918 na vila Xoaquina de Cesáreo Eire Santalla, e o da primeira actuación da nosa agrupación no Salón Apolo da cidade das Burgas, na noite do san Xoán de 1919. Visto ao longo deste artigo o importante rol desenvolvido na histórica agrupación ourensá durante anos polos cantores de Cudeiro, un pobo de excelentes voces, propoño para este período de importantes conmemoracións que se avexiñan, enmarcadas por esas

Fotografía 13. Rafael Lorenzo na zona de baño de Oira, cos seus sobriños Rafael López Lorenzo (dta.) e Emilio Añel Lorenzo (esda.) [Foto Gómez, Ca. 1948].

dúas significativas datas, que na noite das cacharelas a Coral poña o broche final á celebración do 90 aniversario co tradicional *Concerto dos Amigos*, homenaxeando nesta ocasión aos cantores cudeiráns que pasaron por DE RUADA, personificándoos en Rafael Lorenzo Pérez e Amadeo González Cardero, os dous senlleiros ruadistas que naceron un par de

anos antes da fundación da nosa Coral e que desde o meu punto de vista, son merecentes de estar presentes ese día no teatro Principal para que o coro e mailos nosos Amigos lles ofrezan un incondicional recoñecemento público.

*Auria e Cangas,
xaneiro e xuño-setembro de 2008*

ANEXO

Anverso e reverso do prospecto do teatro Losada para a representación da zarzuela *Non chores, Sabeliña*, o 2 de xuño de 1944 [Arq. Rafael Lorenzo].

NOTAS

1. CORO DE RUADA, *Escena coral galega*. Ouvirmos, S.L., 2006. O decorado de fondo é o primeiro que Camilo Díaz Baliño realizou para a agrupación coral ourensá no ano 1920.
2. XAQUÍN VALES, *Canto mariñán ou Canto do mar?*. Deputación Provincial de Ourense, 2003, p. 157.
3. Información facilitada por Francisco Fariña Busto, director do Museo Arqueolóxico Provincial de Ourense, que poden ampliar consultando o seu traballo e de Olga Gallego Domínguez, *As Casas Reales de Cimadevila ou do Corredor*, no Tomo XVIII-XIX do *Boletín Auriense*, pp. 199-210. Ourense, 1988-89.
Na p. 205 do devandito tomo transcríbese a inscrición: SIENDO COREGIDOR POR/SU MAGstad EL LicenciaDO BALTASAR DE LAFUENTE/VERGARA VENTITU/TRO DE GRANADA/1.620, enmarcada entre dúas granadas esculpidas, que revela obras nestas datas, nas que o tellado ameazaba ruína.
4. A devandita fonte data do ano 1754, situada na chamada daquela Praza das Olas; a columna central que conserva é do ano 1817. A fonte debeuse ao desvelo do corrixidor don Francisco Javier González de Estrada [Vid. “Los comienzos de la Fuente de la Plaza del Trigo. Un discurso de belleza y de nostalgias”, de Miguel Ángel González García. Revista *Auria*, núm. 130, pp. 32-33. Ourense, con referencias ao libro de Olga Gallego, do ano 2001: *A cidade de Ourense. Unha visión a través dos séculos*].
5. DANIEL GONZÁLEZ, *Así canta Galicia*. Cancionero popular gallego. Talleres gráficos *La Región*. Ourense, 1963, pp. 61-64
6. Idem, pp. 106-108 e “Xaquín Lorenzo e a *Coral De Ruada* [Tríptico]”, de Xaquín Vales, nas seguintes revistas de música, folclore e etnomusicoloxía: *Coral De Ruada*, núm. 3, no suplemento núm. 1, no epígrafe I. CASTILLA, pp. 7-9. Dep. Prov. Ourense, 2004, e *Etno-folk* núm. 2, no epígrafe I. CASTILLA, pp. 32-35. Dos Acordes, xuño 2005. Vigo.
7. Como se verá máis adiante, tamén actuará de solista na zarzuela galega *Non chores, Sabeliña*.
8. O noso solista Gerardo Gómez coida que o que facía realmente, era aloumiña-la face da cara por baixo da orella para subir mellor e poder dar notas máis altas.
9. DANIEL GONZÁLEZ, Idem, p. 110. “Canto de seitura de Cadós”. Bande [Ourense].
10. Idem. “Canto de segada de Triacastela” [Lugo].
11. Ibidem. Canto da malla, pp. 124-126.
12. “O Fiadeiro ou serán”, Antonio Fraguas. *Faro de Vigo*, venres 20 de novembro de 1987.
13. SERVANDO ELLACURIAGA e MIGUEL ÁNGEL GONZÁLEZ GARCÍA, *La Coral De Ruada*. Caixa Ourense, 1996, pp. 104-105.
14. EDUARDO BLANCO-AMOR, *A Esmorga*, p. 18. Editorial Citania. Bos Aires, 1959.
15. O prospecto en forma de díptico que conserva Rafael Lorenzo [V. *Anexo*, p. 13], repartido o mesmo día da estrea en Ourense, non fai referencia á data da representación da zarzuela e tan só sinala o horario das dúas sesións. Pola Gran Enciclopedia Gallega [Tomo XXIX, p. 139 e tomo XIV, p. 111] sabemos que Gustavo Freire regresa a Lugo no ano 1941, estreando nesa cidade esta zarzuela, no ano 1943.
16. O gran arco dovelado renacentista que aparece ao fondo da foto figura fotografado (p. 207) e descrito deste xeito (p. 201) no citado traballo de Olga Gallego e Francisco Fariña:
No lateral do nacente do patio hai unha edificación que na súa parte baixa pre(s)enta unha gran porta de arco lixeiramente apuntado e dovelado, á dereita, de grande amplitude e que abre sobre uns pequenos cuartos, semialterados por mor do desnivel do terreo, sen apenas luz e con parede de cachotería apoiados na propia rocha tallada.
17. Libro de actas do Orfeón Unión Orensana [6-1-1930 a 8-12-1944], p. 98 volta.
18. Idem, p. 99 volta.
19. Desde a creación do coro *De Ruada* [1919], era bastante frecuente que integrantes do *Orfeón Unión Orensana* tamén cantasen en *De Ruada*, e viceversa.
20. Vid. o apartado *Discografía*, na p. 15.
21. Segundo o ruadista Gerardo Gómez, o “Romance de Cerdedo”, do padre Luis María Fernández Espinosa, era unha das cantigas que Rafael Lorenzo cantaba como solista, documentada no filme *Mar Abierto*, no que o tenor ourensán interpreta ao seu inicio unha versión a boca pechada. Tamén era frecuente escoitalle a coñecida cantiga “Una noite na eira do trigo”, o primeiro poema galego composto o 5 de xuño de 1869 co título de “Cántiga”, polo poeta celanovés Manuel Curros Enríquez, con música de Cesáreo Alonso Salgado e arranxos de Xoán Montes [Vid. *Aires da miña Terra e outros poemas*, M. Curros Enríquez, pp. 77-78 e nota 21. Edicións Castrelos. Vigo, 1971. Consultada a 4ª edición de 1976].
22. De acordo coa información facilitada polo cronista oficial de Ourense, Anselmo López Morais e mailo músico ourensán José Fernández García Vide, o concurso de canto *Proscenio*, que se veu celebrando durante varios anos, a finais dos anos 40, estaba organizado pola emisora local *Radio Orense EAJ 57*. Retransmitíase os sábados pola noite en directo desde a emisora de radio situada no primeiro andar da rúa das Tendás, 9, por riba do local onde o seu propietario, Ramón Puga Noguerol, tiña instalado o comercio de bazar. Neste mesmo concurso deuse a coñecer Claudio González Añel, o popular *Cuco de Velle*, outro dos integrantes da CORAL DE RUADA. Acompañaban aos cantores, co piano, o mozo de 17 anos Pepe Fernández García, fillo do coñecido músico José Fernández Vide (1893-1981), que vivía cos seus pais e irmáns no primeiro andar do edificio lindeiro –no núm. 7–, e mailo pianista Gaspar González Tuñón. Participaban como presentadores do concurso os locutores da emisora, Pedro Arcas e Antonio de Castro Montesinos, este último empregado de Almacenes Simeón, que neste

mesmo concurso coñeceu a unha das participantes, Pepita Varela, que co paso do tempo converteríase na súa dona. As finais do concurso celebrábanse sempre no Coliseo Xesteira.

23. Polo que me comentou Pepe Vide (1930), é posible que o gañador do concurso *Proscenio* –o ano no que participou Rafael Lorenzo– fose Enrique Rei, o cantor que quedara cego por desprendemento de retina e que anos máis tarde chegou a dirixir en Vigo o Coro da ONCE.

BIBLIOGRAFÍA

- BLANCO-AMOR, Eduardo: *A Esmorga*. Editorial Citania, Colección Mestre Mateo. Debuxos de Isaac Díaz Pardo. Bos Aires, 1959.
- CURROS ENRÍQUEZ, Manuel: *Aires da miña Terra e outros poemas*. Edicións Castrelos. Colección Pombal, serie azul, núm. 7. Vigo, 1971.
- ELLACURIAGA, Servando e GONZÁLEZ GARCÍA, Miguel Ángel: *La Coral De Ruada*. Caixa Ourense, 1996.
- GALLEGO DOMÍNGUEZ, Olga e FARÍÑA BUSTO, Francisco: *As Casas Reales de Cimadevila ou do Correxidor*. Boletín Auriense, Tomo XVIII-XIX, pp. 199-210, Anos XVIII-XIX. Grupo Marcelo Macías. Ourense, 1988-89.
- GONZÁLEZ, Daniel: *Así canta Galicia*. Edición do autor. Talleres gráficos *La Región*. Ourense, 1963.
- GONZÁLEZ GARCÍA, Miguel Ángel: “Los comienzos de la Fuente de la Plaza del Trigo. Un discurso de belleza y de nostalgias”. Revista *Auria*, núm. 130, pp. 32-33. Caixanova. Ourense, 2008.
- GRAN ENCICLOPEDIA GALLEGA: Gijón; Santiago de Compostela: Silverio Cañada, [1974-2006]. Consultadas as entradas: Freire Penelas, Gustavo, tomo XIV, p. 111, e Trapero Pardo, José, tomo XXIX, p. 139.
- VALES, Xaquín: *Canto mariñán ou Canto do mar?. Escena Coral galega*. Deputación Provincial de Ourense, 2003.
- VALES, Xaquín: “Xaquín Lorenzo e a Coral De Ruada [Tríptico]”. Revista CORAL DE RUADA, núm. 3, suplemento 1, pp. 1-48. Deputación Provincial de Ourense, 2004, e Revista *Etno-Folk*, núm. 2, pp. 27-76. Dos Acordes, xuño 2005. Vigo.

DISCOGRAFÍA

- CORO DE RUADA, *Escena coral galega*. Colección A Tiracolo. Edita, Ouvirmos, 2006.
- Compilación de dúas gravacións sonoras orixinais do CORO DE RUADA dirixido por Daniel González, en discos de 78 r.p.m., realizadas por Regal (1929) e por Columbia (Ca. 1950).
- “Alborada gallega” (Pascual Veiga), “O quer que lle quer”. Muiñeira (Mauricio Farto), “Negra sombra”. Melodía gallega (Rosalía de Castro e Juan Montes), “Os teus ollos”. Balada galega (M. Curros Enríquez e José Castro Chané), “De Ruada”. Muiñeira (Adolfo Berges), “Canto d’as chirimías”. Escena coral galega (Javier Prado e Daniel González), Alalá d’as Rías Baixas (D. González), “Foliada de Ourense” (D. González), “Alalá de Bande” (D. González), “Foliada de Entrimo” (D. González), “Pandeirada de Trasalba” (D. González), “Foliada de Avión” (D. González), “Alalá d’as Curuxeiras” (D. González), “N-a seitura”. Escena coral galega (D. González), “Ay la le lo”. Escena coral galega (N. Almandoz), “Alalá de Noia” (D. González), “Pandeirada de Trives” (D. González), “Alalá de Ourense” (D. González), “Nos Caneiros”. Escena coral galega, (D. González), “Canto de berce” (D. González) e “Foliada de Amoeiro” (D. González).
- A9465, “Alalá de Noya” (Gaiteros Rosendo Santos y Antonio López/ Daniel González). Disco Columbia.
- A9479, “Foliada de Amoeiro” (Idem). Disco Columbia.

FILMOGRAFÍA

MAR ABIERTO. De seguido reproduzo a información facilitada polo compañeiro ruadista Emilio Rodríguez Portabales, tirada do seu traballo inédito: *Filmografía da Coral De Ruada*:

1946

A CORAL DE RUADA tivo unha destacada participación no filme “**Mar Abierto**”, no que se poden escoitar algunhas cantigas interpretadas pola CORAL ourensá. A ficha do filme, tal como a presentan a Filмотeca Nacional de España e o Centro Galego de Artes da Imaxe (CGAI), é a seguinte:

Título orixinal: Mar Abierto.
Director: Ramón Torrado.
Producción: Suevia Films – Cesáreo González.
Argumento: Adolfo Torrado.
Guión: Ramón Torrado, coa adaptación de H. S. Valdés.
Directores de fotografía: José Fernández Aguayo (interiores) e Andrés Pérez Cubero (exteriores). (Branco e negro – normal).
Música: Modesto Rebollo. Cantigas populares: **Coros De Ruada** de Orense.
Montaxe: Gaby Peñalba.
Decoración: Luis Noaín e Félix Montero.
Xénero: Drama.
Metraxe: Longametraxe de 35 mm (2.800 m, 85 minutos).
Son: R.C.A. (ultravioleta). Jaime Torrén.
Estudios: Sevilla Films.
Laboratorio: Madrid Film, S.A.
Ano: 1946.
Distribución: Suevia Films.
Cualificación: Autorizada unicamente para maiores de 16 anos (CE). 3-R (CM). 1ª (CS).
Estrea: Este filme foi estreado o día 27 de abril de 1946 en Vigo. O 22 de novembro dese ano presentouse no cine Rex de Madrid e o 23 de xaneiro de 1947 proxectouse no cine Montecarlo de Barcelona. Tivo un importante éxito de público e de crítica.
Intérpretes: Maruchi Fresno, José María Lado, Jorge Mistral, Fernando Fernández de Córdoba, Rosario Royo, Xan das Bolas, Gabriel Algara, Félix Fernández, Carlos Casaravilla, Calucha de Castroamor, Fernando Fresno, Fernando Aguirre, Maruja Fernández, Milagros Arín, Ramón Torrado, Ángel de Andrés, José Ramón Giner; coa participación da **Coral De Ruada** de Ourense.

Grazas á colaboración desinteresada de Video Mercury Films de Madrid (que ten na actualidade os dereitos de distribución deste filme), dispoñemos dunha copia en vídeo desta película na filmoteca da Coral.

Engadir a esta ficha técnica, que a banda sonora da película xira toda ela arredor da cantiga “Romance de Cerdado”, do padre Luis Mª Fernández Espinosa, ofrecéndonos Modesto Rebollo ao longo do film, diversas variacións sonoras sobre o seu tema principal, que inicia Rafael Lorenzo cantándoo coa boca pechada, e rematan as tiples coa mesma composición vocal, tamén a boca pechada.

Na festa popular escoitase o pasacalle “A colleita da remolacha”, tocado polo grupo de gaitas de *De Ruada*, mentres que na procesión marítima cantan a rítmica “Foliada de Amoeiro”. Na romaría, a banda de música toca un *desafío* que naquela época cantaba frecuentemente a Coral. Máis adiante, a agrupación ourensá canta o coñecido *alalá* de Noia “Froles d’ouro mareliñas”, e na parte central do film, o tenor solista Rafael Lorenzo canta o xa comentado *alalá* mariñeiro coa melodía da “Foliada de Carballo”, para continuar coa “Foliada de Mahía” e finaliza-las tiples co recorrente “Romance de Cerdado”, na cerimonia do casamento dos protagonistas.

AGRADECEMENTOS

Xosé Antón Calviño Martínez	Plácida López Pereira
Cástor e Félix Castro Vicente	Rafael Lorenzo Pérez
Francisco Fariña Busto	Amparo Luna Álvarez
José Fernández García <i>Vide</i>	Desiderio Martínez Vila
Maribel Formosel González	Enrique Nóvoa López <i>Poli</i>
Camilo Formosel Vázquez	Eladio Pérez Ojea
José Gallego Aguiar <i>Chuti</i>	Víctor Campio Pereira González
Gerardo Gómez Gómez <i>Chaparro</i>	Emilio Rodríguez Portabales
Amadeo González Cardero	Piedad Rodríguez Vidal
Pilar González Fernández	<i>Orfeón Unión Orensana</i>
Antonio e Darío González Freire	Fernando Valcárcel González
Xulio González González	José Carlos Vila Baceiredo
Rafael López Lorenzo	Balbina Vila Cid <i>Nuchi</i>
Anselmo López Morais	

Anecdotalario da CORAL Lembranzas

Gerardo Gómez Gómez “Chaparro”
Corista de Honra da Coral De Ruada

CAPÍTULO SEGUNDO

De cando a Coral estivo a piques de desaparecer e, para solucionalo, montamos un bar e mercamos un televisor.

Hoxe voume referir a unha época na que a CORAL DE RUADA estivo a piques de desaparecer.

Despois da dimisión por motivos profesionais de D. Manuel de Dios¹, houbo unha tempada na que estivo a cousa moi amolada. Primeiro veu D. Álvaro de Dios a suplir ó seu irmán, pero botou pouco tempo; despois viñeron a dirixir —máis ben a ensaiar— o Dacal e o Pascual², foi cousa de poucos meses, xa que aquilo non furrulaba.

Varios dos coristas a que se fai referencia nestas lembranzas desfilando na Batalla de Flores do ano 1956: Antonio Gómez “Tonino”, Chaparro, Mari Carmen, Samuel, Cali, Chuti (coa gaita) e Alejandro “Jio-Jio” (en primeiro plano, coa xerra na man).

Desta sorte botamos bastante tempo xuntándonos de cando en vez no bar Pingallo ou no baixo que nos cedera a Deputación na parte traseira do seu edificio, a carón dos calabozos. Non tiñamos cartos, non tiñamos Directiva, non tiñamos Director, pero tiñamos entusiasmo. Puxemos unha especie de bar e

A CORAL DE RUADA na capela do Santo Cristo, cantando a primeira Misa en galego.

mercamos un televisor. Desta maneira iamos ó local os que quedaramos da desfeita case que tódolos días para ensaiar e, dirixidos polo gran Chuti, demos un concerto no Liceo de Ourense que tivo un gran éxito, valéndonos o comentario de *qué gran instrumento a falta de un músico que lo toque*, do crítico musical do xornal La Región, o recentemente falecido Isidoro Guede.

Non podo pasar sen nomear a aqueles entusiastas coristas, que mantiveron viva a CORAL. Seguro que esquecerei algún, pero voume referir a Chuti, Moncho Fariñas, Conchita Iglesias, Samuel Vázquez, Eva Fernández, Lucho, Roberto, Lito Fernández, M. Barreto, M. C. Diéguez, A. Barreira, Alejandro (Jio-jio), Marina Gómez, Antonio Gómez, Esmelin Sixto, Segis Fernández, Ferreiro e algún máis que agora non lembro, polo que pido desculpas.

Non me lembro con exactitude da data destes feitos, pero si que recordo que na televisión, que mercáramos pola nosa conta, vimos a final da copa de Europa das Seleccións Nacionais na que España gañou na final á Unión Soviética co famoso gol de Marcelino³.

Primeira Misa en galego, D. Bruno faise cargo da dirección e a Coral canta catro Misas no mesmo día.

Despois dunha tempada trampeando como se podía, elixiuse unha Xunta Directiva presidida por D. Xosé Ramón Muñiz⁴, e da que, entre outros, formaban parte D. Segundo Alvarado, D. Manuel Varela e D. Anxo Martínez “Anxo”. Ademais, incorporáronse á CORAL novos compoñentes e volveron outros.

Deste xeito viñeron varios cóngos da Catedral a solicitarnos que puxésemos a música das Misas en galego, que se ían celebrar na capela do Santo Cristo tódolos domingos e días festivos ás nove e media da mañá; aceptamos gustosos, pero había a pega de que non tiñamos director, nin tiñamos cantos litúrxicos no noso repertorio. Entón foi cando veu D. Xosé

Ramón Estévez a ensaiarnos a Misa composta por el, ademais de outros cantos relixiosos.

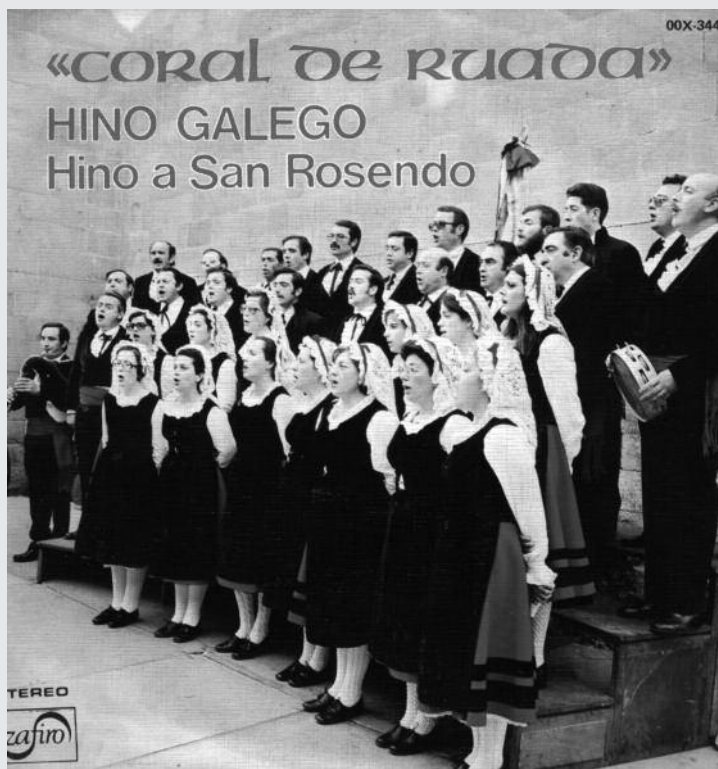
D. Bruno viña para axudar a D. Xosé Ramón nos ensaios. Como a D. Xosé Ramón éralle moi dificultoso virnos ensaiar, pois vivía no Seminario e non tiña coche, acordouse nomear a D. Bruno novo director⁵, cargo que exerceu brillantemente, ate que, por motivos profesionais, tivo que deixar o cargo, regresando á dirección da CORAL D. Manuel de Dios⁶.

Soamente engadir que durante varios anos estivemos puntuais, as nove e media da mañá, tódolos domingos e días festivos cantando a Misa na Capela do Santo Cristo, e sempre acompañados ó órgano por D. José Fernández García “Vide”, con quen saíamos a almorzar prolongando a festa na casa do Amador das Barxas ata a hora do xantar. Non cómpre dicir que antes de xantar durmiamos a *sesta do carneiro*.

D. Celso Pérez Carnero foi o encargado de oficiar a primeira misa en Galego⁷, seguíndolle D. Amando e D. Miguel Anxo Araújo, D. Abelardo Santórum, D. Agustín Madarnás, D. Emilio Losada Castiñeiras, D. Xesús Silva, D. Álvaro de Dios, D. Celso Montero, D. Castor Albarte, D. Francisco Botana, D. Bruno Fuentes, D. Celso (Párroco do Couto), D. Xesús (Párroco de Eirasvedras), D. Xesús Pousa, D. Camilo Andrade, D. Raúl Rodríguez Pazo e moitos máis que neste intre non lembro. O que tiña que lembrarse era o “Anxo” que era o responsable de encontrar o cura para dicir a Misa.

D. Anxo Martínez, ademais de encargarse de buscar cura para oficiar a Misa do Santo Cristo, tamén nos buscaba outras moitas Misas para cantar os domingos ou cando fose, chegando a cantar catro no mesmo día. ¡Xa estaba ben!. Houbo que pararlle os pés, como é natural.

Levantamos o culto a San Rosendo en Celanova e a Romaría de Lobeira, pero non sempre é certo o dito: “de ben nacidos é ser agradecidos”.

Disco editado por Zafiro en 1977 co Himno Galego e o Himno a San Rosendo.

Ademais, nesta etapa, fomos os encargados de revitalizar os cultos a San Rudesindo en Celanova, pois estaban moi esmorecidos, así que aquilo foi cada vez a máis, incluso D. Abelardo Santórum e D. Manuel De Dios, compuxeron a letra e a música dun himno adicado a San Rosendo⁸. Cando estaba todo no seu máis grande esplendor, o Concello e os cregos de Celanova prescindiron de nós alegando que eles tamén tiñan un coro; e non nos deron outra explicación, amosando así o seu agradecemento con respecto á CORAL. Algo parecido nos fixeron despois os de Lobeira, do que xa falaremos outro día, así como da inauguración da Igrexa de Santa Cruz de Arrabaldo, do 50º Aniversario da CORAL, da Misa de consagración como Bispo de D. Miguel Anxo Araújo e de moitas máis cousas que comentarei noutro capítulo.

EN CELANOVA:

SOLEMNIDAD LITURGICA DE SAN ROSENDO

Intervino la coral «DE RUADA»

Anteayer, día 1, festividade de San Rosendo, se celebrou na igrexa monumental de Celanova, una misa en lingua gallega con tal motivo. Es. sin dúbida alguna, a celebración litúrgica de Galicia, en lingua vernacula.

A las 8,15 de la tarde, el templo se hallaba lleno de fieles destacando la presencia de numerosos orensanos que se desplazaron, expresamente a la villa de San Rosendo para asistir a esta solemnidad. También se hallaban presentes los miembros de la Corporación municipal con los primeros tenientes de alcalde don Emilio Alvarez Torres y don Celso Moreiras.

La santa misa fue concelebrada por don Emilio Losada Castiñeiras, canónigo de la Catedral orensana, que presidió la concelebración; don Serafin Marques Gil, canónigo de la Catedral, don José Ramón Estévez Gómez, profesor de Música del Seminario; don Félix González López y don Adolfo Enriquez Méndez, párrocos de Celanova y Vilanova das infantas.

La homilía de San Rosendo estuvo a cargo de don Emilio Losada Castiñeiras. Se refirió en ella a que "a solemnidad de oxe non e a lembranza dun morto" y el Santo como "o home, o bispo, o monxe" y "A sua obra"... "A lembranza esprandecente de S. Rosendo é un grito de espreguizamento, un oráculo que nos ten que despertar do longo sono de pedra niste amencer que se espanta por todas partes i en tódalas xentes. A Ourense e a Galicia temos que a levantar os ourensans e galegos. E non se levanta chorando; nin laíándose nin fuxindo, senón traballando. A tera galega non e unha terra de maldición. Pró hay que arrincar das súas entranas, do seu seo profundo os tesouros que aínda garda. Maus a obra. E un reclamo de S. Rosendo"... Finalizó instando a todos a preparar ya, el milenario —que se cumplirá en 1977— de la muerte del Santo.

Los cantos litúrgicos estuvieron a cargo de la coral "De Ruada", bajo la dirección de Manuel de Dios. Compusieron textos musicales el maestro de capilla de la Catedral, Raul R. Pazos; el profesor de Música del Seminario, don José Ramón Estévez Gómez, y el director de "De Ruada" don Manuel de Dios. Cantos nuevos; todos los años varían, estos cánticos. Al ofertorio, el "Himno a San Rosendo", de Abelardo Santorum y Manuel de Dios, sonó majestuoso impresionante, en honor al fundador del monasterio.

El pueblo participó en la solemnidad litúrgica cuyos textos fueron comentados por el sochantre de la catedral orensana, don Bruno Fuentes Blanco.

Así, con sencillez, se celebró la festividad de San Rosendo.

ELLACURIAGA

Crónica de Ellacuriaga en "La Región" de 3 de marzo de 1972, dando conta desta celebración litúrxica en Celanova.

1 **Nota da Coral:** Segundo consta en acta, D. Manuel de Dios deixou a dirección da Coral De Ruada en 1964 para *descansar e preparar uns exames particulares relacionados coa súa profesión*.

2 N. C.: Refírese a D. José Dacal e a D. José Pascual, que probaron como directores apenas uns meses, durante o ano 1965.

3 N. C.: Esta final celebrouse o 21 de xuño de 1964 e o gol de Marcelino —a seis minutos do remate do partido, cando o resultado era de empate a 1— deulle o triunfo á selección española.

4 N. C.: Esta nova Xunta de Goberno da Coral toma posesión en abril de 1966.

5 N. C.: Tamén iniciou en abril de 1966 a súa etapa como director da Coral.

6 N. C.: D. Manuel de Dios regresa á dirección da Coral no último trimestre de 1969.

7 N. C.: Este acontecemento tivo lugar o día 7 de xaneiro de 1968.

8 N. C.: A estrea do Himno a San Rosendo tivo lugar durante a Misa do día de San Rosendo celebrada en Celanova o día 1 de marzo de 1972. En 1977 a casa discográfica Zafiro editou un single da Coral De Ruada co Himno a San Rosendo e o Himno Galego.

Escribiron
de
nós...

O día 27 de xaneiro de 2007 a CORAL DE RUADA desprazouse ata o Mondariz Balneario para participar, pechando o acto cun pequeno concerto, na presentación do libro *Actos académicos en Mondariz*, do que é autor o coralista **Xaquín Vales Rodríguez**. Neste libro, prologado polo presidente da R.A.G. **Xosé Ramón Barreiro**, **Xaquín** recrea os actos académicos que tiveron lugar no antigo Balneario de Mondariz, no ano 1920, nos que foron recibidos como académicos o crego ourensán **Antonio Rei Soto** e o poeta cambadés **Ramón Cabanillas** e nos que tamén se tributou unha homenaxe ao presidente da R.A.G. **Manuel Murguía**. Nestes actos participou o CORO DE RUADA, que soamente tiña un ano de vida.

No acto de presentación do libro houbo varias intervencións moi destacadas (Francisco Fernández del Riego, ilustre galeguista e director da Biblioteca da Fundación Penzol; José Luís Baltar Pumar, presidente da Deputación de Ourense; Xosé González, presidente da Fundación Premios da Crítica de Galicia; Manuel González González, secretario da R.A.G. ...). Precisamente deste último, que falou en nome da R.A.G., transcribimos as súas palabras:

Coral De Ruada · 39

cada por Ir Indo, e no que, por último, facemos dalgunha maneira un recoñecemento ao papel importantísimo que desempeñaron as corais no mantemento e na dignificación do noso folclore musical.

Non fago máis ca repetir un tópico se digo que Enrique Peinador, que seguramente tería os seus defectos como calquera persoa, reúne as condicións do que podemos considerar un empresario exemplar. Empresario modelo:

- pola súa capacidade de análise.
- pola súa visión de futuro,
- e pola iniciativa para conquistar este futuro, porque Peinador era un home de acción.

Empresarios hai moitos, pero poucos como D. Enrique Peinador Lines, que rebía amor a Galicia por tódolos poros da súa pel. E é este amor a Galicia e á súa cultura o que lle dá un plus de excelencia, un valor engadido.

A súa condición de empresario non lle impedía ser socio protector do Seminario de Estudos Galegos.

A súa condición de empresario non lle impediu participar na posta en marcha das Irmandades da fala.

A súa condición de empresario non lle impediu patrocinar as revistas “La temporada” e “Mondariz”, nas que tiñan voz as figuras máis importantes da nosa literatura.

A súa condición de empresario non lle pechou os ollos para ver a necesidade da creación dun museo etnográfico no que tivesen cabida o traxe galego, os elementos da nosa cultura material (coma os carros, arados...) e os instrumentos musicais. Mágoa que este museo desaparecese ao final da guerra civil.

A súa condición de empresario non lle impediu ser protector do máis granado da cultura galega do seu tempo, e acoller no seu balneario personaxes como Castelao, Cabanillas, Otero Pedraio..., que aquí se atopaban coma na súa propia casa. Balneario que, seguindo a tradición, estes días acolle a figura máis senlleira do galeguismo actual, D. Paco del Riego.

Por iso non é estraño que precisamente en Mondariz se celebre a primeira sesión fóra da súa sede, para o acto de ingreso nesta Institución de Rei Soto e de Ramón Cabanillas. E que este balneario acollese, inmediatamente despois, o 1 de setembro de 1920 a homenaxe a Manuel Murguía, acto no que ocupou un lugar destacadísimo o Coro De Ruada. Actos todos eles investigados e descritos cunha minuciosidade digna de eloxio por Xaquín Vales no seu magnífico libro “Actos académicos en Mondariz”, e que a partir de agora será unha referencia obrigada para aqueles que queiran coñecer de cerca este anaco da nosa historia e este recanto do balneario de Mondariz que A Nosa Terra calificou como “templo de galeguismo”. Os meus sinceros parabéns a Xaquín Vales e á editorial Ir Indo por esta iniciativa.

Hai uns días saíu do prelo un libro editado por CaixaGalicia, que leva por título *Empresarios de Galicia*, coordinado por Xan Carmona, e no que se estudan figuras empresariais e financeiras como o Marqués de Sargadelos, José Pastor, Olimpio Pérez, Evaristo Castromil, Enrique Peinador, José Barreras, José María Rivera, Euloxio G. Franqueira, etc. Na Voz de Galicia de hoxe Xosé Luís Barreiro Rivas fai unha recensión desta publicación, e di: “esta obra preséntanos a nosa historia e a nosa identidade a través dos empresarios que nos abriron as portas do progreso e da modernidade...” Non lle falta razón a Barreiro cando incide no esquecemento frecuente no proceso de construción de Galicia de figuras senlleiras do mundo empresarial, financeiro e científico. É verdade que houbo empresarios importantes comprometidos coa realidade sociocultural de Galicia, pero foron os menos. O desenraizamento e, moitas veces mesmo o desprezo da cultura e da lingua de Galicia por parte da Igrexa e do mundo da empresa é precisamente un dos factores, non o único, que explica a diferente evolución histórica neste ámbito de Galicia con respecto por exemplo a Cataluña, que contou sempre cun empresariado e cunha igrexa comprometidos coa súa identidade.

O propio Plan Xeral de Normalización Lingüística refírese a este feito cando di que un dos problemas de Galicia durante moito tempo foi o desenraizamento e a falta dun compromiso nido da súa burguesía e do seu empresariado con esta terra. A figura de Enrique Peinador é unha das excepcións, non a única, é un exemplo de unión da idea de empresa coa de compromiso con Galicia. E isto debe enchernos de gozo a todos os que soñamos unha empresa competitiva nesta sociedade globalizada, unha empresa enraizada na terra, fiel á súa lingua e á súa cultura e proxectada universalmente.

Hoxe, o mesmo que aquel 1 de setembro en que aquí en Mondariz se homenaxeaba a Murguía, temos connosco á coral De Ruada, coral laureada, medalla de ouro da provincia de Ourense, Premio Pedrón de Ouro, Medalla de bronce de Galicia, etc..., etc..., coral á que estivo vinculado Alexandre Bóveda, mártir da causa galeguista, ou Fernando Luís Iglesias Sánchez “Tacholas”, o actor ourensán que ocupou un importante papel no teatro e na cinematografía arxentina, fundador en Buenos Aires con Maruxa Boga da “Compañía de Comedias Galegas Boga-Tacholas”, a máis dinámica daquela xunto coa de Maruxa Villanueva, e fundador así mesmo da audición radiofónica “Recordando a Galicia”.

A Coral de (sic) Ruada viviu momentos tan gloriosos como cando o seu director Daniel González, no ano 1929, en colaboración co escenógrafo Camilo Díaz Baliño (pai de Isaac Díaz Pardo, que onte foi nomeado doutor honoris causa pola Universidade da Coruña), creou as Escenas Corais galegas, especie de representacións parateatrais nas que se conxugaba música, escenografía, coreografías e iluminación na procura dunha especie de arte total.

A Coral de (sic) Ruada tivo sempre ao longo da súa historia unha forte vinculación coa nosa emigración americana. Xa no ano 1931 cruzou o Atlántico para actuar en Buenos Aires (onde estivo case un mes enteiro), en Montevideo e en Río de Xaneiro. Xa en tempos máis achegados a nós cómpre lembrar a súa apoteósica actuación no ano 1986 no Teatro Principal de Montevideo.

A través da Coral de (sic) Ruada gustaríame facer un recoñecemento ao labor importantísimo levado a cabo polas numerosas corais históricas de Galicia, como Toxos e Flores de Ferrol, Cantigas da Terra da Coruña, Cantigas e Aturuxos de Lugo, Cantigas e Agarimos de Santiago, e tantas outras que mantiveron vivo o espírito das Irmandades da Fala no ámbito da música e do folclore.

En fin, non quero alongarme máis. Simplemente felicitar, en nome da RAG, ó Balneario de Mondariz que nos acolle, ó Concello de Mondariz-Balneario (de maneira particular ó seu alcalde, á Fundación Premios da Crítica, ó Foro Enrique Peinador, e, por suposto, á coral Da (sic) Ruada, a Xaquín Vales (autor do libro) así coma ó seu editor Bieito Ledo.

Moitas grazas.

Ao finalizar o acto, a CORAL DE RUADA agasallou á R.A.G., como lembranza do centenario desta institución, cunha fotografía enmarcada na que se poden ver aos académicos e autoridades galegas e ourensáns posando nas escalinatas da igrexa de Santa María Nai de Ourense o día das letras galegas de 2004, dedicado a **Xaquín Lorenzo Xocas**. A CORAL DE RUADA participou no acto institucional celebrado no paraninfo do instituto Otero Pedraio de Ourense. A fotografía foi realizada polo coralista **Xaquín Vales**. Aos poucos días, recibíuse no local da CORAL, unha carta asinada por Xosé Ramón Barreiro Fernández, presidente da R.A.G., agraecendo o agasallo:

A Coruña, 8 de febreiro de 2007

Estimado D. Eladio:

De mans do secretario da Real Academia Galega, D. Manuel González González, recibimos un magnífico agasallo da Coral de (sic) Ruada.

Queremos agradecerlle a doazón da fotografía dos académicos e autoridades, que foi tomada na escalinata de Sta. María Nai o Día das Letras Galegas do ano 2004, dedicado a Xaquín Lorenzo Fernández.

Ese 17 de maio, tivemos o pracer de contar coa participación da Coral que vostede dirixe (sic), e que dignificou o solemne acto que se desenvolveu no paraninfo do IES Ramón Otero Pedraio de Ourense.

Reiterando o noso agradecemento, reciba un atento saúdo,

Xosé Ramón Barreiro Fernández

Presidente da Real Academia Galega

Na sección “Opinión” do xornal La Región, do xoves 29 de marzo de 2007, aparecía un artigo titulado “Coral De Ruada”, de José Luís Penedo –colaborador habitual do xornal e bo amigo da CORAL DE RUADA– no que fai referencia á actuación que a CORAL ofreceu no teatro Rosalía Castro da Coruña, xunto co coro Cántigas da Terra e o grupo de baile Asociación Cultural Donaire, ámbolos dous da cidade herculina, o día 18 de marzo de 2007. O artigo di como segue:

La Región

JUEVES, 29 MARZO de 2007 • OURENSE • Núm. 28.395 • FUNDADO EN 1910 • 1 € • www.laregion.net

26 — OPINIÓN —

La Región

Jueves, 29 de marzo de 2007

JOSÉ LUIS PENEDO

CORAL DE RUADA

Ourense dista de A Coruña tan só 167 kilómetros, aproximadamente, por dos horas escasas de viaxe. No obstante, a pesar de los muchos años que uno lleva residendo en A Coruña, aún conserva esa dosis de morriña, de añoranza rosaliana, por aquello de “Miña terra/ miña terra/ terra onde me eu crei...”. Y después de este exordio, de este preámbulo, resulta que me enteré por la prensa de la actuación de la Coral De Ruada –dicho sea de paso, de la cual soy socio– en el Teatro Rosalía de aquí, de A Coruña, que se celebró el pasado domingo, día 18. Actuación que fue compartida con otra coral, Cántigas da Terra y la Asociación Cultural Donaire, coruñesa. Se trata de un grupo joven de baile, de danza popular, que revive el folclore gallego. Excelente. Algo muy distinto al baile con música ruidosa de las discotecas. El aforo del bello Teatro Rosalía estaba casi al completo.

Muy lejos de pretender ser crítico musical, me conformo con ser ferviente aficionado, aunque no por ello dejo de saber apreciar la melodía, ritmo y armonía combinados que

nuestra coral sigue manteniendo bajo la acertada dirección de Juan José Rumbao, como en otros tiempos lo fueron Daniel González, Germán Rodríguez, Isolino Canal, Manuel de Dios, Bruno Fuentes, Xavier Xurado y Xosé María González. Magnífica actuación, muy aplaudida, en la que no faltaron los fervientes aturuxos que provoca la música popular como, por ejemplo, la “Pandeirada de Ourense”, del inolvidable Manuel de Dios.

Muchos años han pasado desde los tiempos de Virxilio Fernández, uno de los fundadores de la Coral. Magnífico gaitero, original, simpático, muy humano. Era como ese gaitero genial que tan bien narró Rosalía de Castro en uno de sus poemas: “Cuando la gaita gallega/ el pobre gaitero toca/ no sé lo que me sucede/ que el llanto a mis ojos brota”.

¿Y qué decir del también componente de la Coral, el popular Emilio Callego, propietario del bar-restaurant “Pingallo”, en algún tiempo el más famoso de Galicia? La lista se haría interminable desde el año 1919, año de su fundación, y podría caer en el grave

pecado de omisión de tantos y tantos que de una forma u otra han conseguido mantener viva la “Coral de Ruada”. Creo haberlo escrito ya en otra ocasión. Al dicho popular de “Tres cousas hai en Ourense/ que non as hai en España/ o Santo Cristo/ a Ponte/ e as Burgas fervendo a auga”, hay que añadir “ese fillo que tanto contribuíu e contribúe á cultura ourensán: ¡E a Coral De Ruada”. Buena ocasión para proponer al señor alcalde y demás miembros de la Corporación que se le dedique una calle a la emblemática Coral De Ruada. No dejaría de ser un bello homenaje póstumo para tantos que ya no podrían estar presentes en el momento de su inauguración. Sin que esto constituya insinuación ofensiva para los miembros del Concello, ¿no merece la Coral esta distinción como en otras fechas lo fueron las calles vigentes en nuestro callejero, “Pendello”, “Espeto”, “Carreiría do can” o “Papón”, por citar algunas? ¡Ah, se me olvidaba! Mi sincera felicitación para el actual presidente, Eladio Quevedo, y demás miembros de la directiva. Se lo merecen.

LA REGIÓN

OPINIÓN

Jueves, 29 de marzo de 2007

CORAL DE RUADA

JOSÉ LUIS PENEDO

Ourense dista de A Coruña tan sólo 167 kilómetros, aproximadamente, por dos horas escasas de viaje. No obstante, a pesar de los muchos años que uno lleva residiendo en A Coruña, aún conserva esa dosis de morriña, de añoranza rosaliana, por aquello de “Miña terra/ miña terra/ terra onde me eu criei...”. Y después de este exordio, de este preámbulo, resulta que me enteré por la prensa de la actuación de la Coral De Ruada –dicho sea de paso, de la cual soy socio¹– en el Teatro Rosalía de aquí, de A Coruña, que se celebró el pasado domingo, día 18. Actuación que fue compartida con otra coral, Cántigas da Terra y la Asociación Cultural Donaire, coruñesa. Se trata de un grupo joven de baile, de danza popular, que revive el folclore gallego. Excelente. Algo muy distinto al baile con música ruidosa de las discotecas. El aforo del vello Teatro Rosalía estaba casi al completo.

Muy lejos de pretender ser crítico musical, me conformo con ser ferviente aficionado, aunque no por ello dejo de apreciar la melodía, ritmo y armonía combinados que nuestra coral sigue manteniendo bajo la acertada dirección de Juan José Rumbao, como en otros tiempos lo fueron Daniel González, Germán Rodríguez, Isolino Canal, Manuel de Dios, Bruno Fuentes, Xavier Xurado, y Xosé María González. Magnífica actuación, muy aplaudida, en la que no faltaron los fervientes aturuxos que provoca la música popular como, por ejemplo, la “Pandeirada de Ourense”, del inolvidable Manuel de Dios.

Muchos años han pasado desde los tiempos de Virgilio Fernández, uno de los fundadores de la Coral. Magnífico gaiteiro, original, simpático, muy humano. Era como ese gaiteiro genial que tan bien narró Rosalía de Castro en uno de sus poemas: “Cuando la gaita gallega/ el pobre gaiteiro toca/ no se lo que me sucede/ que el llanto a los ojos brota”.

¿Y qué decir del también componente de la Coral, el popular Emilio Gallego, propietario del bar-restaurant “Píngallo”, en algún tiempo el más famoso de Galicia?. La lista se haría interminable desde el año 1919, año de su fundación, y podría caer en el grave pecado de omisión de tantos y tantos que de una forma u otra han conseguido mantener viva la “Coral De Ruada”. Creo haberlo escrito ya en otra ocasión. Al dicho popular de “Tres cousas hai en Ourense/ que non as hai en España/ o Santo Cristo/ a Ponte/ e as Burgas fervendo a auga”, hay que añadir “ese fillo que tanto contribuiu e contribúe á cultura ourensán: ¡E a Coral De Ruada!”. Buena ocasión para proponer al señor alcalde y demás miembros de la Corporación que se le dedique una calle a la Coral De Ruada. No dejaría de ser un bello homenaje póstumo para tantos que ya no podrían estar presentes en el momento de su inauguración. Sin que esto constituya insinuación ofensiva para los miembros del Concello, ¿no merece la Coral esta distinción como en otras fecha lo fueron las calles vigentes en nuestro callejero, “Pendello”, “Espeto”, “Carreiriña do can” o “Papón”, por citar algunas?. ¡Ah, se me olvidaba!. Mi sincera felicitación para el actual presidente, Eladio Quevedo, y demás miembros de la directiva. Se lo merecen.

1. *Nota da Coral*: José Luis Penedo quere dicir Amigo, xa que DE RUADA non ten socios.

O día 12 de outubro de 2007 a CORAL DE RUADA participou, xunto coa coral viguesa **Santiago Apóstol**, na primeira xornada do XVIII Certame de Corais Atlántida de Matamá. Este concerto formaba parte dos cinco que DE RUADA ofreceu por toda a xeografía galega como consecuencia do convenio asinado con Caixanova.

Uns días despois, o presidente da sociedade cultural de Matamá tivo a amabilidade de enviarnos o nº 14 (outubro de 2007) da revista Atlántida, na que se fai unha pequena recensión do Certame de Corais, acompañada de fotografías en cor. O texto di:

ATLÁNTIDA

REVISTA DA SOCIEDADE CULTURAL E DEPORTIVA
ATLÁNTIDA DE MATAMÁ

Nº 14 Outubro 2007

Exemplar gratuíto para socios

XVIII CERTAME DE CORAIS ATLÁNTIDA DE MATAMÁ

Un outono máis, recibimos no noso Auditorio OS PASADOS DÍAS 12 E 13 DE OUTUBRO a catro das mellores agrupacións corais de Galicia para celebrar a decimo oitava edición do noso prestixioso Certame de Corais.

O nivel musical deste ano foi moi alto, xa que contamos coa CORAL SANTIAGO APÓSTOL, o CORO CLÁSICO de Vigo e a CORAL DE RUADA de Ourense que, xunto coa anfitríoa, a AGRUPACIÓN CORAL ATLÁNTIDA DE MATAMÁ, fixeron as delicias do abondoso público que acudiu a esta cita clásica para os amantes da música coral non só de Matamá, senón de todo Vigo.

Destacar a intervención da Coral De Ruada, pola súa calidade e tamén polo acompañamento musical que trouxeron: gaiteiros, pandereteiros, percusionistas e incluso unha zanfoña.

Tamén foron moi do agrado do público asistente as dúas obras que interpretaron conxuntamente o Coro Clásico de Vigo e a Agrupación Coral Atlántida, dirixidas cada unha das pezas por cada director.

XVIII CERTAME DE CORAIS ATLÁNTIDA DE MATAMÁ

Un outono máis, recibimos no noso Auditorio OS PASADOS DÍAS 12 E 13 DE OUTUBRO a catro das mellores agrupacións corais de Galicia para celebrar a decimo oitava edición do noso prestixioso Certame de Corais.

O nivel musical deste ano foi moi alto, xa que contamos coa CORAL SANTIAGO APÓSTOL, o CORO CLÁSICO de Vigo e a CORAL DE RUADA de Ourense que, xunto coa anfitríoa, a AGRUPACIÓN CORAL ATLÁNTIDA DE MATAMÁ, fixeron as delicias do abondoso público que acudiu a esta cita clásica para os amantes da música coral non só de Matamá, senón de todo Vigo.

Destacar a intervención da Coral de Ruada, pola súa calidade e tamén polo acompañamento musical que trouxeron: gaiteiros, pandereteiros, percusionistas e incluso unha zanfoña.

Tamén foron moi do agrado do público asistente as dúas obras que interpretaron conxuntamente o Coro Clásico de Vigo e a Agrupación Coral Atlántida, dirixidas cada unha das pezas por cada director.

Nosas músicas

COMPOSICIÓN DEDICADA A SAN MARTIÑO

Cando estabamos a participar, cos nosos cantos, na Misa Pontifical do día de *San Martiño*, celebrada na Catedral de Ourense o 11 de novembro de 2005, o alcalde de entón –Manuel Jaime Cabezas Enríquez– insistiu, durante a ofrenda, na idea de que cumpría retomar a vella tradición das romarías a Tours (Francia), a terra natal do Santo Patrón de Ourense, e propiciar o intercambio entre as dúas cidades. Xusto naquel intre xurdiunos a idea da conveniencia de dispoñer dun himno na honra do Santo.

A CORAL DE RUADA participou en moitas ocasións, ao longo da súa historia, nos actos institucionais celebrados na honra de *San Martiño*. Dende o ano 2006, por acordo establecido entre a CORAL e o deán da Catedral –D. Serafín Marqués Gil–, DE RUADA ten o encargo de solemnizar, coa súa participación, a Misa Pontifical do día 11 de novembro.

Con estes antecedentes, ¿quen mellor que a CORAL DE RUADA para agasallar ó pobo ourensán cun himno dedicado ao seu patrón?.

Como xa pasara co Himno a Oseira, o coralista gaiteiro *Xosé Antón Laxe Martiñán*¹ –poeta de extraordinaria sensibilidade– e o director da CORAL, *Juan José Rumbao Requejo* –excelente músico, autor de varias obras para coro e bandas de música– fixeron posible a composición dun himno que tivo unha gran acollida entre as numerosas persoas que puideron escoitalo na súa estrea, co gallo da celebración da Misa Pontifical do día de *San Martiño* do ano 2007.

De seguido ofrecemos o soneto de *Xosé Antón Laxe Martiñán* e os primeiros compases da composición de *Juan José Rumbao Requejo*.

1 É autor dos libros de poemas *O contador de bolboretas* (Deputación Ourense, 1999) e *Quen beillaria iso?* (Baía Edicións, 2007).

HIMNO A SAN MARTIÑO

Contéplate, Martiño, o celme vivo
das idades que foron consumidas
no teu lembro, reais ou presentidas,
inmensas ou terradas no cativo.

Estate a ollar, xangal e máis altivo,
no tempo do deserto e a caída,
o cerno rexo e férrido da vida,
a codia mol de todo o que está vivo.

Contemplámoste e vimos nós serodios,
con ousadía e feitos de penedos,
repousados na luz e non nos odios,

a gozarte, civís e máis agrarios,
no remol dos cantares sempre ledos,
ca alegría común dos operarios.

Himno a San Martiño

230

Texto: Xosé-António Laxe Martiñán
Música: Juan-José Rumbao Requejo

Discografía propia

Emilio Rodríguez Portabales
Coralista

Dirección de José María González Álvarez *“Cando o Miño chega a Ourense”*

A Manuel de Díos –que, como xa se indicou anteriormente, abandona a CORAL a finais de 1990– sucédeo Javier Jurado Luque a principios de 1991, permanecendo na dirección ata 1993. Nese mesmo ano toma o relevo José María González Álvarez, que dirixirá a CORAL DE RUADA ata mediados de 2000.

No período de Javier Jurado non se realizou ningunha gravación, pero si na etapa de José María González Álvarez.

1995

Realízase unha gravación coa casa Edicións DO CUMIO, titulada **“Cando o Miño chega a Ourense”**. Dirixe a CORAL DE RUADA José María González Álvarez.

CD 1015: Airiños, airiños, aires (Popular. A. Jaunsarás); Pandeirada de Ourense (M. de Dios); Alalás de Taboadela e Ourense (Popular); Foliada da Rabeda (Popular); Foliada de Chantada (Popular); Aparta loureiro verde (Popular); A cinta de namorare (Popular. A. Jaunsarás); O neno durmía (X. Díaz / A. P. Valverde); Romance de Cerdado (Luís Mª Fernández); Pandeirada de Entrimo (Popular); Trullada da vendima (Popular); Danza do ramo verde (Popular); Ourense ao lonxe (M. de Dios).

1996

A casa RULA, edita unha casete titulada **“Aires de festa”** con cantigas de CORAL DE RUADA, Suso Vaamonde, Arroás, Escola de Acordeóns de Campelo, Taramela e Retrincos.

MC 1-5002: DE RUADA participa coas cantigas: Foliada da Rabeda, na cara A e Foliada de Chantada, na cara B.

1999

Co gallo do **80º Aniversario** (1919-1989) da CORAL DE RUADA editouse un vídeo conmemorativo producido por TV7 S.L. e patrocinado pola Deputación de Ourense. O vídeo contén unha presentación a cargo do Presidente da CORAL naquel intre, D. Manuel Rego Nieto, e oito cantigas procedentes da gravación “Cando o Miño chega a Ourense” do ano 1995: Airiños, Pandeirada de Ourense, Foliada da Rabeda, A cinta de namorare, O neno durmía, Romance de Cerdedo, Trullada da vendima e Ourense ao lonxe. A gravación foi realizada no Teatro Principal de Ourense e nela intercalanse imaxes da CORAL (con traxe de gala nas cantigas polifónicas e traxe de verán nas populares) e vistas dos monumentos máis representativos da nosa cidade.

2000

Edicións XERAIS de Galicia edita un libro de Nicolás Camino Huertas, acompañado dun CD, titulados “**Así canta Galicia: A Galicia polifónica en dous cambios de século**”.

VG.526.2000: Este CD contén gravacións dos coros galegos máis representativos e entre eles atópase, como é lóxico supoñer, CORAL DE RUADA. Concretamente, a segunda gravación é a “Pandeirada de Ourense” (Popular. Arranxos M. de Dios). En realidade é a cantiga nº 2 do CD “Cando o Miño chega a Ourense” gravado pola CORAL DE RUADA en 1995 baixo a dirección de José María González Álvarez.

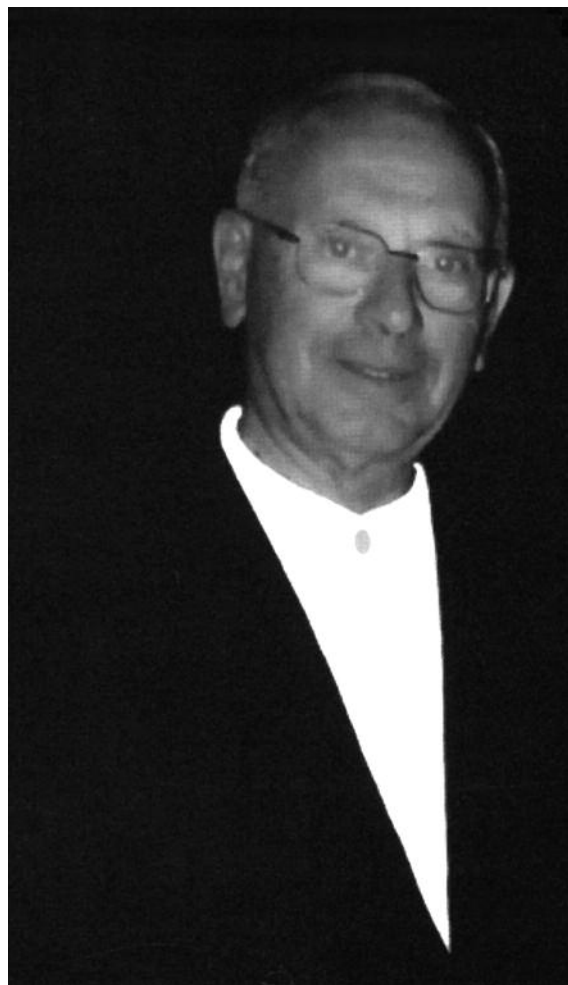

A finais do ano 2006, concretamente o día 21 de novembro de 2006, faleceu o cóengo **Celso Pérez Carnero, Don Celso**, como adoitabamos chamarlle todos nós, estivera moi vencellado á CORAL DE RUADA dende había moitos anos, pero, posiblemente, o fito máis salientable desa relación sexa a celebración da primeira Misa en galego en Ourense. Tivo lugar na capela do Santo Cristo da Catedral de Ourense o día 7 de xaneiro de 1968, celebrada por **Don Celso** e cantada por DE RUADA. Con posterioridade, celebrou en varias ocasións a Misa da Romaría de Oseira. Segundo recolle o actual deán da Catedral de Ourense, Serafín Marqués Gil, no seu traballo <<"In memoriam" Celso Pérez Carnero>> (nº 10, ano 2007, da revista Auriensia), **Don Celso** deixou escrito, sobre a CORAL DE RUADA, as seguintes palabras:

*Sodes absolutamente necesarios.
Sodes presencia tutelar da nosa comunidade. Coas vosas experiencias musicais medrades e nos facedes medrar en comunidade. Sentídesvos e facedes que nos sintamos na veciñanza do eterno, do infinito, de Deus.*

O 23 de xullo de 2007 coñecemos a triste nova do pasamento de monseñor **Miguel Anxo Araújo Iglesias**, bispo emérito de Mondoñedo-O Ferrol. Tamén **Don Miguel Anxo** mantivo unha antiga e forte vinculación coa CORAL DE RUADA. Postos a sinalar un punto culminante desta relación, poderíamos sinalar a participación de DE RUADA na súa ordenación como bispo (o 6 de setembro de 1970, na Catedral de Ourense, nunha cerimonia realizada –por primeira vez– en galego, oficiada polo cardeal Quiroga) e na toma de posesión como titular do bispado de Mondoñedo-O Ferrol (o 13 de setembro de 1970). Ademais, **Don Miguel Anxo** celebrou a Eucaristía en numerosas ocasións na Romaría de Oseira e noutras celebracións de DE RUADA.

Para agradecer tanta atención e simpatía mostradas por **Don Miguel Anxo** cara á CORAL DE RUADA, participamos no seu 80 aniversario (durante o ano 2000), nunha Misa Celebrada no

Santuario dos Milagres (na fotografía que se xunta, podemos ver a **Don Miguel Anxo** posando cos membros da CORAL, diante do altar do santuario, despois da Misa). Por outra banda, a Xunta de Goberno acordou concederlle a insignia de ouro e o título de Coralista de Honra. Esta homenaxe tivo lugar no salón de actos do Centro Cultural da Deputación (edificio Simeón) no ano 2001.

No intre do seu pasamento, a CORAL DE RUADA envioulle un ramo de flores. Ademais, unha nutrida representación da CORAL –encabezada polo seu presidente, Eladio Quevedo Almoína– estivo presente nas honras fúnebres.

Ademais deste senlleiros persoeiros, deixáronnos, nos últimos meses os antigos ruadistas **Abel Elpidio Gómez Pérez** (o 28 de marzo de 2007) e **Dolores Cebreiros Lorenzo** (28 de novembro de 2007), coralistas, ámbos-

los dous, da primeira metade do pasado século. Dáse a circunstancia de que os dous foron homenaxeados no Concerto dos Amigos do ano 2000, celebrado no teatro Principal. A fotografía que se xunta móstranos a Abel Elpidio e a Dolores no intre desta homenaxe. Tamén nos deixou **María de los Ángeles Hernández Gómez**, esposa do exdirector Manuel de Dios.

Cando xa estaba a piques de finalizar o ano 2007, chegounos a mala nova do falecemento, o 26 de decembro, do excoralista **Ángel Fernández Fernández**, máis coñecido como **“Lito”**. **“Lito”** foi un excelente tenor que abandonou a CORAL DE RUADA a mediados dos anos oitenta. O noso presidente, Eladio Quevedo Almoína, publicou un emotivo artigo (sección **“Obituario”** de La Región, do 28 de decembro de 2007) en lembranza de **“Lito”**.

Na fotografía do ano 1973 que se acompaña podemos ver a **“Lito”** (primeiro pola esquerda) na recepción que os entón **Príncipes de España** ofreceron á CORAL DE RUADA no pazo da Zarzuela de Madrid.

"LITO"

O pasado mércores fóisenos Ángel Fernández Fernández, máis coñecido en Ourense e, por suposto, na familia ruadista como *Lito*.

Lito foi un dos mellores tenores con que contou a CORAL DE RUADA ao longo da súa historia. Formou parte da CORAL en dúas épocas: de mediados dos anos cincuenta a metade dos sesenta e de principio dos anos setenta a comezos dos anos oitenta. Sucedeu como solista a outro excelente tenor, Juan Moredo, cando este marchou de Ourense para afincarse nas veciñas terras do Bierzo. Os que tivemos a sorte de escoitalo sempre lembraremos con admiración a súa fermosa interpretación da versión do *Romance de Cerdedo* do Padre Luís María Fernández Espinosa.

Como xa queda sinalado, abandonara a CORAL a comezos dos anos oitenta, pero levaba a DE RUADA no corazón. Por iso quixemos agradecerllo tributándolle unha cálida homenaxe no Concerto dos Amigos, celebrado o 18

La Región

VIERNES, 28 DICIEMBRE de 2007 • OURENSE • Núm. 28.667 • FUNDADO EN 1910 • 1 € • www.laregion.es

OBITUARIO

"Lito"

O pasado mércores fóisenos Ángel Fernández Fernández, máis coñecido en Ourense e, por suposto, na familia ruadista como "Lito".

"Lito" foi un dos mellores tenores con que contou a Coral De Ruada ao longo da súa historia. Formou parte da Coral en dúas épocas: de mediados dos anos cincuenta a metade dos setenta e de principio dos anos setenta a comezos dos anos oitenta. Sucedeu como solista a outro excelente tenor, Juan Moredo, cando este marchou de Ourense para afincarse nas veciñas terras do Bierzo. Os que tivemos a sorte de escoitalo sempre lembraremos con admiración a súa fermosa interpretación da versión do "Romance de Cerdedo" do Padre Luís María Fernández Espinosa.

Sucedeu como solista a outro excelente tenor, Juan Moredo

Como xa queda sinalado, abandonara a Coral a comezos dos anos oitenta, pero levaba a de Ruada no corazón. Por iso quixemos agradecerllo tributándolle unha cálida homenaxe no Concerto dos Amigos, celebrado o 18 de outubro de 2003 no teatro Principal. "Lito", visiblemente emocionado, subiu ao escenario para recoller un pequeno agasalho e, sobre todo, o aplauso unánime, cariñoso e sincero dos coralistas e do público que enchía o teatro.

Ademais, "Lito" formaba parte dunha familia que respiraba ruadismo por todos lados, xa que foran coralistas: a súa dona Teresa, a súa filla Cuqui, a súa irmá Eva, o seu cuñado Samuel, os seus curmáns, Segis, Milucha e Rosa Mari...

A todos eles —e aos demais familiares— quero transmitirles en nome de todos membros da Coral De Ruada, o noso máis fondo pesar por esta gran perda.

Eladio Quededo Almoína
(presidente da Coral "De Ruada")

La Región
Viernes, 28 de diciembre de 2007

SOCIEDAD — 69*

de outubro de 2003 no teatro Principal. **Lito**, visiblemente emocionado, subiu ao escenario para recoller un pequeno agasallo e, sobre todo, o aplauso unánime, cariñoso e sincero dos coralistas e do público que enchía o teatro.

Ademais, **Lito** formaba parte dunha familia que respiraba ruadismo por todos lados, xa que foran coralistas: a súa dona Teresa, a súa filla Cuqui, a súa irmá Eva, o seu cuñado Samuel, os seus curmáns Segis, Milucha e Rosa Mari...

A todos eles –e aos demais familiares– quero transmitirllles, en nome de tódolos membros da CORAL DE RUADA, o noso máis fondo pesar por esta gran perda.

Asdo.: Eladio Quevedo Almoína
Presidente da Coral “De Ruada”

O 14 de setembro de 2007 faleceu **Melquisedec Barreto Quiroga**. “**Melqui**” abandonou a CORAL no ano 2000, despois de máis de cincuenta anos ininterrompidos de permanencia na mesma. Unha gran perda, xa que unha gran parte dos actuais coralistas coñecérono e puideron gozar da súa bonhomía. Na primeira das fotografías que se acompaña, podemos ver a **Barreto** nunha formación da CORAL correspondente ó ano 1954 (**Barreto** é o quinto, de pé, comezando pola esquerda). A segunda fotografía móstranos a **Barreto** (de pé, segundo pola esquerda) acompañado

de “Chuti”, Raúl, Manuel de Abel, de pé, e Pepe “Agapito” e Quevedo, o actual presidente, sentados, despois da homenaxe tributada a “**Melqui**” no ano 2000. Lamentablemente, ademais de **Barreto**, tanto Manuel de Abel como Pepe “Agapito” xa non se atopan entre nós.

O noso presidente, Eladio Quevedo Almoína, publicou, como é habitual nestes casos, unha emotiva columna na sección “Obituario” do xornal La Región, do 16 de setembro de 2007, de homenaxe póstuma a Barreto, que pasamos a transcribir.

BARRETO

Lamentablemente, nos últimos meses véxome na obriga de escribir estas pequenas homenaxes póstumas dedicadas a compañeiros que van quedando no camiño. É lei de vida e, nunha institución como a nosa –a piques de cumprir os 90 anos de existencia–, tamén é inevitable.

O pasado venres, o corazón –o gran corazón– de **Melquisedec Barreto Quiroga** decidiu deixar de latexar e “*Melqui*” –como lle chamabamos os amigos– pasou a engrosar a xa

numerosa CORAL DE RUADA do ceo. Alí daránlle a benvida Xabier Prado “*Lameiro*”, Daniel González, Isolino Canal, Virxilio Fernández, Conchita Geremías, Jaime Montes, Emilio Gallego, Pepe “*Agapito*”, Milagros Silva, Manuel de Abel, e tantos outros, que recibirán con grande alborozo a un dos mellores barítonos da CORAL na súa historia.

Barreto formou parte da Xunta de Goberno da CORAL DE RUADA en varias ocasións e soubo estar coa institución en momentos moi difíciles en que mesmo corría perigo a súa supervivencia. Foi condecorado coa insignia de ouro da CORAL

OBITUARIO

Barreto

Lamentablemente, nos últimos meses véxome na obriga de escribir estas pequenas homenaxes póstumas dedicadas a compañeiros que van quedando no camiño. É lei de vida e, nunha institución como a nosa —a piques de cumprir os 90 anos de existencia— tamén é inevitable.

O pasado venres, o corazón —o gran corazón— de Melquisedec Barreto Quiroga decidiu deixar de latexar e “Melqui” —como lle chamabamos os amigos— pasou a engrosar a xa numerosa Coral de Ruada do ceo. Alí daránlle a benvinda Xabier Prado “LLameiro”, Daniel González, Isolino Canal, Virxilio Fernández, Conchita Geremías, Jaime Montes, Emilio Callego, Pepe “Agapito”, Milagros Silva, Manuel de Abel, e tantos outros, que recibirán con grande alborozo a un dos mellores barítonos da Coral na súa historia.

Barreto formou parte da Xunta de Goberno da Coral de Ruada en varias ocasións e soubo estar coa institución en momentos moi difíciles en que mesmo corría perigo a súa supervivencia. Foi condecorado coa insignia de ouro da Coral e co título de Coralista de Honra. Tamén foi condecorado pola Real Academia Galega de Belas Artes “Nuestra Señora del Rosario” coa medalla “Marcial del Adalid” na categoría de prata e viaxou con De Ruada a América, a Europa e por toda España.

Xa abandonara a Coral no ano 2000, despois de máis de 50 anos ininterrompidos de pertenza á familia ruadista. No mesmo ano ofrecéuselle un concerto-homenaxe no Salón Noble do Liceo Recreo Ourense para agradecerlle a súa longa e xenerosa dedicación, entregándolle un agasallo conmemorativo.

Todos lembraremos a Barreto —ademais de coma un excelente barítono— como unha persoa de aparencia seria que encubría un carácter alegre, sempre disposto á broma ou ó conto sempre de bo gusto. Pero, sobre todo, quedaremos a imaxe dunha persoa de gran calidade humana e de exquisitos modais.

Desde estas liñas quero transmitir, en nome de tódolos membros da Coral de Ruada, o noso máis fondo pesar á súa viúva Mari Carmen —tamén excoralista— e demais familia, ruadistas todos eles de corazón.

A Coral de Ruada non puido, como sería o seu desexo, acompañar a Barreto no seu funeral, celebrado o pasado sábado, por ter que cumprir, á mesma hora, cun compromiso previamente adquirido, pero nos próximos días ofrecerá unha misa polo eterno descanso do querido compañeiro á que se convidará á súa viúva e demais familia, así como os amigos da Coral que queiran acompañarnos.

Eladio Quevedo Almoína
(presidente da Coral “De Ruada”)

Artes “Nuestra Señora del Rosario” coa medalla “Marcial del Adalid” na categoría de prata e viaxou con DE RUADA a América, a Europa e por toda España.

Xa abandonara a CORAL no ano 2000, despois de máis de 50 anos ininterrompidos de pertenza á familia ruadista. No mesmo ano ofrecéuselle un concerto-homenaxe no Salón Noble do Liceo Recreo Ourense para agradecerlle a súa longa e xenerosa dedicación, entregándolle un agasallo conmemorativo.

Todos lembraremos a **Barreto** —ademais de coma un excelente barítono— como unha persoa de aparencia seria que encubría un carácter alegre, sempre disposto á broma ou ó conto sempre de bo gusto. Pero, sobre todo, quedaranos a imaxe

dunha persoa de gran calidade humana e de exquisitos modais.

e co título de Coralista de Honra. Tamén foi condecorado pola Real Academia Galega de Belas

Desde estas liñas quero transmitir, en nome de tódolos membros da CORAL DE RUADA, o noso máis fondo pesar á súa viúva Mari Carmen —tamén excoralista— e demais familia, ruadistas todos eles de corazón.

A CORAL DE RUADA non puido, como sería o seu desexo, acompañar a **Barreto** no seu funeral, celebrado o pasado sábado, por ter que cumprir, á mesma hora, cun compromiso previamente adquirido, pero nos próximos días ofrecerá unha Misa polo eterno descanso do querido compañeiro á que se convidará á súa viúva e demais familia, así como os amigos da CORAL que queiran acompañarnos.

Asdo.: Eladio Quevedo Almoína
Presidente da Coral “De Ruada”

A Misa á que se fai referencia no Obituario, tivo lugar o día 18 de outubro na Igrexa de Santa María Nai, oficiada polo Deán da Santa Igrexa Catedral de Ourense e cantada pola CORAL DE RUADA.

Fotografía de Isolino Canal, situada na galería de directores do local da CORAL DE RUADA no ático do Teatro Principal.

Isolino Canal Freire

ISOLINO CANAL FREIRE naceu no lugar de *O Outeiro* (impropiamente coñecido na actualidade como *Loiro de Abaixo*) na parroquia de *Soutopenedo* no concello de *San Cibrán das Viñas (Ourense)* o día 8 de abril 1908. Era o maior dos tres fillos do matrimonio formado por **Isolino Canal Pérez** e **Aurora Freire**.

Dende moi pequenos, os tres irmáns (**ISOLINO, LUÍS e JOSÉ**) recibiron clases de música na casa paterna a cargo do seu pai, que compatibilizaba a agricultura con esta gran afección. Os tres irmáns, como poderemos ver na pequena biografía que se ofrece a continuación, tiveron unha evolución moi semel-

Aurora Freire e Isolino Canal Pérez, pais de Isolino Canal Freire.

lante, xa que foron mestres, militares (José chegou a facer unha importante carreira militar) e músicos. Polo tanto pódese afirmar que tanto ISOLINO coma os seus seus irmáns son músicos autodidactas, agás a formación musical recibida do seu pai, o que non lles impidiu dirixir con éxito coros, bandas de música, com- poñer pezas para bandas e coros, etc.

Tamén, coa axuda do seu pai e co seu esforzo persoal, chega a tocar varios instrumentos: o fiscorno (que era o que máis lle gustaba e o que mellor tocaba), violín, guitarra, ban- durra, laúde... e mesmo batería.

HISTORIA EN 4 TIEMPOS

MARIBEL OUTEIRIÑO

Si tiene información sobre personas o hechos relacionados con esta sección, llámenos al 988 383838 y cuéntenoslo.

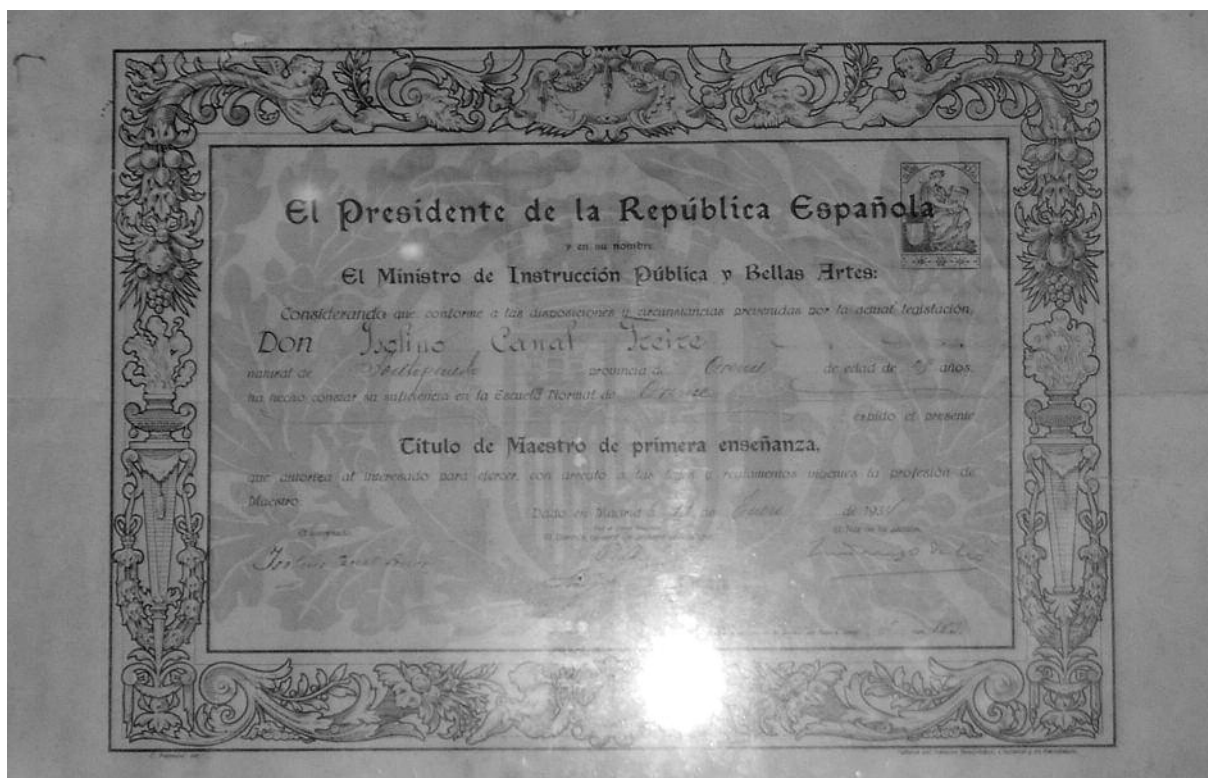
HACE 75 AÑOS

13 de octubre de 1932

Los socialistas siguen

—Las Mocedades Galeguistas de Orense eligieron nueva directiva formada por: **Remixio G. Gándara, Isolino Canal, Claudio G. Laso, Mateo Pemán, Tomás Bóveda, Andrés Puga y Manuel V. Martín.**

“Historia en 4 Tiempos” de “La Región” do 13 de outubro de 2007.

“Título de Maestro de Primera Enseñanza”.

Militou nas Mocedades Galeguistas de Ourense, chegando a formar parte da súa xunta directiva¹.

A pesar de ser o maior dos tres irmáns, ISOLINO foi o último en facerse mestre, xa que tivo que traballar no campo, axudando ó seu pai, para que **Luís** e **José** puidesen estudar Maxisterio. Finalmente, ISOLINO acadou o

“Título de maestro de primera enseñanza” o 19 de xaneiro de 1934.

O día 1 de outubro de 1934 o párroco de **Soutopenedo**, o cura-poeta **Ramón María Blanco**, casa a ISOLINO con **Dolores Domuro Casas** e, froito deste matrimonio, nacen os seus fillos: **Luís** ó ano seguinte e **ISOLINO** en 1937, en plena guerra civil.

¹ Na sección “Historia en 4 Tiempos” —a cargo da xornalista Maribel Outeiriño— do xornal “La Región” de 13 de outubro de 2007 figura a seguinte recensión no apartado “Hace 75 años”: “Las Mocedades Galleguistas de Orense eligieron nueva directiva formada por: **Remixio G. Gándara, Isolino Canal, Claudio G. Laso, Mateo Pemán, Tomás Bóveda, Andrés Puga y Manuel V. Martín.**”

O seu primeiro destino como mestre foi a escola de **Figueiras (Amoeiro)**, onde toma posesión o 13 de outubro de 1934.

A guerra civil interrompe as actividades docentes e musicais de **ISOLINO**, que deixa a escola de **Figueiras** o 30 de setembro de 1937² e ingresa na academia militar de **Pamplona**, onde obtén o nomeamento de “*Alférez Provisional de Infantería, durante el tiempo que dure la actual Campaña*” o día 27 de marzo de 1938.

Ó rematar a guerra obtén destino no cuartel de **San Francisco de Ourense** onde se encarga de labores de abastecemento de alimentos para a tropa nun momento en que os produtos alimenticios escasean, polo que cómpre recorrer con frecuencia ó sistema de expropiación e compra a prezo taxado. Este sistema propicia que algúns compañeiros se sirvan do mesmo para o seu beneficio particular, polo que **ISOLINO** –home recto e non dado a este tipo manexos– decide abandonar o exército regresando á súa profesión de mestre a finais de 1941³.

En setembro de 1941 incorpórase ó novo destino na escola de **Ribadavia** (graduada) “*nombrado provisional en prácticas el 23 de*

Título de Alférez Provincial de Infantería, con data 27 de marzo de 1938.

“Cartera de Identidad” de Isolino Canal como Alférez, con data 30 de xuño de 1938.

agosto pasado”, permanecendo no mesmo ata o mes de xuño do ano seguinte⁴.

Escolle destino, en xullo de 1942, na escola de **Solveira (A Merca)**. O día 1 de xaneiro de 1944 obtén esa praza en propiedade, permanecendo na mesma ata o mes de setembro de 1954⁵.

O primeiro de outubro dese mesmo ano, co inicio do novo curso escolar, toma posesión da praza de **Sobrado do Bispo**, na que permanecerá ata o seu pasamento.

Dirixiu a **banda de Soutopenedo**⁶ (descoñezo as datas exactas), unha das máis antigas

² O seu soldo, nese intre era de 237,60 pesetas ó mes.

³ En xuño de 1941 **Luís Canal Freire**, o irmán que lle seguía en idade, estaba destinado na escola de nenos da **Xironda**, cun soldo de 311,85 pesetas ó mes e o irmán menor, **José Canal Freire**, estaba destinado na escola de nenos de “**Freixo (Celanova)**” en calidade de “*Mtro. Alférez Provisional. Haberes como tal*”.

⁴ O seu soldo, nese intre era de 313,50 pesetas ó mes.

⁵ O soldo durante o ano 1946 era de 460,55 pesetas ó mes.

⁶ A ilustración mostra un recorte da sección “Historia en 4 tempos” de Maribel Outeiriño no xornal “La Región” de 16 de xuño de 2000. No apartado “Hace 50 años” do mesmo (16 de xuño de 1950) refírese á Banda de Soutopenedo que obtén o primeiro premio, dotado con 10.000 pesetas e diploma, no certame celebrado en Ourense co gallo das festas do Corpus. Nunha recensión dos compoñentes da Banda, tomada do libro “Bandas de Música de Galicia”, pódese ler: “Fiscorno: Isolino Canal (director y maestro nacional)”

Por Maribel OUTEIRINO

Si tiene información sobre personas o hechos relacionados con esta sección, llámenos al 988 383838 y cuéntenoslo.

HACE 50 AÑOS

16 de junio de 1950

La mejor Banda de Música

— (1) La Banda de Soutopenedo, dirigida por don **Manuel Nóvoa González**, obtiene el Primer Premio en el certamen de las fiestas del Corpus, llevándose 10.000 pesetas y diploma. Segunda fue la Banda de Benlaces, dirigida por don **Adolfo Valdés**, y tercera la Banda de La Guía (Gomesende), bajo la dirección de don **Esteban Cid**. El certamen convocó a numeroso público que abarrotó la Plaza Mayor, aplaudiendo a todos los concursantes.

...

La Banda de Soutopenedo

(1) Recuerdo que allá por los años 40, la Banda de Soutopenedo había ido a tocar a las fiestas del Carmen de Vilanova-Lalín. Tenían como competencia a la Banda de A Xesta, parroquia inmediata a Vilanova. Esta Banda era famosa por su cuerda de maderas, pero la de Soutopenedo tenía unos saxofones que llamaban la atención de cuantos le escuchábamos. Nunca más tuve ocasión de poder escuchar la banda de Soutopenedo, y cuando un día de otoño del año 1978, fui en busca de ella, la encontré muerta. La persona que más sabía de la desaparecida banda, era su penúltimo director, Nicanor Barandela Pascual, quien para recibirme, no pudo elegir sitio mejor que su propia funeraria. Allí charlamos ampliamente, y obtuvimos material suficiente para historiar la banda de esta parroquia orensana, que apareció por primera vez en el año 1862. Es juntamente con la de la Mezquita y Ribadavia, una de las más antiguas de la provincia de Orense, y hasta de Galicia. No hemos podido saber el nombre de su primer director, pero sabemos que uno de los antiguos, fue Isolino Canal. Le sucedieron O Tataris, Chanquínas, Adolfo Valdés, "O Ruca", su sobrino

Integrantes de la Banda de Soutopenedo.

Quinito Sánchez, Nicanor Barandela y Nóvoa. En el año 1956 fue el último de vida para esta agrupación.

Más de 30 músicos llegaron a ser. En 1934, obtuvieron el primer premio en el Certamen de bandas, celebrado en Santiago; dirigía Adolfo Valdés. En Orense, en dos años seguidos, llevaron el primer premio con las obras Guillermo Tell y Las Colondrinas, respectivamente.

Ensayaban en la casa de Elías Outomuro, que antes había sido el emigrante José Laxa, o Tacuña. Sin duda, y en contra de nuestra voluntad, no podremos traer a este libro todos los nombres de cuantos han pertenecido a esta banda: Flauta:

Uno de Rante; requinto: Evaristo Garrido; Clarinete: O Pichín / Moca o Rego / Pepe de Loiro / Nicanor / Antonio Freire / Manolo Daza / Xeribote. Fliscorno: Isolino Canal (director, y maestro nacional) / Grande. Trompeta: Chita / Sierra / Antonio de Vilanova. Saxo alto: Benjamín Freire. Esteban / Albino. Saxo tenor: Xosé de Muro / O Che de Penedo. Saxo barítono: Nóvoa de Pazos / Freire / O Churriña. Bajo: Aurelio Amor / Cato / O Amor de Rante. Bombo: Amadeo. Platillos: O Perú. Caja: Crestelo / Arenas. Esta banda se llamó también "A de Loiro".

(Del libro "Bandas de Música de Galicia"

"Historia en 4 Tiempos de "La Región" do 16 de xullo de 2000.

—xunto coa "Lira" de Ribadavia e a banda da Mezquita— de Galicia, xa que apareceu por primeira vez o ano 1862. Tocou o fiscorno na mesma banda, cando menos, ata 1950, ano en que a banda —dirixida por **Manuel Nóvoa González**— acada o primeiro premio das festas do Corpus en Ourense.

Foi socio "artístico" do "Orfeón Unión Orensana" (carnet 118/4) entre os anos 1942 e 1949, cando menos (segundo a documentación de que dispoñemos e que nos foi facilitada polo se fillo **Isolino "Lino" Canal**). O feito de ser socio artístico ou orfeonista indica que era compoñente da masa coral, segundo se pode

7 "Lino" Canal recibíume —a primeira vez na compañía do presidente da Coral, Eladio Quevedo Almoína— na súa casa de A Laixa en varias ocasións (a finais de 2006 e comezo de 2007) onde me deu todo tipo de facilidades para fotografar os documentos que se acompañan neste estudo, contoume detalles da biografía do seu pai e prestoume os tres discos gravados pola Coral De Ruada baixo a dirección do mesmo.

ler nos estatutos do "Orfeón Unión Orensana".

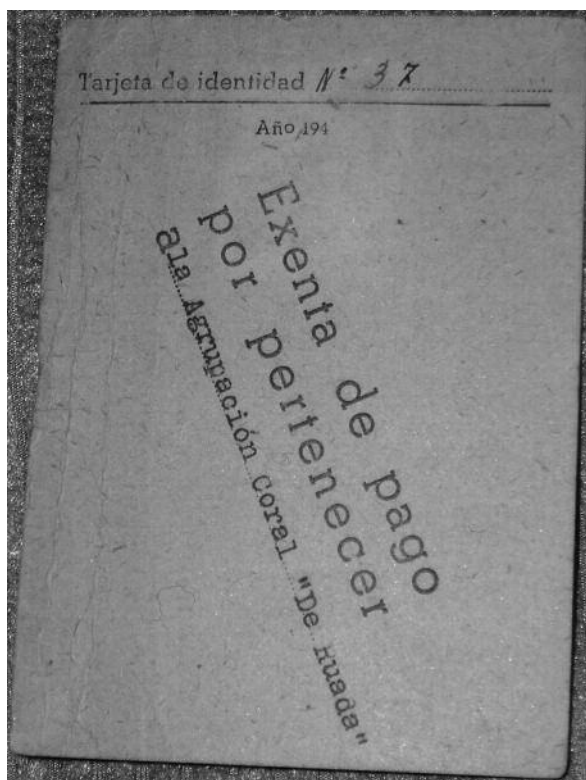
Hai constancia documental de que en abril de 1945 xa pertencía á CORAL DE RUADA, onde exercía labores de vicedirección. Esta dobre "militancia" nas dúas agrupacións corais ourensás era relativamente frecuente naquel entón.

Debeu ser nesta época cando iniciou unha gran relación de amizade co gaiteiro e co-fundador da CORAL **Virxilio Fernández**, que tería a súa importancia nos anos seguintes, cando **Daniel González** —director dende os inicios— dimite. **Daniel González** pide o relevo na dirección da CORAL DE RUADA para poder preparar o seu ingreso —tamén era mestre— no Corpo de Inspectores de Maxisterio. A Xunta de Goberno —presidida por **Antonio García Nóvoa "Perniñas"**— decide que sexa **ISOLINO CANAL** quen se faga cargo da dirección o 29 de agosto de 1946, quedando **Daniel González** co cometido de "asesor artístico".

A relación entre **ISOLINO CANAL**, como director, e **Daniel González**, como asesor artístico, non era todo o cordial que sería desexable para un bo funcionamento da CORAL DE RUADA, polo que a Xunta de Goberno, despois de varias xestións cos dous protagonistas, decide volver nomear a **Daniel González** como director o 26 de maio de 1947.

Carné nº 118/4 de "socio artístico" do Orfeón Unión Orensana, do ano 1942.

Tarxeta de identidade da “Obra Sindical Educación y Descanso” do ano 1945 coa constancia de pertencer á CORAL DE RUADA.

En decembro de 1948 corresponde celebrar eleccións para a renovación da Xunta de Goberno. Segundo se deduce da documentación existente na CORAL, **Daniel González** –que xa

non vía con moi bos ollos a Xunta de Goberno cesante– realizou unha serie de movementos tendentes a configurar unha nova Xunta máis acorde coa súa forma de actuar. A manobra non lle saíu ó seu gusto, saíndo elixido **Luís Pérez Coleman** como presidente dunha Xunta de Goberno na que tamén estaban **Manuel Varela, Pedro Castro, Virxilio Fernández, Antonio Saco, José Gallego, José Rebollo, José Pombo, Jaime Montes, Julio Borrajo, Graciano González e Emilio Gallego.**

As relacións entre director e Xunta seguen a ser difíciles polo que **Daniel González** envía unha carta de dimisión a mediados de xaneiro de 1952. O presidente convence a **Daniel González**

Certificación expedida pola Delegación Nacional de Sindicatos (Obra Social de Educación y Descanso) co selo da CORAL DE RUADA.

Carné do “Sindicato Nacional del Espectáculo (Grupo de Música)” expedido en 1956 a favor de Isolino Canal coa cualificación de “Director de Banda”.

Fotografía da CORAL DE RUADA no ano 1954.

para que continúe, pero, soamente un mes máis tarde, o director envía unha nova carta de dimisión “por incompatibilidade con algunos miembros de la directiva”. Tras esta dimisión definitiva, tivo lugar un rechamante enfrontamento epistolar nas páxinas de “*La Región*” entre **Daniel González** e **Virxilio Fernández** que foi moi seguido pola opinión pública ourensá.

A Xunta de Goberno decide volver nomear (o 28 de outubro de 1952) a **ISOLINO CANAL** como director.

Cando se produce unha crise como a relatada, non é doado comezar unha nova andaina. Volvendo ós datos de que se dispón nos arquivos da CORAL, atopamos que un sector do coro, posiblemente influenciado dende fóra polo director dimitido, non ve con simpatía ó novo director e traballa, de xeito máis o menos disimulado, para que regrese o anterior. Todo iso a pesar de que a maior experiencia de **ISOLINO CANAL**, nesta segunda etapa, parece que lle permite facerse co coro e acadar novos éxitos.

Ante esta situación, a Xunta de Goberno decide poñer á fronte da dirección da CORAL DE RUADA a un músico de indiscutible prestixio, que non puidese ser discutido por ninguén, e en outubro de 1955 nomea director o cóengo organista da Catedral de Ourense **Antonio Jaunsarás Sanmiguel**. A **ISOLINO CANAL** ofrecéuselle quedar como director suplente, pero non aceptou e presentou a súa dimisión. **Antonio Jaunsarás** permanecerá no cargo apenas tres meses, dando paso ó seu discípulo **Manuel de Díos Martínez**, pero esa é outra historia.

Durante estes poucos anos en que **ISOLINO CANAL** exerceu a dirección (ver fotografía, na que se mostra a **ISOLINO CANAL** coa CORAL DE RUADA –no centro, de pé– no ano 1954⁸), a CORAL DE RUADA seguiu a colleitar grandes éxitos por toda a xeografía galega (*Ourense, Trives, A Guarda, O Grove, A Toxa, Os Peares, O Carballiño, Santiago de Compostela, Ponteareas, O Barco de Valdeorras, A Estrada...*); viaxou a *Madrid* para gravar tres discos coa casa Alhambra (Columbia)⁹; estreou o novo espec-

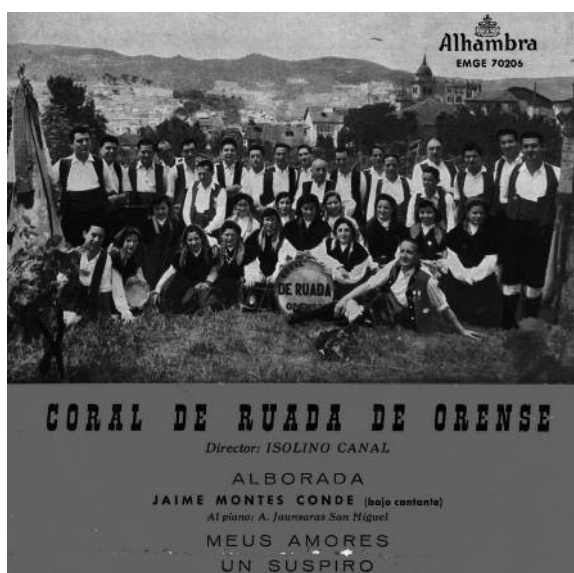
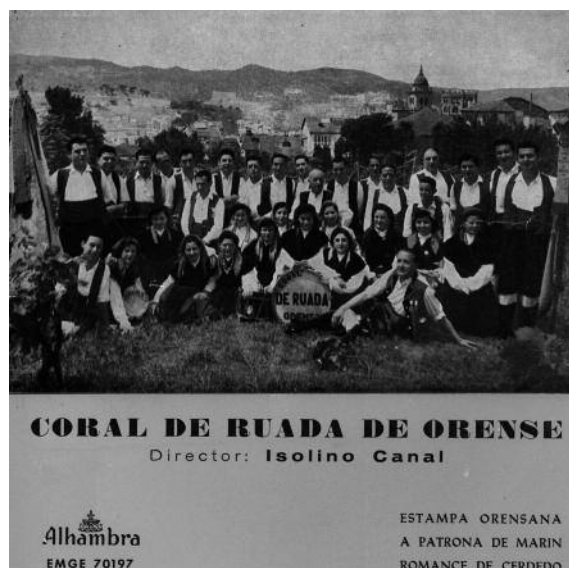
⁸ Esta mesma fotografía, coloreada, foi empregada –como se pode comprobar nas ilustracións correspondentes– nas capas dos tres discos gravados durante o período de Isolino Canal como director da CORAL DE RUADA.

⁹ Na seguinte ilustración pódense ver as capas dos tres discos gravados pola CORAL DE RUADA durante a época en que era o seu director Isolino Canal. En realidade, estas ilustracións corresponden ás reedicións realizadas nos anos 1962 (os dous primeiros) e 1963 (o terceiro). O contido destes discos é o seguinte:

ALHAMBRA EMGE 70196: Negra sombra, Pandeirada de Tella, Foliada da Perosa.

ALHAMBRA EMGE 70197: Estampa ourensana, A Patrona de Marín, Romance de Cerdedo.

ALHAMBRA EMGE 70206: Alborada, Meus amores (cantada polo baixo cantante solista da Coral De Ruada Jaime Montes Conde, acompañado, ó piano, por Antonio Jaunsarás Sanmiguel), Un suspiro (cantada polo baixo cantante solista da Coral De Ruada Jaime Montes Conde, acompañado, ó piano, por Antonio Jaunsarás Sanmiguel).

Capas dos tres discos gravados pola CORAL DE RUADA e o seu solista Jaime Montes durante a etapa de Isolino Canal como director.

táculo en cinco actos “*Sol e Orvallo*”; viaxou a *Barcelona*¹⁰, en dúas ocasións, para actuar no Teatro Romea da cidade condal co gallo das

“*Fiestas de la Merced*” e ademais en *Sabadell* e en *Fraga (Huesca)*; actuou en *Salamanca*; etc.

As características que mellor poderían definir a **ISOLINO CANAL** son unha vontade de ferro, propia dun home feito a si mesmo, un carácter recto e enérxico –probablemente herdado do seu paso polo exército– que o facía ser moi esixente, pero un corazón de ouro, que permitiu, por exemplo, que desaparecese da CORAL tan discretamente coma cando entrou, sen facer ningún ruído, o que, á vista do que ocorreu ó longo da historia da CORAL ata hoxe, parece que non resulta moi doado.

Como se pode ver, **ISOLINO CANAL** foi unha vítima inxusta das liortas internas que tiveron lugar nun intre moi preciso –final dun ciclo– da vida da CORAL DE RUADA.

Despois desta experiencia na dirección da CORAL DE RUADA, **ISOLINO CANAL** continuou co seu labor –que nunca deixara– de mestre.

En 1958 ten lugar un acontecemento luctuoso que vai ter unha grande influencia na vida de

¹⁰ Isolino Canal viaxou coa CORAL DE RUADA a Barcelona, como director, en 1952 e 1953, sendo a deste último ano a viaxe máis importante, xa que De Ruada actuou no teatro Romea de Barcelona (o día 19 de setembro) cun gran éxito de público e crítica (o “Correo Catalán” de 2 de outubro de 1953 publica un artigo, firmado por M.B. de P. no que se pode ler: “las ejecuciones de las canciones gallegas, de variados autores y estilos demostraron la vitalidad y vigor de esta nueva coral, siempre admirable por la calidad de sus voces, el empaste, la disciplina y las sutiles matizaciones”). Xa no ano 1951 viaxara a Coral a Barcelona, pero, nesa ocasión, con Daniel González como director. Todo parece indicar que a viaxe da Coral a Barcelona durante tres anos consecutivos está relacionada coa presenza no concello de Barcelona do trívés Alfredo Casanova Fernández –primeiro tenente de alcalde, medalla de ouro da cidade condal e xefe da “Hermandad de Ex-cautivos” da mesma cidade nesa época-. De feito, a Coral De Ruada participou nos actos de homenaxe a Alfredo Casanova celebrados o 5 de abril de 1953 na Pobra de Trives nomeándoo “Hijo Predilecto” desa vila e dedicándolle una rúa na mesma. No transcurso desa homenaxe o vicepresidente de De Ruada, Manuel Varela Vázquez (que representaba á Coral en ausencia do seu presidente, Luís Pérez Coleman) agradeceulle as atencións recibidas polo colectivo ourensán nas súas visitas a Barcelona. (La Región, 7 de abril de 1953). Ademais, poucas semanas antes de viaxar a Barcelona por terceira vez consecutiva e por acordo unánime da Xunta de Goberno da Coral de 15 de xullo de 1953, acordouse nomealo “Socio de Mérito”, polos seus “méritos e cariño” demostrados cara á CORAL DE RUADA.

D.N.I. de Isolino Canal Freire.

ISOLINO CANAL: a morte en estrañas circunstancias do seu fillo maior **José Luís**.

José Luís participara, como paracaidista, na “*Guerra Olvidada*”, denominación coa que se coñeceron en España os enfrontamentos que tiveron lugar, de outubro de 1957 a abril de 1958, entre insurxentes marroquís e as tropas españolas nos territorios administrados por España no norte de África (*Sáhara Occidental*, *Ifni* e *Tarfaya*) e que culminaron co asedio a *Sidi Ifni* en novembro de 1957. En 1958, rematada a campaña africana, **José Luís** regresou á península para entregar as armas e recoller a licencia. No proceso de entrega de armas disparouse, segundo a versión oficial, unha delas e **José Luís** faleceu no acto. A familia non puido recuperar o cadáver para trasladalo a *Ourense* e foi enterrado no cemiterio de *La Almudena* de *Madrid*.

Dende entón, a saúde de **ISOLINO CANAL**, que xa era fráxil, foi decaendo de xeito alarmante¹¹, ata o seu falecemento que tivo lugar o domingo 15 de maio de 1960.

O enterro de **ISOLINO CANAL**, aínda que a prensa local non lle deu a este falecemento o relevo que merecía¹², converteuse nunha sentida mostra de respecto e cariño do pobo. Os funerais celebráronse o luns, día 16 de maio, ás 11 da mañá na Igrexa Parroquial de Santa Eufemia do Centro. Ás sete da tarde, o seu cadaleito foi conducido a ombros, dende o seu domicilio da avenida de Portugal, ata o xardín do Posío, seguido dunha multitude á fronte da que se atopaba a súa familia e a *CORAL DE RUADA*. Alí despediuse a comitiva fúnebre que se trasladou en coches ata o cemiterio de *Soutopenedo*, onde descansa no panteón familiar.

¹¹ A fotografía do seu D.N.I., tomada poucos meses antes do seu paramento, ilustra claramente o estado físico e anímico en que se atopaba Isolino Canal.

¹² Aesto contribuíu o feito de que o día do enterro, luns día 16 de maio, non se publicaba o xornal “La Región”, senón a “Hoja del Lunes”. En “La Región” do martes 17 de maio aparece unha breve e pouco destacada nota na sección “Necrología” onde, despois de referirse ó finado como “maestro nacional y ex-director de la Coral <<De Ruada>>”, remata con “Enviamos a sus familiares, y de un modo especial a su esposa doña Dolores Domuro Casas y a su hijo don Isolino, nuestro sentido pésame”.

Virxilio Fernández González² Mi abuelo

No puedo decir mucho de mi abuelo a mi pesar, pues falleció cuando yo tenía 15 años, y ya era una persona de avanzada edad. Pero su vida, tan llena de creatividad, carácter, viajes, amistades, etc.. no nos es extraña a sus nietas y numerosos biznietos.

Nació en Beade, el 26 de septiembre de 1893, en el seno de una familia con unas raíces muy antiguas en la tierra del Ribeiro, su padre se llamaba Enrique y su madre Aurora, tuvo un hermano, Manuel, que murió muy joven cuando todavía era un estudiante, y tres hermanas Piedad, famosa por su belleza, Joaquina y Cándida.

Desde su infancia vivió en Orense, residían en la plaza del Corregidor, donde su tío abuelo, que era cura, tenía una casa. Estudió en el seminario, pues parece que su vida iba a estar dedicada a la Iglesia, recibió clases de violín, instrumento que dominaba con soltura. Finalmente estudió Delineación, que es a lo que se dedicó profesionalmente, como Delineante Topógrafo en la Diputación de Orense. En cuanto a la gaita

debió de ser por esa misma época de estudiante cuando empezó a tocarla. Alrededor de los 17

¹ María del Puerto Fernández Brañas é filla de Antonio Fernández Cañedo “Réquine”, exgaiteiro da Coral De Ruada e fillo de Virgilio Fernández González.

² Virxilio Fernández González foi un dos fundadores da CORAL DE RUADA, na que participou como tenor solista, declamador, actor, bailarín, gaiteiro, zanfonia... No número 2 (ano 2003) da nosa revista, xa se lle dedicou a sección “Persoeiros da Coral De Ruada”, pero pensamos que é moi oportuno volverlla dedicar por se tratar dunha biografía feita dende o cariño por unha das súas netas. Por outra banda, achéganos novos datos que descoñeciamos.

años, con un grupo de amigos, se juntaban para tocar, y según parece a su padre no le gustaba mucho que le dedicara tanto tiempo.

Por esas fechas, conoció a Emilia, mi abuela, siempre me han dicho los que la conocieron que era muy guapa. Había nacido en Orense, en la calle Colón nº 13 en el año 1896. Virgilio iba a cazar en una finca que tenían en la carretera de La Granja, y al bajar por la calle de La Estrella veía a Emilia que aprendía a coser en un taller, y la cortejaba regalándole piezas de caza, que ella por supuesto rechazaba. Así empezó su historia juntos que se formalizó el día 20 de octubre de 1916 en la Iglesia de Santiago de las Caldas en Canedo, ella aun no había cumplido los 20 años y él tenía 23.

Iniciaron su vida de casados en la casa de sus suegros, como ya dije en la calle Colón 13 donde nacerían sus hijos. Pocos años después junto con un grupo de amigos fundó la CORAL DE RUADA, cuya historia dejó reflejada en un libro en el que fue anotando desde su fundación todas las actuaciones, anécdotas, problemas que iban surgiendo, pegó fotos, recortes de periódico, cartas, etc. En un libro que hay publicado sobre la CORAL quedó reflejado parte de este compendio que hizo **Virgilio**, y que actualmente guardamos como un tesoro en la familia.

De la historia de la CORAL, al no haberla vivido, poco sabemos sus descendientes, pero repasando su Libro per-

sonal, me llama la atención como anécdota, ahora graciosa, pero en aquellos tiempos tremenda, cuando actuando en Argentina, en España se produjo el cambio de Monarquía por República, y la CORAL sin haberse enterado (que tiempos sin televisión ni internet) interpretó la Marcha Real, cuando se supo aquí se creó una gran polémica mediática, de ella guardó mi abuelo los recortes de periódico, acabó con la explicación de que en Argentina no se habían enterado del cambio de gobierno. Es impresionante el viaje

que hicieron a la Exposición Universal de Chicago, a nivel familiar se contaba que vino impresionado con el gran invento americano de pintar una raya amarilla dividiendo las calzadas para evitar accidentes, además del gran baúl de juguetes que trajo para sus hijos, entre ellos los primeros patines que se vieron por estos lares.

También nos constan la gran cantidad de viajes que realizó con la CORAL DE RUADA, rescatamos de su casa un gran número de postales enviadas por él a su mujer e hijos desde distintos países. Su hijo pequeño, mi padre, le acompañó durante un tiempo también como gaitero. Pero lamentablemente sus nietas no alcanzamos a escuchar como tocaba la gaita, ni como bailaba. Falleció en Vigo en 1978 a la edad de 84 años.

Mis abuelos tuvieron tres hijos, Virgilio, Manuel y Antonio, seis nietos y diez biznietos y su memoria, perdura.

SONETO DA ZANFOÑA

“Teixugo”

Dos moitos instrumentos musicais
que se poden oír no mundo enteiro,
non se pode afirmar cál é o primeiro
nin cál ofrece os sons máis celestiais;

mais é certo que algúns son especiais,
que fan que o noso espírito ande lixeiro
prendido dese son tan feiticeiro
dos nosos cantos máis tradicionais.

- E ¿cál será?, ¡non sexas intrigante!.
- ¿Cál vai ser? –afirmo sen vergoña–
terá que ser algún tan importante

que o director dixese –non é *coña*–
ás mulleres que forman por *dediante*
- ¡ábranse pra poder ver a *zanfoña*!.

Segundo o investigador Ramón Pinheiro, a primeira gravación do mundo de zanfona realizouna o boticario pontevedrés Perfecto Feijóo (na foto), fundador de Aires da Terra e pai dos Coros Galegos, no ano 1904.

Actividades

ano 2007

3 de xaneiro

CORAL DE RUADA non perde a tradición e, como é habitual, pechou as súas actividades e maila época de Nadal do ano 2006 e inaugurou o 2007 co Concerto de Reis na igrexa de Santiago das Caldas, no barrio da Ponte.

7 de xaneiro

Co gallo da festividade dos Reis Magos, o Bispo de Ourense, Luís Quinteiro Fiúza, oficiou unha misa solemne na Catedral Basílica da cidade, acompañado do Cabido Catedralicio. CORAL DE RUADA, que foi a encargada de cantar a misa, incluíu no programa algúns vilancicos do seu repertorio.

20 de xaneiro

A parroquia de Graíces, no concello da Peroxa, celebraba a festa do seu Patrón, San Vicente. Alí acudiu a CORAL DE RUADA para acompañar a procesión cos seus gaiteiros e cantar a Misa solemne en honor do Santo, oficiada polo Párroco, Rafael Nogueira que estivo acompañado no altar polo Párroco da Peroxa, Eustaquio Barbosa e polo crego encargado de San Ciprián daquela localidade, Juan Carlos Borrajo. Ao remate da misa, a CORAL ofreceu un pequeno concerto que foi moi ben acollido polos asistentes.

27 de xaneiro

A Fundación Premios da Crítica de Galicia, xunto co concello e Balneario de Mondariz, no seu empeño por devolver antigos esplendores á Vila termal, organizaron unhas xornadas conmemorativas daquel 1920, cando o Gran Hotel do Balneario foi testemuña viva do ingreso na Real Academia Galega de dous egrexios galeguistas: o poeta cambadés Ramón Cabanillas e o dramaturgo ourensán Antonio Rey Soto. Toda unha festa das letras na que a actuación estelar correu a

Actuación na Igrexa de Graíces-A Peroxa.

cargo da CORAL DE RUADA, que 87 anos despois volveu para encher coas súas voces os actos do serán en Mondariz Balneario.

Os actos comezaron pola mañá no salón de plenos do Concello coa presentación dun libro editado por Ir Indo e escrito polo noso compañeiro coralistas e incansable investigador, Xaquín Vales, no que se rememora en letras de imprenta e profusamente ilustrado coas fotografías orixinais deses momentos os “Actos Académicos en Mondariz”, título da obra.

10 de febreiro

Os membros da CORAL celebraron a súa tradicional asemblea xeral na que, entre outras cousas, analizaron as actividades levadas a cabo o pasado ano e as previstas para o ano 2007.

Eladio Quevedo Almoína, presidente de DE RUADA, cualificou o pasado ano como moi positivo para a CORAL. “Foi un gran ano porque tivemos moitas actividades”. Destacou entre elas o acto de

Presentación do libro do coralista Xaquín Vales “Actos Académicos en Mondariz” e actuación da CORAL DE RUADA no salón de actos do hotel do Balneario de Mondariz.

irmandade con Quimper na Bretaña francesa que permitiu a CORAL DE RUADA participar nun concerto con Carlos Núñez e realizar na localidade francesa sete actuacións. Ademais, durante o ano 2006, a CORAL tivo arredor de trinta actuacións en distintos lugares da provincia e do resto de Galicia.

O ano 2007 preséntase case igual de activo.

10 de marzo

A CORAL DE RUADA foi invitada a ofrecer un concerto no teatro Lauro Olmo do Barco de Valdeorras que tamén contou cunha breve intervención do Orfeón Valdeorrés, para celebrar o seu cuarto de século de historia.

Antes da nosa actuación, o membro do Orfeón Valdeorrés, Agustín, glosou a nosa actuación anterior na vila barquense, o 22 de marzo de 1986, co gallo da presentación do seu primeiro disco “O sol da primavera”. CORAL DE RUADA foi a máis indicada para apadriñar aquel primeiro LP, regalándolles a doce e melodiosa interpretación das súas voces mixtas, naquel entón dirixidas por Manuel de Dios Martínez.

A CORAL, baixo a batuta de Juan José Rumbao Requejo, ofreceu un variado concerto moi aplaudido polos amantes da boa música que se deron cita no teatro Lauro Olmo daquela vila.

Samuel Lago, Vicepresidente Segundo da CORAL, inspector do ensino secundario, que, durante algún tempo, traballou no Instituto da vila barquense, deulles as grazas por contar connosco e amosoulles a nosa satisfacción por estar alí presentes nunha efeméride tan significativa para eles.

Actuación no teatro Rosalía Castro da Coruña.

18 de marzo

A agrupación **Cántigas da Terra** organizou o primeiro concerto do III Ciclo de Coros Históricos de Galicia, que contou coa participación de formacións con lenda como son a coruñesa **Donaire**, a nosa CORAL DE RUADA de Ourense e o organizadores, **Cántigas da Terra** da Coruña.

A cita tivo lugar no teatro Rosalía e coincidiu co 90 aniversario de Cántigas da Terra.

CORAL DE RUADA presentou un programa de música exclusivamente galega de acordo coas circunstancias, e foi moi aplaudida na súa intervención.

23 de marzo

A presentación do 5º número da nosa revista, da CORAL DE RUADA, supón sempre un motivo de cele-

Actuación no teatro Lauro Olmo do Barco de Valdeorras.

bración para os nosos amigos e para tódolos coralistas, porque nas súas páxinas resúmese o que somos e o que facemos.

Nela anúnciase o que supuxo no 2005 a publicación do novo CD titulado “Sempre De Ruada”, un traballo que aparece dez anos despois da gravación do seu CD anterior “Cando o Miño chega a Ourense”.

Tamén se publica, como un suplemento a parte, o traballo publicado polo coralista Xaquín Vales Rodríguez titulado “Actos académicos en Mondariz” que serve como homenaxe de DE RUADA á Real Academia Galega co gallo do seu centenario.

No acto de presentación da revista, o presidente da Deputación, José Luís Baltar, entregou á CORAL unha nova bandeira e catro novas gaitas.

25 de abril

Fieis á tradición musical, pero sen perder o contacto coa modernidade, a CORAL DE RUADA presentou a súa páxina web www.coralderuada.com na que a CORAL, a punto de cumprir 90 anos de vida, dá a coñecer a súa historia, discografía que hai no mercado, filmografía, publicacións, estudos, etc..

O acto de presentación para os diferentes medios de comunicación celebrouse no Simeón ó que asistiron o Presidente e membros da Xunta de Goberno da CORAL.

A web foi visitada desde xaneiro deste ano por máis de 700 persoas de lugares incluso como Xapón.

17 de maio

CORAL DE RUADA acudía a Vilanova dos Infantes para cumprir co compromiso adquirido co gallo da celebración da festa Raigame que se celebra naquela localidade o 17 de maio, día das Letras Galegas.

Na CORAL pesaba a triste noticia da morte de Manolo de Abel, ocorrida o día anterior. De mutuo acordo tódolos coralistas, respectouse a misa que a CORAL cantou e ofreceu coma unha homenaxe a Manolo e suspendeuse o concerto que estaba previsto para despois da misa.

Pola tarde, a CORAL DE RUADA vestiu as súas mellores galas para asistir ao funeral do compañeiro Manuel de Abel na Igrexa de Santa Teresita, do barrio ourensán do Vinteún.

Co pasamento de Manolo de Abel, a CORAL DE RUADA perde unha das súas mellores voces e, sobre todo, unha excelente persoa, gran compañeiro e

Actuación en Vilanova dos Infantes, co gallo da Romaría Etnográfica Raigame.

amigo de todos os coralistas, sempre de bo humor, alegre, bromista con todos pero respectando sempre; unha destas persoas que son moi necesarias nos colectivos, facendo grupo e máis amena a convivencia.

Vestida co traxe de gala e presidida pola súa bandeira, como é preceptivo segundo os seus estatutos, a CORAL desfilaba procesionalmente en profundo silencio e colocábase nun lateral ó lado do altar maior. Embargados tódolos coralistas dun profundo senti-

mento, como se reflectía nos seus rostros, interpretaron mellor ca nunca os cantos da misa que dedicaron a Manolo no último adeus, aínda que o seu espírito e recordo estará sempre presente entre nós.

25 de maio

Como ven sendo habitual desde fai uns anos, dado que o noso director é profesor no IES "Prieto Nespereira" da cidade de Ourense, CORAL DE RUADA estivo presente na despedida dos alumnos do 2º curso de bacharelato.

Acompañaron ós alumnos, os profesor, pais familiares e amigos. O acto comezou coa interpretación do Gaudeamus Igitur por parte da CORAL. Logo no intermedio ofreceu un breve recital de música popular galega e de polifonía universal que foi moi aplaudido.

8 a 12 de xuño

CORAL DE RUADA organizou o **I CERTAME INTERNACIONAL DE COROS "DE RUADA"** co patrocinio da Concellería de Cultura, Festas e Festival de Cine do Concello de Ourense, dentro da programación das festas do Corpus de Ourense 2007 e coa colaboración do teatro Principal.

Día 8: Na primeira xornada, a do día 8, CORAL DE RUADA ofreceu o seu tradicional **Concerto dos**

O presidente da CORAL DE RUADA, D. Eladio Quevedo Almoína, entregando o diploma de "Amigo de Honra da Coral De Ruada" ao presidente do Consello de Administración de Caixanova, D. Julio Fernández Gayoso. D. Julio dirixindo unhas palabras aos membros e amigos da CORAL DE RUADA. Un momento do Concerto dos Amigos. O director de DE RUADA, ao remate do concerto, mostrando o agasallo recibido pola participación no "I Certame internacional de Coros De Ruada".

“I Certame internacional de Coros De Ruada”. Participación da Coral Polifónica de Chaves e de Cantigas e Agarimos de Santiago de Compostela.

Amigos que serve ós membros da CORAL de homenaxe aos seus seguidores e de acto de confraternidade entre os mesmos.

No transcurso do concerto, o Presidente da CORAL, Eladio Quevedo Almoína, concedeu o diploma de *Amigo de Honra* e a *Insignia de Ouro* da CORAL DE RUADA a **D. Julio Fernández Gayoso**, Presidente do Consello de Administración de Caixanova, polo apoio incondicional e colaboración de Caixanova coa CORAL DE RUADA. Tamén destacou, Eladio Quevedo, os case 90 anos de CORAL DE RUADA, nun discurso que non obviou nin ós premiados noutras edicións, nin a ampla actividade levada a cabo pola CORAL durante este curso, cun sentido recordo para os falecidos, entre eles, Manuel De Abel, cunha dilatada vida de coralista durante máis de 50 anos.

Pola súa banda, **Fernández Gayoso** dixo: “Levades o nome de Ourense polo mundo e Caixanova sempre está feliz de apoiar humildemente esta iniciativa”.

Día 10: O domingo, día 10 de xuño, tocoulle en primeiro lugar ao **Orfeão de Vila Praia de Ancora**, Portugal, fundado o 17 de marzo de 1958 e dirixido actualmente por Francisco Emilio Fontainha Presa.

A continuación o escenario foi para un dos coros históricos de Galicia, o laureado coro **Cántigas da Terra da Coruña**. Fundouse o 28 de decembro de 1916. Dirixe o coro o gaiteiro César Concheiro Guerriero, fillo e neto de gaiteiros do coro.

Día 11: Continuou o Certame coa intervención o luns, día 11 de xuño, da **Coral de Chaves**, Portugal, fundada en outubro de 1992. Está dirixida desde a súa fundación, polo Padre Fernando Silva de Matos, formado musicalmente, sobre todo, no Seminario maior do Porto e no Instituto Católico (I.M.L.) de París.

Pecharía a xornada do día 11 de xuño, **Cantigas e Agarimos de Santiago de Compostela**, fundada no ano 1921. Cantigas e Agarimos coa súa intervención buscou achegar ó público toda a bagaxe das tradicións que configuran o sentir do noso pobo, articulando un espectáculo de calidade, no que máis de sesenta persoas, entre bailadores, músicos e coralistas tentan trasladar no tempo ó espectador, levando nunha viaxe imaxinaria polas nosas raizames.

Día 12: Chegamos ó último día deste **I CERTAME INTERNACIONAL DE COROS “DE RUADA”** coas actuacións da Coral Polifónica de Mera e do Real Coro Toxos e Froles de Ferrol.

A **Coral Polifónica de Mera** nace en abril de 1991co propósito de cultivar e difundir todo tipo de música a 4 voces, dedicándolle especial interese a música galega. Conta con 35 voces mixtas e está dirixida por Pedro G. Suárez.

Pechou o Certame, o **Real Coro Toxos e Froles de Ferrol**, decano dos coros galegos. Foi fundado en 1914 por un grupo de xente comprometida co folclore galego. O director actual é o mestre músico Manuel Amorós Romero

“I Certame internacional de Coros De Ruada”. Participación da Coral Polifónica de Mera (Oleiros-A Coruña) e do Real Coro Toxos e Froles de Ferrol.

Podemos considerar que o **I CERTAME INTERNACIONAL DE COROS “DE RUADA”** foi todo un éxito. O público encheu tódolos días o Teatro Principal e os coros participantes ofreceron unha ampla variedade de música que interpretaron con gran mestría.

Tamén merece especial felicitación a Xunta de Goberno, e todos os coralistas pola eficiente colaboración na organización e posterior desenvolvemento do certame ó longo de 4 días.

24 de xuño

Romaría dos Amigos da CORAL DE RUADA en Oseira. O primeiro acto foi a Misa cantada pola CORAL

Romaría dos Amigos da CORAL DE RUADA en Oseira: cantos durante a Misa e interpretación do Himno a Oseira.

Romaría dos Amigos da CORAL DE RUADA en Oseira: xantar campestre e cantos a rachar.

DE RUADA e oficiada polo cóengo da Catedral e Director do Arquivo Histórico Diocesano, D. Miguel Ángel González García.

Ó comezo da Misa, Emilio Rodríguez Portabales, Vicepresidente primeiro da CORAL deu a benvida a tódolos asistentes, e puxo baixo o patrocinio de Santa María o traballo levado a cabo durante este curso e lembrou ós falecidos durante o presente ano con especial mención para Manuel de Abel, coralista desde fai 50 anos, sempre cantando hasta o último momento.

Este ano a festa tamén foi moi concorrida; estivo animada polos cantos de tódolos asistentes, acompañados polo grupo instrumental da propia CORAL e máis unha charanga.

O encontro serve para compartir os ruadistas cos seus amigos e agradecerlles o apoio prestado durante todo o ano.

7 de xullo

O día 7 de xullo, CORAL DE RUADA desprazábase deica a localidade coruñesa de Mera (Oleiros) para par-

ticipar na XII Xuntanza de Corais, xuntamente co Grupo Coral Xuventude de Sanguedo (Portugal), Coral Polifónica de Viana do Castelo (Portugal) e os anfitrións, a Coral Polifónica de Mera (Oleiros).

CORAL DE RUADA tivo unha destacada actuación, sendo moi aplaudida polo público asistente.

18 de agosto

O pasado día 18 de agosto, o presidente da CORAL DE RUADA, Eladio Quevedo Almoína acudiu á localidade de Soutelo de Montes para recoller o Diploma e Medalla **Gaiteiro de Soutelo**. Este premio, instituído hai 28 anos polo concello de Forcarei, concédese á CORAL DE RUADA *“pola súa longa e fruc-*

Participación na XII Xuntanza de Corais en Mera (Oleiros-A Coruña).

tífera traxectoria musical e pola súa divulgación do noso folclore tradicional”.

No acto, que estivo presidido polo vicepresidente do goberno de Galicia –Anxo Quintana– e polo

O presidente da CORAL DE RUADA, Eladio Quevedo, recolle o diploma e a medalla “Gaiteiro de Soutelo” de mans do alcalde de Forcarei, David Raposeiras. Os premiados posando co alcalde de Forcarei e co vicepresidente da Xunta de Galicia, Anxo Quintana.

alcalde do concello de Forcarei –David Raposeiras–, tamén se entregaron premios á Edicións Ouvirmos, á Editorial Do Cumio, ó grupo de gaitas “Cachafeiro” do centro galego de Maracaibo e ó músico José Fírvida “Maduro”, o único sobriño sobrevivente dos gaiteiros de Soutelo.

15 de setembro

CORAL DE RUADA foi contratada para animar cos seus cantos a cerimonia relixiosa da voda que celebraron no altar maior da Catedral Basílica de San Martín de Ourense, Maruly e Rubén.

2 de outubro

Como manda a tradición, co gallo da celebración do día dos Santos Anxos Custodios, patrón da Policía Nacional, a Catedral de Ourense acolleu a tradicional eucaristía que foi oficiada polo Bispo da diocese, Monseñor Luís Quinteiro Fiúza,

A asistencia foi multitudinaria, xa que foron moitos os ourensáns que non quixeron perderse a cita. Os primeiros bancos foron ocupados por altos cargos, xefes e membros do corpo da Policía Nacional, Policía Local, Garda Civil, Política e Xudicatura, así como numerosos familiares e amigos dos membros da Policía Nacional.

A Misa foi cantada pola CORAL DE RUADA que deleitou ós presentes con varios temas igual que un grupo de gaiteiros da Real Banda da Deputación Provincial.

7 de outubro

Seis agrupacións musicais de Galicia participaron este ano nunha nova edición do Festival de Rondallas e Corais, organizado pola Asociación de Veciños Santa Teresita e a Coral Rondalla “Os Afiadores”. O certame celebrouse no salón de actos do Colexio Divino Mestre de Ourense con asistencia de numeroso público.

Pechou o programa, a CORAL DE RUADA, invitada de honra neste festival, á que se rendeu unha homenaxe especial por parte da Coral Rondalla “Os Afiadores” que festexaba o seu Vº aniversario.

A actuación da CORAL DE RUADA foi seguida con moito interese e moi aplaudida.

12 de outubro

CORAL DE RUADA participou no XVIII Certame de Corais organizado pola Sociedade Atlántica Matamá de Vigo que se celebrou no auditorio da Sociedade Atlántida de Matamá.

O concerto iniciouse coa actuación da Coral Santiago Apóstol de Vigo e pechou o acto a CORAL

O presidente da CORAL DE RUADA recolle o agasallo de homenaxe ofrecido pola Asociación de Veciños Santa Teresita e a Coral Rondalla “Os Afiadores”.

Participación no XVIII Certame de Corais organizado pola Sociedade Atlántida de Matamá (Vigo).

DE RUADA que ofreceu un variado repertorio de música popular e da polifonía galega rematando co vals peruano “La flor de la canela”. O público que enchía o auditorio premiou ambas intervencións con contínuos aplausos.

18 de outubro

A Igrexa de Santa María Nai foi o escenario elixido para a celebración da Misa polo eterno descanso de Melquisedec Barreto Quiroga, coralista de honra e insignia de ouro da CORAL DE RUADA.

Os integrantes da CORAL cantaron a Misa en recordo do compañeiro falecido o día 14 de setembro, despois de moitos anos como coralista pertencente a corda dos baixos.

A Misa, na que tamén se recordou á dona de Manuel de Dios, director de CORAL DE RUADA durante un longo período de anos, foi oficiada por Serafín Marqués, Deán do Cabido da Santa Igrexa Catedral Basílica de Ourense.

Descansen en paz.

27 de outubro

CORAL DE RUADA ofreceu un concerto no Auditorio Municipal de Santa Eulalia do Concello de Ribadumia, por mor do convenio que a CORAL ten asinado con Caixanova.

O público que en bo número se deu cita no Auditorio premiou con numerosos aplausos a interpretación de cada unha das diversas pezas que compuñan o programa.

10 de novembro

CORAL DE RUADA participou na clausura do “Primeiro Encontro Galego de Programas Universitarios para Persoas Maiores”.

celebración, destacando o Himno a San Martiño que se estreaba este ano con letra do poeta e coralista Xosé Antón Laxe Martiñán e música do director da CORAL Juan José Rumbao Requejo.

Ao rematar a Misa, os compoñentes da CORAL DE RUADA trasladáronse a Rivelá para celebrar o tradicional magosto no restaurante Santos da citada localidade. Un ano máis a CORAL DE RUADA non quixo faltar á tradicional cita co San Martiño e celebrouse a festividade por todo o alto cunha gran festa.

A música foi o principal ingrediente deste festexo ó que se sumaron algúns amigos da CORAL.

As delicias gastronómicas estiveron presentes na mesa: as castañas e o viño novo acompañaron o exquisito manxar e no ambiente reinaba a ledicia típica dunha celebración acompañada sempre de música de calidade

Actuación no Auditorio Municipal Santa Eulalia de Ribadumia (Pontevedra).

Celebración do tradicional Magosto no restaurante Santos de Rivelá.

O salón de actos do edificio de Ciencias do Campus ourensán rexistrou un cheo absoluto de alumnos sénior das tres universidades galegas que premiaron con calorosos aplausos o concerto que ofreceu a CORAL DE RUADA como broche final desta clausura que rematou co Gaudemus Igitur entoando pola CORAL e cantado polos asistentes.

11 de novembro

Despois da procesión coa imaxe de San Martiño de Tours, patrón da cidade, o Bispo da diocese, Monseñor Quintero Fiúza, presidiu a Misa na honra do Santo Patrón que se celebrou na Santa Igrexa Catedral Basílica de Ourense, na que como é tradición, o alcalde da cidade, Francisco Rodríguez, fixo a ofrenda ó Santo.

CORAL DE RUADA foi a encargada de poñer a excelencia dos seus cantos de acordo coa solemnidade da

Concerto no auditorio Xosé Casal de Vila de Cruces (Pontevedra).

Presentación do libro de poemas “Quen beillaríais iso?”, co coralista Xosé Laxe Martiñán. Actuación da CORAL DE RUADA no remate do acto.

Os membros da CORAL DE RUADA con Xosé Antón Laxe e María, despois da voda.

Actuación da CORAL DE RUADA no Casino Club Náutico de Viveiro (Lugo).

Concerto de Nadal na Igrexa de Santiago de Allariz.

17 de novembro

A CORAL DE RUADA ofreceu un concerto o sábado, día 17, no Auditorio Xosé Casal de Vila de Cruces. Un concerto que comezou ás 21 horas, organizado polo Concello en colaboración con Caixanova.

CORAL DE RUADA, que centra o seu labor na difusión de temas folclóricos e da polifonía galega e universal, ofreceu, unha vez máis, un amplo e variado programa do seu repertorio que foi moi aplaudido.

24 de novembro

A Casa da Cultura de Allariz acolleu a presentación do libro “Quen beillaríais iso?”. Unha obra escrita polo poeta ourensán Xosé Antón Laxe Martiñán, gaiteiro pertencente ó grupo instrumental de CORAL DE RUADA.

A CORAL DE RUADA quixo estar a carón de Xosé Antón e compartir con el a inmensa ledicia de dar a coñecer ós seus veciños e amigos, que alí se deron cita en bo número, o libro, froito do seu traballo, da súa sensibilidade e vena poética.

A CORAL DE RUADA puxo o colofón final interpretando temas populares e da polifonía galega moi acorde co acto de presentación do libro.

Noraboa, pois, para Xosé Antón Laxe Martiñán.

1 de decembro

A CORAL DE RUADA acudiu á localidade de Bueu, en Pontevedra, para participar nun concerto que se celebrou no Centro Social do Mar de Bueu.

Este certame que contou co patrocinio de Caixanova foi o reencontro dos integrantes da nosa CORAL coa preciosa localidade de Bueu que non visitaban desde o ano 1930.

A CORAL ofreceu unha variada mostra de cancións populares e polifónicas galegas, que foron calorosamente aplaudidas polo público que asistiu ó concerto.

8 de decembro

A CORAL DE RUADA asistiu chea de ledicia a voda do compañeiro coralista Xosé Antón Laxe Martiñán, gaiteiro pertencente ó grupo instrumental da Coral, poeta e autor das letras dos himnos a Oseira e a San Martiño.

Se días pasados a CORAL acompañouno participando cos seus cantos no acto da presentación do seu libro “Quen brillaría iso?”, tamén a CORAL estivo con el no día transcendental da súa voda con María que se celebrou na igrexa de Vilanova de Allariz.

A CORAL DE RUADA no tradicional concerto de Nadal na Catedral de Ourense: un intre do concerto e unha vista na que se pode apreciar como a Catedral estaba ategada de xente.

16 de decembro

O salón de actos do Casino de Viveiro acolleu a actuación da CORAL DE RUADA nun concerto patrocinado por Caixanova en colaboración co Concello de Viveiro.

A CORAL ofreceu unha variada mostra de cancións populares galegas e polifónicas galegas. A súa destacada actuación levantou fervorosos aplausos dos moitos asistentes.

Este concerto enmarcouse nos actos da celebración do 25 Aniversario de Casino de Viveiro Club Náutico. O presidente do mesmo dedicoulle unhas cariñosas palabras a CORAL DE RUADA á que lle fixo entrega dunha figura de cerámica como recordo do seu paso pola vila luguesa.

27 de decembro

Como ven sendo habitual nestes últimos anos, a CORAL DE RUADA viaxou, un ano máis, deica fermosa vila alaricana para cantar a misa parroquial e ofrecer, a continuación, un concerto de panxoliñas na igrexa de Santiago que contou coa presenza de numerosos asistentes. Deste xeito a CORAL comezaba os concertos de Nadal e Reis que continuarían na Catedral e na igrexa de Santiago da Ponte

29 de decembro

A CORAL DE RUADA protagonizou na Catedral de Ourense o seu tradicional “Concerto de Nadal”. Foi a decimo sexta edición deste evento, o que o coloca coma un dos grandes referentes das festas de Nadal en Ourense, xunto co belén de Baltar.

É un dos principais concertos que a CORAL DE RUADA ofrece cada ano en Ourense, polo que presenta unha coidada selección de cánticos de Nadal galegos, españois, europeos e da polifonía universal.

Emilio Rodríguez Portabales fixo a presentación. Agradeceu ó Neno a súa permanente tutela para coa nosa CORAL e pediulle que nos siga a protexer no novo ano que comeza, no que DE RUADA iniciará a preparación dun amplo programa de actividades destinado a conmemorar o seu 90 aniversario.

Para rematar fixo chegar a tódolos asistentes o máis sincero agradecemento pola súa fidelidade e pola agarimosa acollida que nos dispensan ano tras ano.

Un ano máis podemos valorar o concerto de rotundo éxito pola brillante actuación da CORAL, a calidade do programa que presentou e a numerosa asistencia de público que premiou con longos aplausos a intervención de DE RUADA.

Fermosa fotografía da CORAL DE RUADA durante o tradicional concerto de Nadal na Catedral de Ourense.

A XUNTA DE GOBERNO INFORMA

Composición da Xunta de Goberno

<i>Presidente:</i>	D. Eladio Quevedo Almoína
<i>Vicepresidente 1º:</i>	D. Emilio Rodríguez Portabales
<i>Vicepresidente 2º:</i>	D. Samuel Lago Fernández
<i>Secretario Xeral:</i>	D. Manuel Souto Prieto
<i>Tesoureiro:</i>	D. Manuel Ángel Sánchez Pérez
<i>Interventor e arquiveiro:</i>	D. Carmelo Jesús Hernández Morán
<i>Director Artístico:</i>	D. Juan José Rumbao Requejo
<i>Vogais:</i>	Da. María Belén Vázquez Lamela
	Da. Jesusa Varela García
	Da. Ana María Herrero Prieto
	D. Álvaro Iglesias Montes
	D. Gerardo Gómez Gómez
	D. Luis Ángel Fernández Iglesias
	D. José Manuel Fernández Sobrino
	D. Juan Luis Saco Cid

Coralistas

O cadro de coralistas actual é o seguinte:

SOPRANOS	Ángeles Cofán del Río	Álvaro Iglesias Montes	Antonio Graña González
Asunción Álvarez Ansia	Sandra María Doval González	José Ramón Padrón González	Carmelo Jesús Hernández Morán
Patricia Blanco Valdés	Ana María Herrero Prieto	Pedro Miguel Leonardo Rodríguez F.	Baldomero Pazos Valdés
Belén Fernández Gallego	María José Outeiriño Boán	Emilio Rodríguez Portabales	Julio Pérez Dorribo
Fátima María Malingre Grande	María Isabel Pérez Martínez	Xaquín Vales Rodríguez	Manuel Ángel Sánchez Pérez
Silvia Martínez Álvarez	María del Pilar Rodríguez Fernández	BARÍTONOS	Manuel Souto Prieto
Florita Outeiriño Fernández	María Blanca Taboada Montes	Juan José Alonso Merino	GRUPO INSTRUMENTAL
Lourdes Rodríguez Mira	Jesusa Varela García	Luis Borrajo Nóvoa	Manuel Álvarez Conde
Luisa Rodríguez Nóvoa	María Belén Vázquez Lamela	José Antonio Conde Pumar	Antonio André Gabián
Ana María Saa Hermida	TENORES	Luis Ángel Fernández Iglesias	Antonio Carrizo Cadaya
Ángeles Soto del Río	Carlos Álvarez Expósito	Alfonso Fidalgo Conde	Xosé Antón Laxe Martiñán
Cristina Torreiro Sebastián	Antonio Barreira Gómez	José Rodríguez Suárez	Desiderio Martínez Vila
Laura Zon Pereira	Raúl Cachaldora Fernández	Camilo Villanueva Valdés	Óscar Vázquez Fernández
CONTRALTOS	José Manuel Fernández Balboa	BAIXOS	ÓRGANO E PIANO
Elisa Álvarez Cabo	Gerardo Gómez Gómez	Eduardo Balvis Outeiriño	Irma Fernández Alonso
Pilar Baltar Rodríguez	Francisco González Gamallo	Juan Canal López	

Actividade da Xunta de Goberno

Os membros da Xunta de Goberno da CORAL DE RUADA realizaron, durante todo o ano 2007, múltiples xestións de todo tipo para que o funcionamento da institución se desenvolvese do mellor xeito posible. Neste sentido foron numerosas as entrevistas e intercambios de información realizados ante os responsables das distintas administracións públicas, relixiosas e privadas. Estas xestións permitíronnos asinar distintos convenios de colaboración que nos permitiron desenvolver o alto nivel de actividade que describimos en páxinas anteriores.

Ademais prestamos especial atención a outros temas, como pode verse a continuación.

Vestiarío

Levou a cabo unha ampla reorganización e inventario do vestiarío da CORAL DE RUADA, con reposición dalgunhas pezas.

Inventario

Continuamos co labor iniciado hai xa algúns anos e que, nesta ocasión, centramos na recuperación das bandeiras empregadas pola CORAL DE RUADA ao longo do tempo (entre elas, a primeira deseñada por Camilo Díaz Balño e agasallada á CORAL polo empresario cinematográfico Isaac Fraga Penedo), así como garabatas, bandas, bandeirolas, cintas, etc., entre as que se atopa a doada polas Deputacións españolas en nome da S. M. El Rei Alfonso XIII.

Páxina web

A nosa páxina web -www.coralderuada.com- e o noso correo electrónico -info@coralderuada.com- veñen funcionando con total normalidade. Na páxina web pódese consultar a historia, discografía (propia e allea relacionada), filmografía, bibliografía, fotografías (do coro en distintas épocas e na actualidade, directores e presidentes), recensións de prensa, revistas, último CD, enlaces a outras páxinas e contactos (para facerse “Amigo da Coral”, para formar parte da CORAL DE RUADA ou para calquera tipo de comunicación). Ata o intre de pechar a revista recibiu máis de 3.500 visitas de distintos países dos cinco continentes: Europa (España, Portugal, Francia, Andorra, Alemaña, Italia, Reino Unido, Bélxica, Holanda, Hungría, Austria, Grecia, Noruega, Romanía, Polonia, República Checa, Federación Rusa, Ucraína, Albania, Letonia, Dinamarca, Suíza, Finlandia, Estonia), América (Arxentina, Brasil, Chile, Cuba, Colombia, Perú, Costa Rica, México, Uruguai, Canadá, EE.UU.), Asia (Israel, Xapón, China, India, Indonesia), África (Sudáfrica) e Oceanía (Australia).

